

Књижевности малих народа и интеграција култура

У Загребу су, у организацији Друштва књижевника Хрватске, између 18. и 21. новембра вођени Четврти загребачки књижевни разговори, у којима је, поред писца, филозофа, лингвиста, преводилаца и историчара из СР Хрватске, учествовао изванредан број писаца из других република, као и из четрнаест земаља Европе. Између осталих, у разговорима су учествовали Жан Пјер Фај, др Бернанд Понсон, Елио Филипо Акрока, Ина Јун Брода, Катрин Клод, Золтан Чука, Јожеф Дарваш, Калман Аудаи, Леслав Бартелски, Божена Новак, Тор Вилансон и др. Од писаца изван СР Хрватске били су присутни Мак Диздар, Мира Михелич, Јаро Долар, Бранко Бањевећ, Сретен Перовић, Миодраг Стојковић, др Гане Тодоровски, Метод Јовановски, Димитар Солев, Луан Старова, др Драшко Ребен, Ензер Бербеку. Разговори су ове године били посвећени теми „Процеси интеграције у култури и књижевности малих народа“. У брижљиво припремљеном материјалу за ове разговоре, који износи близу 170 страница и који је преведен на светске језике, налазе се најпре текстови Франца Кафке „О књижевности малих народа“ и Антуна Густава Матоша „Народна култура“. Потом следе, између осталих, текстови: Елија Филипа Акроке „Треш тисућљеће и инестограм“, Леслава Бартелског „Проблеми културне интеграције у Полској“, дра Далибора Брозовића „О месту, положају и мјери за књижевност малих народа, на малим језицима“, Владе Готовца „Планетарна заокретка“, дра Предрага Матвејевића „Положај писца према институционализираној култури“, дра Данила Пејовића „Отвореност хрватске културе“, Анте Стамаћа „Универзалност као судбина и њезине обмане“, Антуна Шољана „Козмополитизам или национална одговорност писца (посебно, писца малог народа)“, Фране Турмана „Културна интеграција и мали народи у повијести“, дра Иво Видана „Хоризонтални расцеп у култури“. У веома живој дискусији своје прилоге су саопштили и Вјеран Зупа, др Радослав Катичић, Чедо Прица, др Драшко Ребен и др. Разговоре је отворио др Иво Франгеш, председник Друштва књижевника Хрватске и Координационог одбора Савеза књижевника Југославије. У богатом програму који је био, у одличној организацији, приређен за учеснике Разговора, истиче се представа Загребачког казалишта младих „Obsidio Sigilliana carmen heroicum scaenae sit illius Zrinziada“, у режији и адаптацији Мира Медвораца.

ИНТЕГРАЦИЈА ПРОТЈЕРУЈЕ СЈЕНЕ ТЛАЧЕЊА

ПРЕЛАЗИМ одмах на саму тему, под уједном да ми буде допуштено да оспорим други дио предложеног наслова: тамо гдје се говори о „малим народима“. Цијеним много особе које су свјесне својих граница (било географских, културних или анатомских), јер у томе и јест тајна њихове величине а тиме и културна вредност.

Постоје „мали људи“, тј. осредњи, иако изигравају привидну „величину“, китећи се често суперлативима. Не постоје, међутим, „мали народи“.

Број не чини величину; може представљати снагу, али то је већ тема за други разговор. Чак и реализације и већ постигнута достигнућа нису мјерила величине, јер је лако опружити се на јастуцима охолости, спавати на ловорикама моћи и тако почини опаркама даље, назадовање. Примјери су стари, и не треба их спомињати на књижевном скупу.

Када је један народ свјестан властитих географских граница, али тражи коријење које покреће његову повијест, започиње „разговор“ с другим и изучава начине интеграције у креативној визији једне шире културе (књижевне, економске и антропојевне), онда је то народ који је већ избио на пут једне нове „величине“, који ми сви настојимо створити властитим рукама, нашим данашњим дјелима: то је онда

Наставак на 3. страни

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

НЕМИНОВНА ЈЕ ИНТЕГРАЦИЈА НАЦИОНАЛНИХ КУЛТУРА У БУДУЊНОСТИ

НЕДРЕМЉИВО ОКО

УЗГРЕД БУДИ ЗАБЕЛЕЖЕНО

Душан Матић

Место предговора

ЧУДНА ЈЕ судбина поезије.

Још је чуднија, још неправеднија судбина песника.

Готово сви који ће писати, па чак и они који ће се посветити некој другој уметности, започну обично песмом. Као да је једино сна, песма, она, поезија, толико моћна да савлада све наше прве, и последње, невештине, сав хаос, све наше празнине и сву нашу немоћ да се до краја изразимо, и да набе речдвје, читаву једну реченицу на ивици Немогућег. Да осветли један кутак, једну стазу кроз шуму живљења. Да буде „језгро ветра и ватре“ свих будућих остваривања.

А шта је поезија, шта је песник? „Постоје реченице“, пише песник Ален Жифроа, „са којима се човек неочекивано нађе ближе свему но икад раније“. Је ли то поезија, те реченице које блесну као муња? „Дрни прозор у црној шуми — авај“, исписује даље Жифроа.

Међутим, давно је рекао Новалис: „Једна мисао не допушта да је затворимо у једну реченицу“. У том процесу, између муњевице истине неких реченица, неких стихова и неискривости наше мисли и наше осећајности, поезији и песнику треба живети и умрети.

И зато они који се посвећују поезији као да с њом не могу увек да држе корак, с њеном силови тошћу, и са сажетошћу њеног израза. Неопходан им је, изгледа, каткад предак, оапор, плавање на леђима, и из тих разлога се лате других жанрова писања. Или не-

ких других подухвата у животу. Лате поаитике, индустрије (зашто да не?), путовања. Или риболова.

1. Парадокс литературе

Ако човек хоћу да кажем писац, не прими литературу оА-прве, као ствар превасходну и примордијалну без поговора; ако му није најбитнија свака реч коју је Гете или Рембо написао (или рекао), као и она коју није написао (или рекао), а која се мора да напише (или каже); ако не прими као своју ону чувену реченицу, Киплингову, ако се не варама: „Нестаће Британске империје, али ће Шекспир остати“ (довољно је било само четрдесет година од како знам ту реченицу, па да Британске империје нестане, а Шекспир је ту, нетакнут, како бар учени људи тврде); ако ниси у стању да кажеш: „Литература пре мајке, пре Жане, пре трбуха“ (Бодлер); ако немаш храбрости да запишеш у свој дневник: „Волим своју жену, али више волим свој роман“ (Толстој), онда је с литературом, за тебе, свршено.

2. Самоћа и мисао

На једном месту, у својим „Мислима“, Паскал примећује да праве истинске мисли има само у самоћи и тишини; али да атмосфера конверзације чини да неки површни и духовити људи могу да бриљирају, као да из разговора, из присуства других, излазе неки блесави речи.

Паскал је само заборавио да каже да ли у том „блеску“ има или нема „истинске“ мисли.

Није истина да је атмосфера конверзације потребна неким ду-

ховима да би више извукли из себе него што има у њима, како би то рекао Паскал, као да вредност и истинитост једне мисли зависи од њеног узвишеног или профаног порекла, да ли долази из те свете нутрине, или настаје у вулгарном живом контакту дуса и дуса, човека и човека, као да је непроходни јаз између „нутрашњег“ и „спољашњег“, између битног и небитног, по пореклу а не по инхерентној вредности једног мисаоног склопа, независно од тога како се до њега дошло. Ако је јабука навела Њутна да открије гравитацију, да ли је гравитација изгубила од своје истинитости само зато што је нено откриће потекло из једне прсте, свакодневне јабуке, а не из дубине душе доброг хришћанина Њутна.

Многи заборављају да се Њутн бавио и теолошким проблемом „првог покрета“. Као сваки добар хришћанин у његово време.

3. Да ли „српска култура“ или једноставно — култура у Србији?

Не свиђа ми се што се у последње време тај израз „српска култура“ све чешће чује, и поводом свега и свачега. Као да се жели да да неки „присвојни печат“ стварима које по својој суштини — а култура је једна од тих ствари — то не захтевају, чак чини ми се, опасно је у извесним тренуцима, а један такав изванредан тренутак је данас, то чинити. На том „инстинкту претеране посесије“ свих битних и основних услова нашег живљења, не може се, и не сме се, управо ради тог нашег живље-

Наставак на 12. страни

Душан Матић:
УЗГРЕД БУДИ ЗАБЕЛЕЖЕНО

КЊИЖЕВНОСТИ МАЛИХ НАРОДА И ИНТЕГРАЦИЈА КУЛТУРА — говоре Елио Филипо Акрока, Бруно Поповић, Антун Шољан, Алексеј Полторацки и Иво Видан

ПОЕЗИЈА Драгослава Грбића, Радослава Војводића, Бошка Богетића и Предрага Чуђића

КРИТИКА — Меша Селимовић, Предраг Протић, Миодраг Рацковић и Драгутин Огњановић — пишу о књигама Ристе Трифковића, Бранка В. Радичевића, Александра Ристовића и Зорана Милића

ПРОБЛЕМИ ТЕОРИЈЕ КЊИЖЕВНОСТИ: ФОРМАЛИЗАМ — разговор са Виктором Шкловским и текст Милivoја Јовановића о поетици руског формализма

Трибина

Кратко памћење

или примјери интелектуалне и моралне недоследности неких наших критичара

СЈЕГАМ СЕ да сам читајући својевремено у загребачком „Форуму“ један текст Марка Ристића, у којему он, узгредно говорећи о Милосаву Мирковићу као о писцу чије неодговорно писање повлачи за собом и неодговорно уређивање часописа, поново, по ко зна који пут, упозорава на потребу за доследношћу моралних ставова, помислио да је дошло вријеме у којему више нема потребе да се о томе проблему размисли. Помислио сам, наивно, да у нашој, отвореној естетској ситуацији нико озбиљан нема разлога за насипано миђењање мислиња и за „посипање пепелом по глави“.

Сматрао сам да генерација којој припадам није у ситуацији ни политичкој, ни друштвеној, а још мање књижевној, да своје ставове неодговорно, из најбаналнијих прагматичних разлога, мијења.

Али, ових дана, као за пакост, освједочио сам се да таквих појава апсолутне личне и интелектуалне неодговорности у литератури има напретек. Исти тај Милосав Мирковић, на примјер, књизи „Послератни српски песници“ у „најтежи“ грјех улисује то што у њој нема стихова Славока Вукосављевића. Наводим тај податак разумије се, само зато што је некада, поводом Палавестрине „Антологије“, дизао галаму због тога што је Славока Вукосављевић у њој изузетно цијењен. Нисам, наравно, обраћао пажњу на те, и сличне, опаске Милосава Мирковића пошто је он, како би рекао Давичко поводом једног другог „критичара“, изборно себи право да каже шта год хоће јер та нико паметан не узима озбиљно, али сам, узгредно, помислио и на малог револуционара Булу, када је такав гест интелектуалне и моралне, а и естетичке недоследности направно један критичар до којег ми је заиста било стало: Мидхат Бегић.

Његов реферат на недавном „Симпозијуму о босанско-херцеговачкој књижевности“, а нарочито његов текст у последњем броју сарајевског „Одјека“ („У чему су разликe“, у којему одговара критичарима својег реферата, као да нам јерно желе да противурјече свему ономе што је, најчешће увјерљиво и лудишно, раније писао Мидхат Бегић. Он је вазада покушавао да се приближи дјелу, да га освијетли, да га поближе упозна, трагајући за његовим литерарним, естетским вриједностима. А његови најновији текстови, „Реферат и допуна Реферата“ („Одјек“ 23—24, 1970) одједном, без икакве ваљане аргументације претпостављају етнички критеријум естетичкоме. Тај исти Бегић, који је још недавно, са одушевљењем, како он сам тврди у тексту „Из сарајевског стиска времена“ („Раскрпшћа II“, „Свјетлост“, Сарајево, 1969), ујебивао Ролана Барта да јер у Босни ситуација изузетна јер је

Наставак на 2. страни

живот „стартовао од нултог степена“ што даје посебну шансу за будућност, тај исти Бегич постаје одједном традиционалиста rat excellence који естетски критеријум одбацује претпостављајући му етички.

Не желим да будем чистунац и противник сам поповског аскетизма у културној и интелектуалној сфери, али ми се чини да је нужно при таквим темељним заокретима, да је интелектуално поштено бар, навести разлоге, ако већ не и аргументе, такве промјене. Ваљаност аргумената може потврдити раскол који је настао толиком измјеном у мишљењу. Уосталом, баш за критичара су увијек аргументи битни.

Али проглашавати недоказане хипотезе за тезе, ирационалне пориве за рационално засноване доказе, етички критеријум за естетски, заиста је и интелектуално и морално недосљедно.

То је, дакако, унижавање свега онога што је такав аутор до тага тренутка урадио.

Постоји, наравно, могућност да ће такав аутор накнадно, хитијући да оправда своје кратко памћење, како би рекао Касу, чије је баш „Кратко памћење“ Бегич превео, покушати да своје метаморфозе оправда. Али оно што се из прагматичних побуда једнога тренутка учини брзоплето тешко се може и касније, накнадним промишљањем, аргументовано оправдати.

Док се у Бегичеву случају још и може говорити о исхитрености, недовољној аргументованости, ирационалној засидљивости и слично, макар се он у таквом часу огривао од свог сопственог, неколико пута потврђеног суда о дјелу Иве Андрића, не може се, бар за мене, оправдати, рекао бих митоманско, поигравање, с чињеницама из „сопственог литерарног живота“ које је ту недавно, у броју 14 часописа „Критика“, извршио Антун Шољан.

Одговарајући на питања која му је поставио Влашко Павлетич једним исповиједним текстом о својим литерарним и животним схватањима, о својој генерацији и о много чему другом, Шољан жели да читаоце увјери да је прошао кроз све мијене својега животнога и литерарнога пута као неокрњен, досљедан и неправљив индивидуалист који је управо због таквог става и понашања доживљавао разне незгоде и „политичка етикетирања“.

Шољан каже: „Од погрдна појма „модернист“ нису били далеко ни још погранични појмови „космополит“ и „дѣгасин“, што ће рећи одрло. Космополитизам је као погрда дошао равно из политичке терминологије, а појам „дѣгасин“ измислили су они и деолошки сметаари наше књижевности, који су научили дѣгасин три ријечи француски, да би могли грати француску декадентну књижевност и домоћи се какве дипломатске службине. У вријеме кад се цјелокупна наша књижевност насилно однарођивала, сдјеласи по сваку цијену примјере једне стране, нако братске, књижевности, тај „дѣгасин“ је свакако био црни хумор. Али сколастички говорећи: једно гуљење коријења потјецало је од пролетерског интернационализма, а друго од непролетерског космополитизма. И „дѣгасин“ и „космополит“ граничило је мање-више с издајом народа и његове борбе, па нако нитко није изведен пред суд због велележаје, помњакне патриотизма пребацило се литератима у неколико наврата јавно.“

Међутим, у једној мојој свесци налази се, сасвим случајно, исјечак једног старог новинског листа, из оних новина у којима је Антун Шољан био марљив и поуздан сарадник. Ту стоји, црно на бијело, шта је тај исти Шољан написао поводом романа Бориса Горбатова „Моје покољење“: „Горбатов је и овом књигом потврдио глас доброг књижевника. Он сигурно корача путем социјалистичког реализма и дао је у том правцу већ неколико одличних књига које се необично много читају. Главни мотиви Горбатова су изградња домовине („Моје покољење“), борба против окупатора („Писма другу“), чувство другарства („Обични Арктик“). Човек је за Горбатова главни и основни. Све полази од човека, а људи су увијек добри. За Горбатова нема „сувишних“ и „несретних“ људи. У великој земљи социјализма за све има мјеста и рада“.

Шољан закључује: „Ова књига ће добро доћи сваком нашем човјеку, и нарочито омладини, која ће књигу читати са ужитком. Ова књига ће пробудити код сваког човјека хиљаде лијепих мисли, отворит ће му многе видике, открић ће му смисао наше младости“.

Не желим да коментаришем све противурјечности и недосљедности, да не кажем мистификације, које произлазе упоређивањем ова два текста. Нека то учине читаоци. Али, морам признати, да ми није јасно зашто неко има потребе да митомански себе представља у слици која је толико искривљена, толико лажна, да се замагљује свака сличност између стварне слике и портрета који такав митоман сам о себи ствара.

Вјерујем да данас нико не би Шољану замјерио његове маадалачке социјалистичке гријехе, али је симптоматично да он сам покушава себе пред самим собом да оправда изврћући чињенице. Каква је то интелектуална и морална досљедност?

Стара је, међутим, истина да писац цијелога свога живота пише своја сабрана дјела. Хартија трпи све и свашта. Али и свјелочи. Што каже мудри сарајевски летописац Муха Мустафа Башекија: „Јер што је записано остаје, а што се памти ишчезне“.

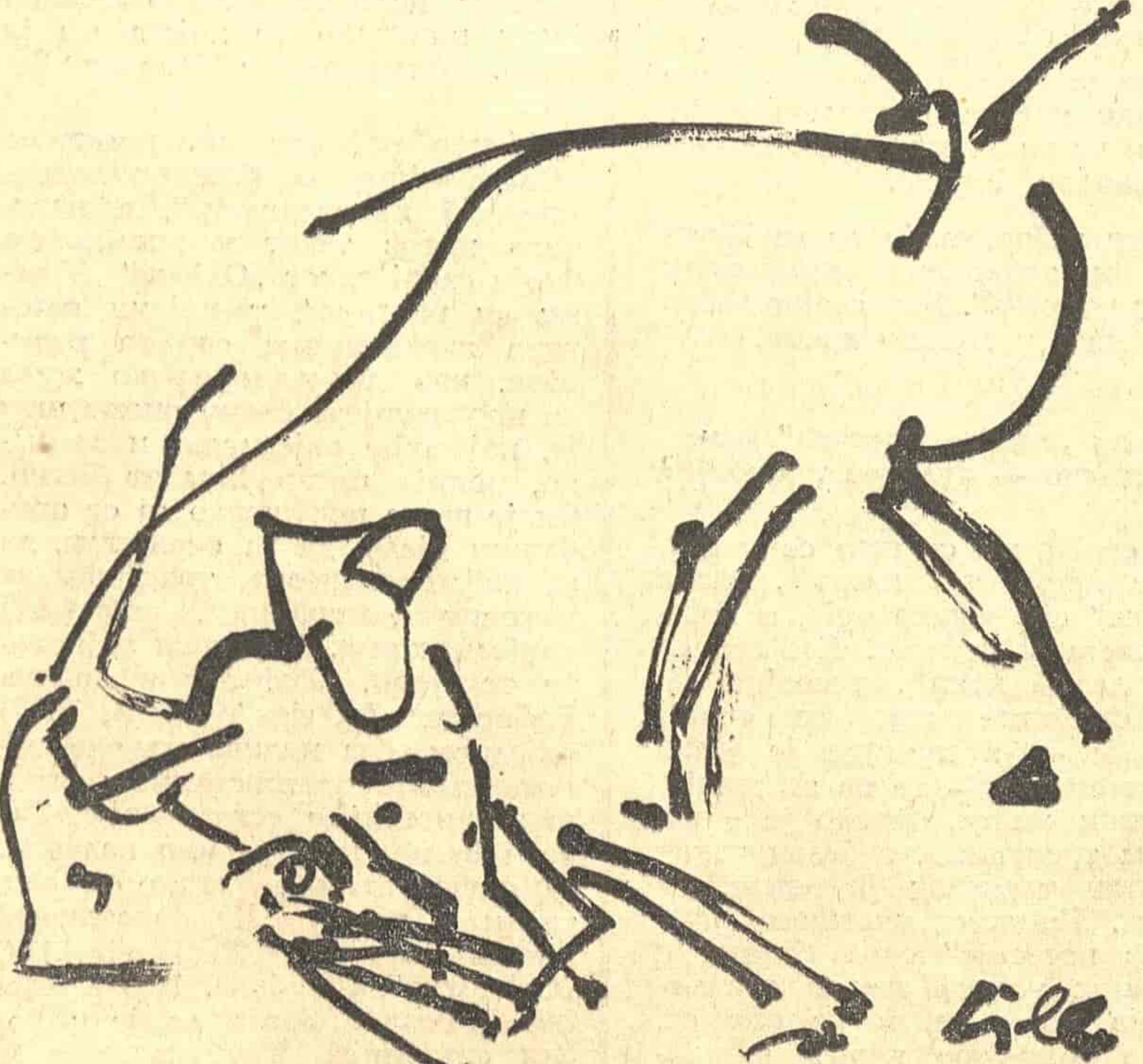
Требало би, барем, имати на уму оно што је записано и потписано пуним именом и презименом.

Вук Крњевић

Нови часопис у Загребу

У Загребу је објављен први број новог часописа „Croatica — принос проучавању хрватске књижевности“. Часопис издаје Институт за знаност о књижевности Филозофског факултета и Институт за књижевност и театрологију Југославенске академије знаности и умјетности. Главни уредник је академик др Иво Франгеш. Већ у првом броју дотакнут је низ интересантних питања: од алокрифне књижевности, преко Држића, до Видрића. Нарочито је занимљив први дио часописа који има заједнички наслов „Студије и чланци“ и у којему се истичу прилози Јосипа Вончине („О језику Мавра Ветрановића“) и Маје Бошковић—Студи. Са акрибијом је израћена библиографија савремене хрватске прозе (1945—1966), коју је приредио Станко Асић.

Тања Груић

У ОВОМ БРОЈУ ВИЊЕТЕ МИАНА МАРИКОВИЋА

ЕРНЕСТ ХЕМИНГВЕЈ

Још један Хемингвејев роман

Прошло је девет година од смрти Ернеста Хемингвеја, а критичари и историчари књижевности никако не успевају да донесу коначне судове у својим написима о њему и његовом делу, јер су се у међувремену појавиле не само многе биографске и мемоарске књиге о њему него и нека његова досад необјављена дела. Недавно је изишло из штампе и роман „Острва у струји“. То је, у ствари, само један део обимног неспршеног романа, који је Хемингвеј увео да назива „Великом књигом“, а требало је да се односи на други светски рат на мору, земљи и у ваздуху. Радећи на њој од 1947. до 1951. године на Куби, Хемингвеј је написао само онај део трилогије који се односи на рат на мору, и то с нескривеном мржњом према рату.

Роман је доскора био похрањен у сеф једне банке, и то без наслова. Хемингвеј се тешко одлучивао како да назове своја дела; понекад је правно избор из две стотине одговарајућих наслова, и то тек када би потпуно довршио дело и припремио га за штампу. Наслов овог романа, који је Хемингвеј у ужем кругу називао „Морском књигом“, дао је његова супруга Мери у договору са издавачем Скрибнером, и то на основу једне од варијаната, која је гласила „Острво у струји“. Поводом излагања овог романа, Мери Хемингвеј је изјавила да је то последњи роман њеног супруга који ће бити објављен. Познато је, међутим, да је Хемингвеј писао и један роман о збивањима у Француској током треће деценије овог века, али он је сигурно много мање довршен од „Острва у струји“ и сигурно не би увећао славу великог америчког писца, утолико пре што, по мишљењу критичара Ирвинга Хауа у „Харперсу“, ни овај сада објављени роман „неће много допринети Хемингвејеву репутацији“.

Роман „Острва у струји“ има 466 страна и, као „Имати и немати“ има три епизоде, повезане истом личношћу. Та личношћ је сликар Томас Хадсон, који у све три епизоде, чија су места догађања Бимини, Куба и морска пучина, суди о себи, свом таленту, својим пропалим браковима и својим синовима, од којих у току романа сва тројица гину. Иако у овој личности има и аутобиографских момената и Хадсон, као Хемингвеј, полазећи са Кубе, својим сопственим бродом лови немачке подморнице, она је папирната и неубедљива, углавном инструмент за сећање, вођење монолога и подстицање дијалога.

Мишљења критичара о овом роману су различита, али га ни један критичар досад није уврстио у успешнија Хемингвејева дела. Истиче се да је роман добар само у неким одељцима, наиме у оним елементима писања у којима је Хемингвеј увек био успешан; на пример, у описивању риболова и, покатак, у духовитом дијалогу. Мора се, међутим, признати, да је за многе недостатке романа крива његова недовршеност и да га Хемингвеј сигурно не би објавио пре него што би га знатно дотерао и дорадио. Зато критичар Цефри Волф, који у „Нјусвику“ каже да је то „врло лош роман с мало светлих момената“, не заборавља да напомене да њега треба читати са попустљивошћу човека који је провадио сто свога пријатеља да би прочитао његова писма.

Награде Милошу Црњанском и Јари Рибникар

На седници одржаној 15. децембра 1970. године у Београду, жири Удружења књижевника Србије у саставу: Душан Матић, председник, Предраг Палавестра, Драшко Ребећ и Павле Зорић, донео је одлуку да се награда Удружења књижевника Србије за 1968. и 1969. годину додели Милошу Црњанском, за трајан и изузетно значајан допринос српској књижевности, и Јари Рибникар, за роман „Јан Непомучки“, објављен 1969. године у издању „Просвете“.

Додељујући награду Удружења књижевника Србије Милошу Црњанском жири се руководио освјетленим високим вредностима уметничке креације Милоша Црњанског, подједнако оствареним и у поезији и у прози. Дело Милоша Црњанског означава један од највиших домета новине српске књижевности. И као песник и као психолог, као историчар друштва и нарави, Црњански је увек преваходно творца дјерске визије и управо отуд истиче његова чудесна способност да задржи и очува свежину стваралачког настојања и маадалачку једину израза. Висина ове награде је 10.000 нових динара.

Роман „Јан Непомучки“ Јаре Рибникар је, по оцени жирија, најзрелије дело овог писца који су језик, стил и прозни поступак ту добили посебну издржитост, чврстину и унутрашње значење. У роману је у широкој реалистичкој панорами дата рељефна слика људске судбине у вихору драматичних историјских догађаја нашега времена. Висина ове награде је 5.000 нових динара.

Награду Удружења књижевника Србије, која се повремено додељује, досад су добили Тодор Манојловић и Велимир Живојиновић-Масука.

Хрватска књижевност према европским књижевностима

Међу књигама које су у главном граду Хрватске недавно угледале свјетло дана нарочито се истиче књига „Хрватска књижевност према европским књижевностима“ (Од народног препорода к нашим данима) под уредништвом свеуч. проф. Александра Флакера и Крунослава Правића. Аутори су књиге махом сурадници и професори на загребачком Филозофском факултету: Сламинг, Томић, Жмегаћ, Видан и др. Писци су желели повезати велика раздобља хрватске књижевности (препорада, Шеноа, Матош, Ујевич) с европским културним и књижевним збивањима у поједином раздобљу. То илустрирају и неки наслови ове књиге. Тако рад Ивана Сламинга носи наслов „Хрватска књижевност прије препорода као органски дио европског књижевног кретања“ или Зленка Шкреба „Шеноа и његово доба према њемачкој књижевности“. „Хрватска књижевност према европским књижевностима“ није написана с намером да се „открију трагови“ страних писаца у нашој књижевности, него је жељела да установи озбиљност неких појава наше књижевности у односу према Европи. У том су смјеру већ и раније настали неки радови, нарочито они од проф. А. Флакера, аутора изванредно значајне књиге „Књижевне поредебе“. (Т. Г.)

Критика антологија у Енглеској

По једној статистици „Тајмсовог литерарног додатка“, на енглеском језику, судећи по књигама које су до недавно публиковане, пише данас око 1.100 песника. Сасвим је разумљиво да се међу мноштвом штампаних књига стихова налазе и антологије, избори, панораме. У најновије време појавиле су се у Енглеској две такве књиге које су изазвале доста оштрих оцена и непријатних закључака. Реч је о „Британској поезији после 1945“ и о „Пентгитовој књизи социјалистичких стихова“, о антологијама чији су састављачи Едвард Ауси-Смит, еминентни песник и критичар и Ален Болд, познати писац и публициста. Непотписани рецензент „Тајмсовог литерарног додатка“ (што је у овом листу веома поштована традиција) обрушава се на ове две књиге готово неиздржљиво

жестином; његова иронично митирирана анализа креће се од техничке стране књиге која, у Болдовом случају, потпуно онемогућује читаоца да биографске податке на крају књиге повеже са значајнијим подацима који претходе избору из појединачних песника или му не пружа пуну сигурност при утврђивању да ли је код појединих песника (код Индијанаца и Африканаца, на пример) реч о преводу или о оригиналу, па све до антологичарског концепта који је, кад се говори о Ауси-Смиту, пример одсуства проפורије, мере, па, чак, и доброг укуса. Јер, вели поводом ове друге рецензент, Ауси-Смитова антологија садржи, пре свега, малтене четвртину свих песника статистички утврђених као енглески! Шта учинити са таквом масом медиокритета? Ауси-Смитова солуција је била да креира некаквих десет категорија песника, као на пример „Експресионисти“, „Утицај споља“, „Јеретичи“, „Нови гласови“ итд., којима је требало укротити ову песничку армију и устројити је у извесне, постојеће или непостојеће тенденције. Резултат овог напора је „успешно идентификовање Лиантутанаца који се проглашавају значајним“; нико осим Ауси-Смита, закључује рецензент, није могао истицати некакве дубиозне „велике ентиме своје поетске генерације“, некакве „најзначајније фигуре у покрету британске конкретне поезије“, некакве „теоретичаре ливерпулске групе“!

Ништа боља судбина није снашла ни Алена Болаа. Поводом његове књиге рецензент, осим истицања њене техничке спетљаности, каже на пример и ово: „Једна антологија медицинских стихова може бити састављена од стихова које су писали лекари или од стихова о медицини... Болдова књига укључује песме које „нису нужно написали социјалисти, али им могу припадати јер оснажују настојања социјализма и спитијући догађаје веома радикално“! Болд се, по мишљењу рецензента, исуврше трудио око енглеских песника, а његов одбор енглеских песника је недовољан и незанимљив. Оно што је изабрао лоше је, оно добро није изабрао, а његов увођни текст претпу је логичких нонсенса, деформација и стилских огрешења.

ВАСКО ПОПА (ЦРТЕЖ ОЉЕ ИВАЊИЌИКИ)

Југословенски писци на румунском

Недељни лист за књижевност и уметност „Књижевна Румунија“ који већ трећу годину излази у Букурешту, објавио је у свом броју од 10. децембра, под насловом „Шта има новог у југословенској култури“, једну малу панораму текстова савремених југословенских писаца. У ту панораму, која обухвата готово целе три стране, ушао је одломак романа „Првени петало лети према небу“ Миодрага Будатовића, по једна песма Васка Попе, Ивана Алаића, Хусеина Тахмишчића, Душана Трифуновића, Матеје Матевског, Владе Готовића, Данијела Драгојевића, Ивана Минатића и Катје Шпур, и одломак из есеја „Филозофија Иве Андрића“ Драгана М. Јеремића. Међу преводницима објављених прилога налазе се и неки врло познати румунски писци, као што су Стефан Ауг. Доинаши и Петре Стојка, а највећи део текстова (песму Васка Попе и одломак Будатовићевог и Јеремићевог текста) превела је Санда Неноју, која је један од најбољих преводилаца са српскохрватског на румунски језик.

КЊИЖЕВНОСТИ МАЛИХ НАРОДА И ИНТЕГРАЦИЈА КУЛТУРА

Наставак са 1. стране

народ који више не припада само 20. столећу, тј. западу једног уморног и немирног столећа, већ припада новом тисућљењу које наступа.

Он је већ пројциран у свјетло праскозорја тисућљења које сви ми (с нашим погрешкама и нашим способностима жаром авангардних дјела која настојимо створити) прижељкујемо, које назиремо у свјетлу и сјенама, непознаницама и извјесностима с визијом (економском, политичком, социјалном, културном и литерарном), која нас привлачи међусобном овисношћу фактора и вриједности што чине интегралну структуру човјека.

Осјећамо да нас је већ очарала привлачност двије тисуће године са свим њеним динамичним компонентама, знаменитим као и књижевним; без површне реторике илузија, већ отворених очију; без таштине празних намјера, већ с припремом свијести и техничко-интелектуалних средстава; без комодитета пасивног ишчекивања, већ с ласером духа (не знам да ли чистога или нечистог: то препустимо да утврде филозофи!) јер се с тим дјелима морамо и можемо појавити на састанку с годином двитисућућом.

Тада ће нестати све ступице једне измишљене географије, сва ограничења индивидуализирајуће повјести, све политичке претпоставке интернационалног мозаика. И доћи ће до „интеграције култура“ свих народа, као што предвиђамо. Нестат ће злоупотреба псеудокултуре; бит ће протјеране сјене тлачења било које врсте с обзиром на ефективне, а не вербалне културне присутности других, које ће се мјерити мјером способности, а не квадратним метрима.

Мозаик националних продукција задобиће нове вриједности, постићи ће разине потпуно друге нарави, јер ће бити потхрањивани свекоидним коријењем човјека гаје год се он налазио и дјеловао, наваладавши већ ограничене километарске мјере, које ће представљати остатке тисућљења на зааску.

Елио Филипо Акрока

ДУХ НА КРАЈУ ДОСТИЖЕ СВОЈ ЦИЉ

САДА ЈЕ или никад вријеме, да књижевност малог народа стекне властиту духовни интегритет, да дорасте свом свјетском позиву. Отвореност свјетлу, судјеловање на његовој сцени, није више теоретско питање. То је ствар опстанка, не само књижевног него и духовно темељног, па према томе и животно интегрално народног опстанка. Позив на моћ није оно што ће непосредно побјеђивати наамоћ. Посредништвом малих народа и могућа свијетска судбина пребива зато сада у ослонцу на њену духовну основу. Слобода такве иницијативе не обећава додуше брз успјех. Дух на свијету ради полагања, стрпљиво, али на крају достиже свој циљ.

То се догађа кроз непредвиђено мноштво облика. Повијест која стиже до нас, и кроз ову садашњост иде даље, већ је довољно схваћени и тумачени феномен не само пет векова европског, него и старијег и млађег свјетског духовног плурализма. Идеолошке предрасуде, једнако ограничена својства сваког правовјерног клерикализма и монопола на најбољи могући свијет, тако незбиљски конвенционална као и настављено бројање година према дезинтерверзалнираној догми кришћанске објаве, озлоглашују додуше управо наш XX вијек као крајње спознајно релативистички. Но збиљско постојање више културних крутова, или мношине самоодређених националних књижевности у ова модерна времена, није као ни увиђање такве збиље само по себи одауштања од универзалности, дакле претпоставка епохалне склопости нихилизму. Напротив, носиоци су таквог нихилистичког менталитета понајприје идеолошки омотачи прозачне воље за моћ, саме воље идеологије које животно збиља разоткрива као пуке илузије, као јавни опиијум за народ.

Вјеродостојна духовна утопија, књижевност pjesника и мислалаца, има наравно сасвим друга својства. Прије свега, она је конкретно, дубоко лично, интимно исповједно дјело засебног језика, искуства живота, маште и медијативе. Она увијек има карактерни облик самосвијести, признања судбине и људских нада у слободу једне нације. Али тиме се таква књижевност аутентична, поетска, контемплативна утопија не одриче истинских изгледа духовне универзалности. Дакле, њен је изворно плуралистички дух у књижевној култури садашњости оно плодно крило збиљске животне воље, онај живи смисао за конкретно и неизрециво људско стање живота, којем изнутра досегнута припада таква *integritas humana* коју нитаква *integritas* никога не треба наметати ни ко више никоме не треба наметати ни одозго, ни извана. То је култивирана књижевна утопија сав духовних стила живота, пут до људске судбине у њој отворен је из самог опстанка. Оасвјед могуће доћи и долазе тек сурогати животних вриједности, који више нити не прикривају невриједности опустошених егзистенција. Али никад не из културе као стила живота, из књижевности као израза индивидуалне душе која допире до утопијске људске бити, до трајних времена духовне јединице свијета.

Бруно Поповић

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

СИТУАЦИЈА ПИСЦА „МАЛОГ“ НАРОДА

РАЗУМИЈЕ СЕ, у оквиру овога чланка, ми не можемо бити исцрпни, а нити можемо претендирати на то да дадемо неке корисне генерализације. Размотрићемо само с нешто више пажње неке појаве, које нам се чине важним и мање очигледним.

Сви, на примјер, знамо да публика писца малог народа не може бити бројна. Знамо према томе, да је таквом писцу много теже осигурати егзистенцију тржишном пробом својих дјела, него писцу с великом публиком. Писац се малог народа мора према томе ослањати на друге изворе прихода, који ће му осигурати живот: прије свега грађанско занимање, затим социјални литерарни послови (пријеводи, журнализам, филм, итд.), као и литерарни послови другог реда (рецензије, уређивање, редитирање туђих текстова итд.). Само се по себи разумије, да сваки од тих послова значи расипање енергије на споредне колосијеве, редовито за уштрб писања.

С правом се може приметити, да велика већина писца у свијету, изван оних наивспешнијих, мора прибијегавати истим оваквим или сличним начинима, да би осигурала егзистенцију. Међутим, постоји ту једна важна разлика: писац малог народа има веома мало или никакво изгледа да пролазе било којим путем у онај ранг писца, који то не морају. Уз веома ријетке изјимке, писци малог народа, унаош таланту и способностима, нема шансе да остваре финансијску независност властитим дјелима. Сваки писац, који пише за велику публику, има ту шансу са сваком ствари коју напише.

Међутим, што је још важније, тржиште отворено писцу малог народа толико је слабо, да му не само не осигурава особну егзистенцију него му често не осигурава ни могућност независног

јеме. У великом се народу писац прихваћа или не прихваћа као писац — оптерећење његова дјела, па и њега самога, другим аспектима и другим посљедицама његова рада, редовито је знатно мање, барем у већини случајева.

Што је народ мањи, тако је оптерећење веће. Писац није само писац — он је државна инвестиција, политичка монета, лучносна националности, па затим и ширитељ писмености, одајатељ — све се то од њега очекује, па чак и захтјева, често без икаквог обзира на врсту и карактер његова талента и његових могућности, да и не говоримо о његовим жељама.

На тај начин улога је писца у малом народу у исто вријеме и мања и већа: већа у националном и друштвеном смислу, а мања у смислу артистичком. Притисак на писца да ту своју улогу обавља знаде бити веома јак — он је увек и као писац и као човјек изложен такозваној „негативној пажњи“. Он и ту нема шансе, као његове колеге из већих средина, да се таквог притиска ослободи, јер притисак и негативна пажња расту што је писац значајнији и популарнији у својој средини.

Благодан да мали народ посједује још мањи број значајних писаца него би то по бројчаним размјерама произазило, писац је — што исто спада у оквиру негативне пажње — изасжен, ако не мучеништво, онаа пријесталништво. Он је често за живота предмет некротичког дивљења, национални споменик, државна вриједност, што је за зававу књижевну атмосферу и витални критички духовни живот отприлике исто толико потуђно, као кад је талентиран и остављени писац за живота потиснут, непоштан и препуштен авангардистичким књижевним девијацијама без публике и књижевне повјести.

Антун Шољан

ИНТЕРНАЦИОНАЛНА, АЛИ НЕ И КОЗМОПОЛИТСКА ЛИТЕРАТУРА

ПРЕБЕМО ЛИ из области терминологије на широко подручје уметности и оваје марксизам-ленинизам дају детаљно одређење: из сваке националне културе стижу њезина достигнућа, њезине националне посебности обогачују ту опћељудску ризницу, свака култура преноси тамо своје напредне, цијелом свијету нужне значај-

КЊИЖЕВНОСТ МАЛОГ НАРОДА ТРЕБА ДА СТЕКНЕ СОПСТВЕНИ ДУХОВНИ ИНТЕГРИТЕТ, ДА ДОРАСТЕ СВОМ СВЕТОМ ПОЗИВУ

објављивања. Тако тржиште на чистој комерцијалној основи може издавати једино шунда, класике и веома разлаже такве писце, који су разумије се веома ријетке птице. Објављивање већине књижевних дјела у малим накладама мора се, дакле, осигурати из других извора. Редовито то чини држава или поједине гране њена апарата, плаћајући тиме или пропаганду или напросто културну декорацију. Она то чини посредно или непосредно, било субвенционирајући самога писца (што је најређе), било издавача, било купца (по највише школе и књижице), било друге институције у вези с књигом.

Колико год у пракси такво субвенционирање може имати веома еластично и стимулативно значење, па као нужно зло може бити заиста минимално, ипак зло остаје у самом коријену потребе за субвенционирањем: њима се аутоматски ограничава лична независност. Па ако се то и чини у минималној мјери, чак с размјерањем за потребе саме књижевности, осјећај непотпуности слободе сам по себи судбоносан је за писца, посебно ако је пропраћен осјећајем да се апарат субвенционирања може свакога часа изопачити у потпуно ограничење слободе и окренути се против писца.

Осјећај зависности свакако ће утијецати на карактер пишчева рада. Ако сада промислимо симплифицирану скалу пишчева избора у таквој ситуацији, видјет ћемо да се писац, овисан о државном апарату, од почетка мора одређивати за један од два могућа пута (приједани ће случајеви између тих двију крајњих тачака бити упадно ријетки): с једне стране, супротстави ли се ограничењима, изабире да буде мученик и стрпач или у крајњој линији да ипак и пријеђе у неко друго занимање, а с друге стране да постане државни споменик, плаћена декорација, писац за школске програме и свечане академије.

Друга важна разлика, која се обично занемарује, састоји се у томе, да је писац малог народа превисе ствари у исто ври-

ћер разноврсна као било која друга свјетска књижевност, њезин је језик упио у себе огроман број нових ријечи, проблеми су надрасли оквире сеоског и обухваћају распон свјетског живота. Значи ли то да украјинска књижевност губи своје националне привуке, престаје ли бити народном, ишчежава ли она у другим књижевностима, посебно руској? Нипошто! Сачувао се прије свега књижевни језик, обогачен пулстољетним слободним развојем, сачувао се основа — сликовито израђивање живота властитога народа, његове борбе, проблеми и остало. Сачувао се и народни темељ нашег књижевног стваралаштва — метар стиха, жанровска својства прозе, неки традиционални ликови јунака као и друго. Украјинска је књижевност сачувала главну значајку сваке националне књижевности — она је у првом реду зрцало живота свога народа, иако у њој интернационална проблематика заузима врло значајно мјесто, што и треба очекивати од књижевности која се ослободила затвореног „сеоског“ тематског круга и зашла у други, неспорно шири.

Алексеј Полторацки

ХЕРМЕТИЗАМ У „МАЛОЈ“ КУЛТУРИ

ХЕРМЕТИЗАМ постоји наравно у свим литературама, и неспорно је да и он говори о рафинману и зрелости, о интелектуалном потенцијалу једне средине. Једна су ствар, међутим, дјела појединачних аутора, па и програматска дјелатност читавих група, а друга пак је мјесто таквог става у контексту повјесноског тренука у једној култури. Група око часописа „Tel. Quel“ у Француској, на примјер, егзистира на једном слојевитом културном тау врло богате конфигурације, чија разноликост нијанси и континуитету традиција задовољава све навике, ступеве и облике наобразбе. Покушаји да се постигне аналогна интелектуална позиција у културној пирамиди Хрватске одлаче многе енергије и заузимају такав простор у публицистици, да наслијеђени расипет између врхунске наобразбе и пукот задовољена непосредним потрошним добрима на тај начин нужно постаје већи. Уосталом, није потребно бити нарочито авангардан да би се изгубио контакт с неспешјајистичком а размјерно образованом публиком — односно да би се потенцијална публика одвратила од уметничких остварења која јој се нуде. У дневним новинама објављивале су се неко вријеме критике телевизијских драма, које су биле прави филозофски есеји, а међу вечерњим вијестима на радију новинари краћег мисаоног досета, али не и претензија, уврштавају (у минутима између привредних вијести и спортских извјештаја) замршене експертизе врло просјечних филмова. Успоредит ћу то с луцианом одређености у културним програмима — неовисне парижке радиостанице R. T. L., доводи до закључака који су нужно на нашу штету. Оваје циљамо у првом реду на стила уређивања, на комплексе уредника или одсуство осјећаја за релевантност, а не на квантитету текстова по себи. Оно што обескрађује јест да се ни уредници ни писци не питају о тому, какав учинак могу очекивати од таквих прилога. Колики су се образовани слушаатељи, и потенцијални читаоци часописа, дезинтересирали за предмет критике, док је сама критика код њих изгубила сваки ауторитет?

Из разлога које сам покушао сугеривати кад сам почео говорити о херметизму у нашој култури, у Хрватској имамо појаву да људи од амбиције и талента не желе или не умију стварати на оном подручју на којему је публика најзахвалнија: образована, али довољно широка. То су људи најутјецанији или најугледнији у животу једне заједнице — инжењери, лијечници, администратори, стручњаци у појединим друштвеним знаностима — с тиме да кад ове набрајамо не слијемо ни савјати о техничарима и квалификацијским радницама. Најме, њих за културу на разинама о којима смо нећом говорили, нисмо никада ни имали, а оне прве смо, углавном, изгубили. С демократизацијом образовања данас и у другим земљама има много више људи у тим занимањима, којима саобраћање с уметношћу и читање (за разлику од траћена телевизије) није потребна ни навика, али тај слој и даље твори ону резерву културе која представља, изложбама, објављивању књига и уређивању часописа даје свој смисао. Ако се интерес за најоригиналније напоре у нашим приликама и мора ограничавати на узак слој људи који углавном пишу и стварају једни за друге, оно што нам не би морало и не би смјело недостајати, то је онај срећни ниво, признат и у већим земљама рентабилан.

Иво Видан

СОНЕТИ О ЗЛОЧИНУ

ДЕОБА ОСЕБАЊА

Не делимо ни старење ни наду
ко ни безумник ником своје снаде
умлашан да му жене не покраду
пре него што се у збиљи понове.

Ко војник кад разликује у рову
стрепимо да нас ни сумња не оди
очекујући прозивку сурову
а бегунцем ког крије непогода.

Слични навикли на туђе огриске
а ко сви на безбедно место стали
на за живота не чекају ништа

У празном мраку дрхтимо од врских
света навиклог да се снагом шали
и на сазвежђа премешта згаршита.

ТРАЈАЊЕ ЉУБАВИ

Ко да сам спасен видим твоје очи
и зенице померене у страну
сличке заточениковим кад скочи
да од себи сродног отима храну.

Само је уплашеним будућност јасна
а ја не схватам ништа што се збива
за даном где је тишина прегласна
ко грмљавина изнад муљних њива.

Злочин је да поменем своје име
јер у лобањи живи друго биће
с надликом ког обасјава порок

Ал док ме мугави не подратим
отеваће ме уз прасторо пиће
следбеник призван да постане пророк.

ВРЕМЕ ПРАШТАЊА

Будућност не скрива будуће људе
ни окоштале да се мржњом свете
победницима док пребрзо суде
кривици оца пренетој на дете.

Није ме страх свог што се збива
већ што може с несном да нађе
кад неће бити никог да кризива
ни сапатнике ни пророке рибе.

За праштање је потребно и време
и оном ко се уредје не сећа
и не измишља патничке нагоне

Ал искусни ће већ да ме отиреме
пре него што се свитање увећа
у белину где смрачне сагоне.

ОПОМЕНА ЉУБАВИ

Не познају ме више ни сабраћа
истинито ко звер, људима слично
нити ми ко у трајање навраћа
у ком мучим двојника себичног.

Са недужним кад опомињу смрћу
појављујем се ослобођен стида
ко осуђени да љубришта преврћу
док им чистунај покојицу скида.

Ојачала ме поновљена грешка
да дижем несника ком се пад спрема
јер воли само жену коју сања

на се у страху од обмане смешка
пре него што у недоби задрема
отрван ватром пребрзог дисања.

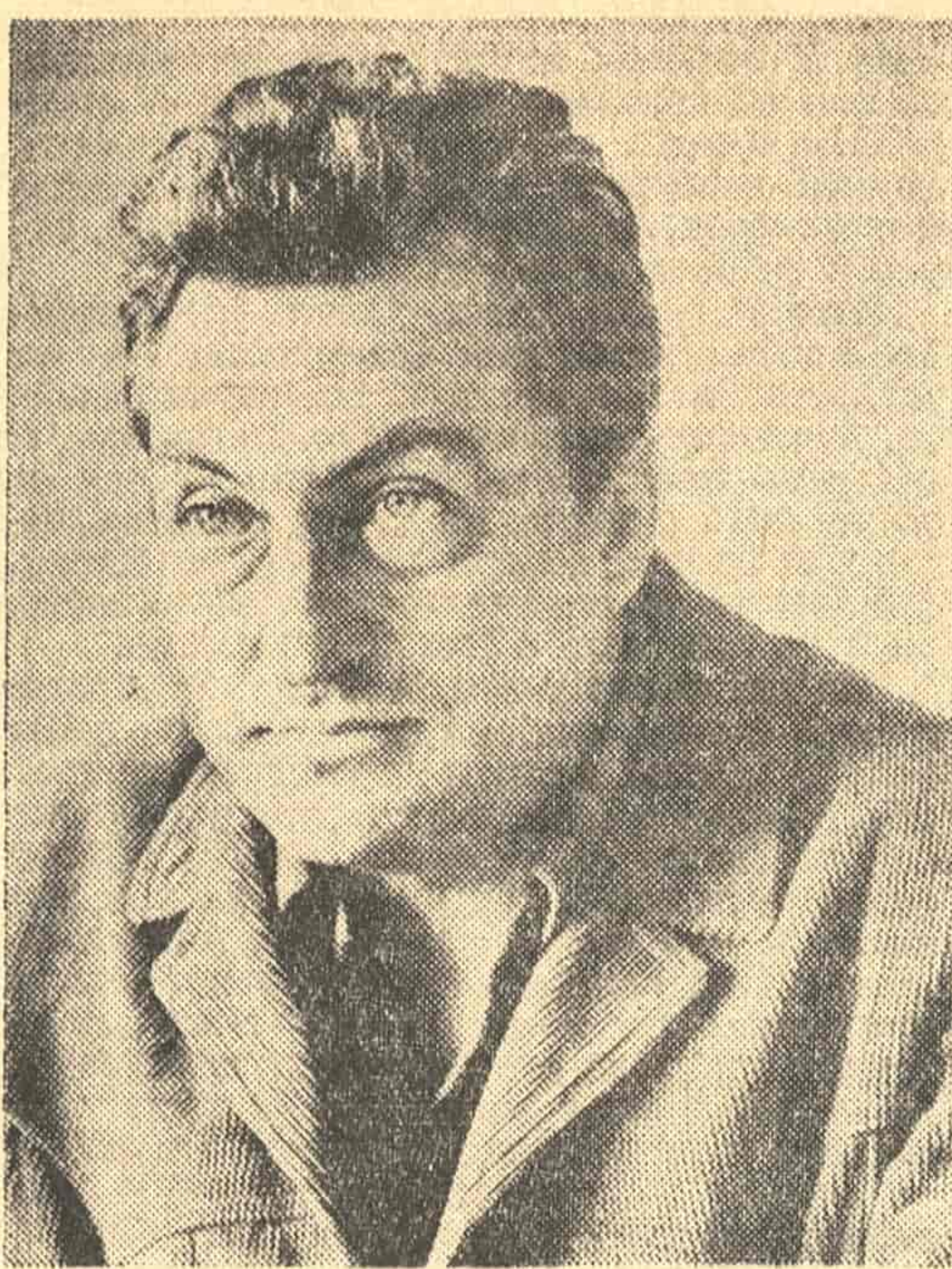
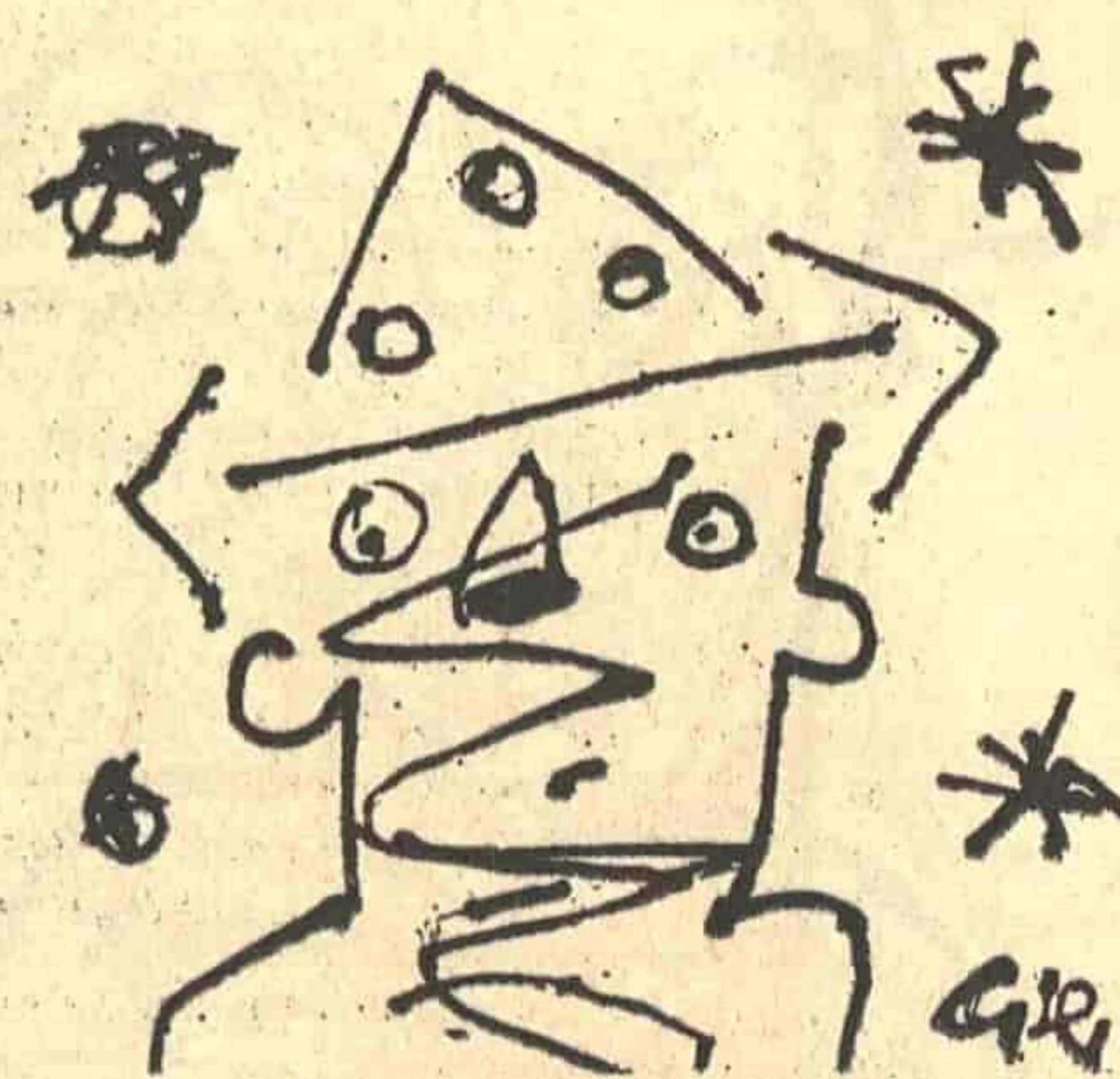
ПАКЛЕНО ПОДНЕ

Пород усмрћених нева ознојен
бесциљној жртва да освети тражи
и убица је са невиним спојен
присмотром тајно ухрањених стражи.

Заборавам се скривам све патње
изнемоглих од призивања среће
помирених да нестану без пратње
и да им лежај побеђен премече.

Измишљамо се несвикли на речи
преузете од плачних насилника
који се на позната места селе

и док нам озледу на мисли залечи
ближњи са ознаком нашега лика
прерушићемо се у остареле.

Роман у стиху о српском сељаку

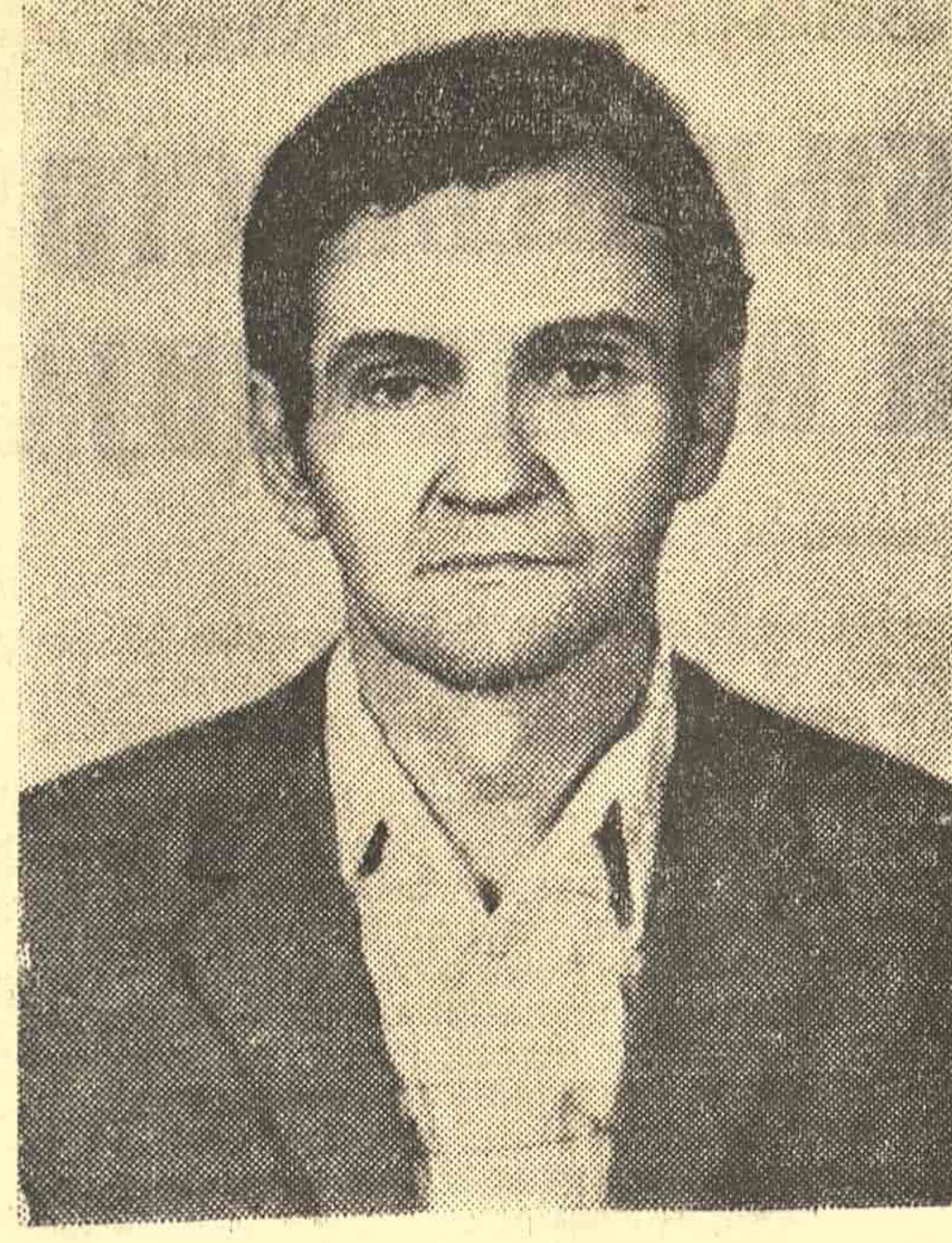
Бранко В. Радичевић:
„СА ОВЧАРА И КАБЛАРА“,
„Просвета“, Београд, 1970.

ЧИНИ НАМ СЕ да наслов који смо над овим чланком исписали управо открива и прави садржај најновије песничке књиге Бранка В. Радичевића и оно што је дугогодишња Радичевићева песничка прекупација. Наиме, збирка песама „Са Овчара и Каблара“ само је привидно збирка песама. Ако бисмо хтели да будемо прецизни, онда бисмо Радичевићеву књигу могли да посматрамо као својеврстан роман у стиховима. Поема није јер нема јединствену нит збивања; роман у стиху јесте по много чему. Садржина тог романа је прича о обичној, свакидашњој, судбини српског сељака који се, по свему судећи, Радичевићу необично много допада и по својим врлинама и по своме пасјалуку. У Радичевићевом виђењу света ми смо народ ината и севапа и толико народ ината и севапа да ћемо чак и севап учинити из ината, ако нам се прохте.

Тај Радичевићев роман у стиху има и свога главног јунака — Велизара Милосављевића. Велизар Милосављевић је по много чему духовни брат Симеуна Бака и Давида Штрица, личност која је дошла из народских прича и предања, довољно индивидуализана да би се памтила и са довољно особина заједничких његовим сажителма да би могао да се изагне до тина. Свака песма у овој књизи представља посебно поглавље романа. У основи сваког поглавља налази се прича која би могла да се преприча у неколико речи. То су песничке приче о Велизару Милосављевићу, сељаку чврсто ураслом у један свет, у свет који има своје норме и правила понашања, своје традиције и своје обичаје, о свету у којем је дата реч нешто што много вреди, а хумор нешто што му даје драг.

Градећи једну структуралну целину Радичевић је успео да превлада извесну фрагментарност, коју једна овако срочна збирка песама може у себи да носи, и да те посебне целине изгради у један целинит свет. Увек када пише песму Радичевић подразумева на извесан начин оно што се раније догодило и има на уму оно што ће се касније збити. Онда када су његове песме монолози Велизара Милосављевића, та су казивања прожета драгоценим осећањем хумора које величини подвига и значају жртве одузима ону величину патетике која би могла лепоти приче да смета. Све је обично у свету у коме живи Велизар Милосављевић, и свадба и рат имају своја правила, човек је у рукама судбине, из коже коју му је она дала не може да изиђе, па ипак нема те недаће и неприлике коју Велизар Милосављевић и његова сабраћа нису у стању да прегурају и прекотурају. Ту нису у питању фатализам и мирене са судбином, него једна дубока вера у виталност и снагу таквога соја људи, соја људи који је начисто с тим да је живот мучка али и соја људи у чијој је средини настала пословица да „мука души не вади“. И онда када нема мучке, када нам живот да трепутај коме можемо да се предамо без остатка, свесни краткотрајности безбриге и доколице, ми му се предајемо и уживамо у њему као да ће вечно трајати.

Радичевић је настојао да својим поетским казивањима да што више вид разговорног сеоског говора, али да се при том држи одређених правила метрике и једног плана који је унапред припремљен. Извесне ситуације се понављају да би се на тај начин сугерирала њихова трајност и вечност. Народске узречнице нису само ту да би дале извесну локалну боју Радичевићевом казивању него и право значење онеме о чему Радичевићев јунаци причају. Свака од тих узречница представља на извесан начин контраст ситуација. Ако је ситуација исувине пренапрегнута и патетична, једно „абре“ одузеће јој много од њене патетике и ослободити је претеране пренапрегнутости; ако је комични вид ситуације извучен у први план, онда ће једна таква опомена указивати на то да ситуација није само комична него да има и свој трагични призвук. Разговор са мртвим Велизаром Милосављевићем у

БРАНКО В.
РАДИЧЕВИЋ

РИСТО
ТРИФКОВИЋ

последњој песми ове збирке, или тачније у последњем поглављу овог песничког романа, има нешто од отпора према смрти и подсмеха смрти. Чињеница да пред оним који говори лежи мртав Велизар Милосављевић није самим собом довољно уверљива, јер Велизар Милосављевић као симбол једнога света има нешто антејевско у себи, он се вечно обнавља, стотине Велизара Милосављевића свакога дана, на мање или више глуп начин, умру, али Велизар Милосављевић упрокос тим појединачним смртима остаје жив.

Ако бисмо хтели да прибегнемо неким уобичајеним књижевним класификацијама, онда бисмо поетску причу о Велизару Милосављевићу, о томе како је он крајње добронамерно подваљивао својим пријатељима и они њега исто тако варали, о томе како је ратовао у ратовима у којима је увек полазио са много нада и из којих се враћао најчешће са много разочарања, са много рана које брзо зацеле и са још више оних које никада не зацељују, могли да сврстамо у родољубиву лирику а у Велизару Милосављевићу да видимо симбол једне земље и једне нације коју Бранко В. Радичевић, није претерана реч, обожава. Јер, он воли тог свог Велизара Милосављевића и онда када је херој и онда када је шерет, и онда, да употребим ту много злоупотребљавану реч, када њиме манипулишу и када у њему поштују човека, и онда када је јунак на јелу исто онолико колико га воли када је јунак на делу. Свака ситуација у којој се нашао Велизар Милосављевић носи у себи врло јасну симболику. И поруке Бранка В. Радичевића и онда када су експлицитне и онда када их треба проверавати, сведе се углавном, на то да он тај свој род са свим његовим манама и врлинама, срећама и радостима, надама и разочарењима воли често чак и више због онога што је у том роду тужно, него због онога што је у томе роду лепо.

На почетку смо рекли да је књига „Са Овчара и Каблара“ једна кохерентна целина. Она се као и сваки роман чита од корица до корица, многи њени делови имају вредност само зато што су делови целине, целине која има несумњиву драж и непорешиву лепоту. Јер, Радичевић је успео да извесне идеје и тезе, које се не предају тако лако песничком обликовању, изрази јединим сугестивним песничким језиком, да буде песник у оном индијском смислу те речи, онај који је вечно будан и који најдаље види. У основи, то је једна ангажована поезија, поезија која је цела урасла у један свет, која га брани понекад нападајући га, велича кроз извештај пророк и воли без остатка управо што је такав.

Предраг Протић

ЧЕЖЊА ЗА ЖИВОТНИМ СМИСЛОМ

Ристо Трифковић:
„КРИК ПТИЧУРИНЕ“,
„Светлост“, Сарајево, 1970.

ПОСЛИЈЕ ШЕСТ КЊИГА приповиједака, Ристо Трифковић се одлучно да напише роман. И срећом! Јер му је облик приповијетке већ постајао претијесан и, настојећи да употпуни своје виђење свијета, почињао је да се упушта у варијације својих тема о партерном животу и о људима без крила. Не кажемо да су те приповијетке лоше, напротив: неке од њих су мала ремек-дјела, снажне по утиску, вјешто компоноване, често гротескне, понекад кошмарно-неурастеничне, афективне и ангажоване, необичне и по томе што је ријетко који наш писац толико презирао своје личности. Зато што је презирао начин живота којим су оне живједе. Па ипак се осјећало да је Трифковићу простор приповијетке постао узак, и овај роман је резултат неопходне тежње да писац заокружи своју визију свијета у широј, сложенијој форми.

„Крик птичурине“ је невелик роман по обиму (око 200 страница), несигуран у почетку, што говори о тешкоћама преласка на већи књижевни облик, али послније другог поглавља, отприлике, пред нама из-

раста изванредно дјело, једно од најбољих које је код нас написано у последње вријеме.

Тема је трифковићевска: млад човек, инжењер на градилишту хидроцентрале, живи са својом женом у тмурној босанској касабн, међу примитивним, прљавим, увијек пијаним људима. Он се предаје раду, она не може да се помири са скућеношћу и примитивизмом средине, свађају се, она одлази својима у Београд. У почетку Ивану је тешко, послније је празан као и раније. И он је један од многих људи који не налазе готово никакав смисао у животу, упадају у општу струју, уклапају се у кољону гмизавца, трче за празним задовољствима. За њега је живот, као и за безбројне сличне њему: „низ неспоразума, читање новина, досађивање, испијање кафе и преклапање о овоме и оном, најчешће о ногомету и пијани, кош капе са женом, узалудна жеља да је превари, сталне невоље око новца, кога никад нема довољно, отприлике то, осредње, шутава, тричава“.

Такав пацовски, партерни, недуховни живот Трифковић осуђује као потпуну дехуманизацију, као коначни јад. Али умјесто подтекста као у ранијим дјелима, у којима се, и неречена директно, осјећала страствена жеља да не буде тако, да буде друшћине, лећше, свјетлије, умјесто те неексплицитне чежње подтекстом израженом на негативној слици, у „Крик птичурине“ директно се експонира ријеч о лепшем, друшћинем животу. И то на више мјеста, и као мисао многих људи.

„Нека дође, зазивао је са ана живота, нека већ једном дође велико прољеће, нека нас одава, до бавола! нас старе, учмале, црвоточне, нас папагаје, ладокеже и лаше, нас цукеле и допуже што нешто изигравамо, интелектуалне дрнпце, а мањи смо од макава зрна! нека провјетри, очисти, окупа наше затвале, ситне, смраљиве душе, нека збрише наше лојаве пераесте животне!“ — каже огорчено један алкохолизиран новинар.

Умјесто гадости, грубости, мржње једна личност жели: „Живот неки далеки, благи, непознати, прави живот међу правим људима! Прашати, разумијевати, то је можда најтеже, али и највише што човек може, мора! Дати некоме радости!“

Необично и веома снажно дјелују патетичне ријечи након грубих, изузетно грубих слика живота. Као крик, као бола молба: „Љубав! Зашто само гадости!“

Људи живе глупо, пропштају све праве шансе за срећу, а онда, у часу кад остану сами са собом, увиђају колико је све могло, колико је морало да буде друшћине. Као што увиђа Иван, главни јунак романа:

„Оједном, био је свјестан свог живота... прожвио га је како није требало, на најгори могући начин!... Увијек сам, сам за себе!“

То, кратко, јадно таворење, изнад којег се чује крик птичурине — смрти, заједничка је судбина данашњег свијета, и ријетко сам кад осјетимо толико жаљења ради тога и толико страсне чежње за неким сањаним животом као у овој жестокој, опорној, неконвенционалној књизи.

Тај јасно изражен став, који није само у подтексту, тај страствени јад за нечим што би требало да буде прави људски живот, та хумана чежња за животним смислом, то је основна разлика између овог романа и ранијих Трифковићевих дјела.

Разлика је и у томе што је „Крик птичурине“ дјело зрелог писца који је коначно нашао сам себе. Трифковић прича о истинском животу, али су догађаји испричани уз пут, фабла је неважан композициони оквир. Много је важнија пуноћа живота, животни интензитет, безбројне асоцијације и душевна стања ликова. То није психологија у класичном смислу, већ емотивно изражавање унутрашњих расположења, распетост човјекова на распућима живота. Тај лични, емоционални тон, та стална ангажованост, тај нимбус патње око људи који траже праву животну стазу, неодољиво подсећају на ужарену исповјест која нас незадрживо увлачи у свој круг.

Општем повољном утиску доприноси и изузетно снажан израз. Трифковић је често веома слободан у говору. Тих слободних, преслободних ријечи има много. Оне су уснене из ината, као протест и реакција на углавени, фризиран, неживотни језик књижевности. А можда је то и тежња ка истинитости, својеврсни језички веризам, којим се казује оно што је у животу врло обично и свакодневно. Ма колико то понекад изгледао грубо, чак и шокантно, то је побуна против лицемерја, против језичког пуританизма којој су склони многи од нас. И не само да то не смета, него оставља утисак аутентичности и животне истине. У ствари, изгледа да је основни узрок тој појави што

Двојник

Човек журн пут планине,
Стаза крај потока вијуга
Крај забрана, крчевине,
На следе планинске друмове.

Човек иде са сенком,
Хитају напоредо стазом,
Сенка као сувишна срећа
Сасвим је нова на свету.

— Далеки венци планина,
Ја вас не тражим без патње,
Пролеће кроз вео гримизни,
Пролеће! — урличе човек.

Сећа се: Он је на магарцу
Ушао у Јерусалим и пао
И ето сад он, пустињак,
Уместо њега је дошао.

Био је скитница без иког
Поток му долази у сусрет
И сваки новим кораком
Пријатељство је њихово веће.

Човек плаче и журн
Живота круг да затвори
Да се поистовети са оним
Који је на Голготи страдао.

Планина као дечак
Тајанствена и чиста
Но, врх њен је далеко
Стаза вијугава стрма.

Човек долази из векова,
Хитао је пут прадедовског циља
Ал спустио је терет на земљу
И заспао у хладу хроста.

Човек је дошао из приче
И крај се његов већ зна,
А затим ускренуће, живот
И страдање, страдање до гроба.

ОЧЕ НАШ

Оче наш твој син стоји пред тобом
Живео је и сад је спреман да пође
По последњи пут те молим оче
Испуни своје обећање.

Нек ми смрт буде верна ко љубав
Коју не доживех на земљи
И нек од сада заувек душа
Истоветна буде са снегом првим.

Оче мој долазим теби очајан
Не испуних ни делић твога завета
И сад ме прими с осмехом у твој свет
Поново као новорођеног сина.

Плакало је новорођенче на белом
чаршаву
Даница је ронила јутарње сузе
Августовске траве беху седе
Као косе старе уплакване звезде.

И твој син је живео од слика
Упијао је пејзаже у душу свакодневно
Цветао је, прецветаво и уображавао
Да све на свету изрази одједном.

Оче мој твој син је поново пред тобом
Прешао је живот и био је као песник,
Не испуних ни делић твога завета
И сад ме прими у царство невиних.

Оче мој опрости грешном сину
Клечим пред твојим царством и грцам
Као што плаках оног августовског дана
Кад по твојој вољи додох сасвим сам.

Оче мој жудим за сусретом новим,
Оче мој нек ми смрт буде верна
Као твоја жена, као моја мајка
И нек ми ко мене теби роди сина.

Оче мој додох на свет као Бог
Несрећан Бог што душу изливаш у слике
И живот и сан и смрт ми беху далеко,
Прими ме оче к себи и ослободи ме.

И крсти поново именом истим
И нек се никад ништа међ нама не мења
И нек се по хиљаду пута рађам
И нек у вековима увек себе препознам.

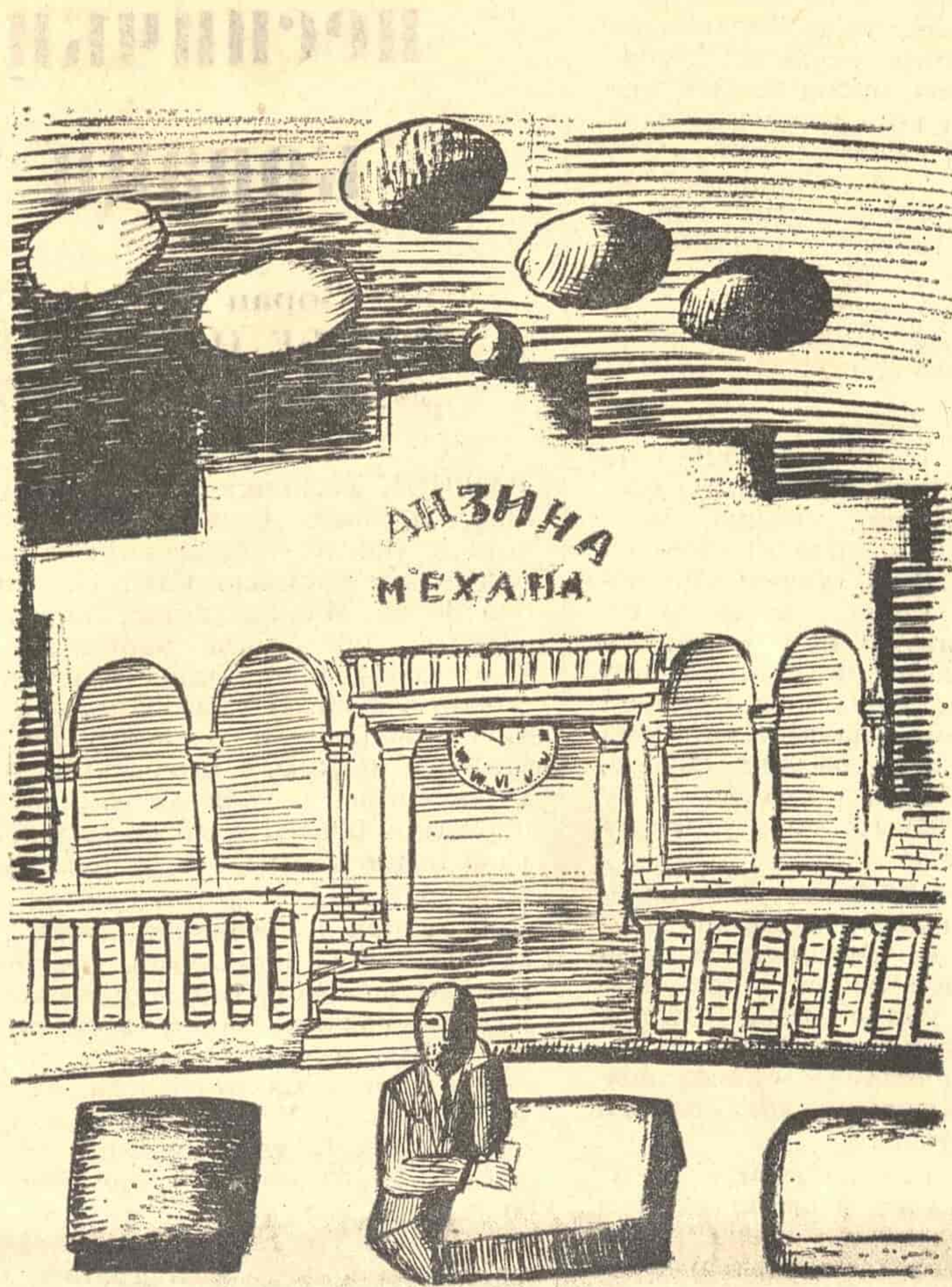
Тутњаће векови земљом твојом
Међ нама однос ће увек остати исти
Безброј пута долазићу крају и теби
И увек ћу се исто овако молити.

БАНЗИН САТ

Милосав Славко Пешић

БОГ ЈЕ МИЛОСРАДАН и стрпљив, говорио је Банза, али доћи ће дан Праведног суда. Доћи ће Велики дан. Видећемо тамо, горе, ко је право творио, ко је у милости, ко је Реч држао и испунио.

У цркви, пред олтаром, Банза, молећи се за Мелисно здравље, за успех операције и закључујући се да ће варошници да подари велелепну грађевину, и поред свег настојања попа Радомира Јефтића да се, као и остали верници, држи молитава које је прописао Свети Синод, настави да сам, на своју руку импровизује. Стављао је у молитву све што је мислио да би Мелиси могао да користи, све што би је могло спасти. Молитве такве пош Радомир Јефтић не чу за свог свештениковања. Никад. Банза је молио сатима пресамићен над иконом светог Николе, у сребро окованог. Молио је за здравље Мелисно, за здравље лекара који Мелису оперишу, за здравље и срећу ку-

ИЛУСТРАЦИЈА ХААНА ТИКВЕШЕ

варица које за Мелису обеде припремају; за све. Уколико операција, недајбоже, не успе, да их кућа сатре. Све. Без милости. Оамах. Без испуљења. Помор на њих. На неверне.

О, Оче Сведржитељу, Творче неба и земље и свега видљивог и невидљивог, молио је Банза, Творче Истине и Љубави, настој у праведности Својој да сваки грешник буде по греху своје кажњен и по безумљу своје, а праведнике Своје нити кажњавај нити награђуј. Помилуј их Сведржитељу. Помилуј. Помилуј. Не допусти да грех неправеднички на Твоје овчице пада. Крв њихова на душе њихове. Недела њихова на домове њихове, на децу њихову, на поља. Учитељу наш једини и праведни, учини да ученици Твоји вазада у дому Твоје милости и среће имају. Учини да Мелиса, жена моја и слуга Твој верни, оздрави не би ли Ти се и даље у храму овоме усудио, као и до сада, молила, празнике почитвала, иконе целивала. Славу славила. Име Твоје хвалила. Учини Правдољубиви да праведници Твоји не страдају и у искушење не падају. Ти можеш, Ти смеш, Ти знаш. Амин.

Из цркве се врати, понесен мирисом воска и тамјана, као олакшан. Као препорођен.

Дуго је тих дана, док је Мелиса била у граду, на операцији, размишљао о њиховом животу. Осеби. О Мелиси. О двадесет заједничких година. О његовој љубави, која, ето, није утихала ни после толиких година заједничког, моно-тоног живота. Мелиса је за њега остала, и после тих двадесет година, његова Мелиса. ЊЕГОВА.

Сећао се сада ноћи у којима је љубно, сећао се ноћи бескрајних миловања и опијености. Ноћи сневања и прераних свитања. Омамљености. Ноћи љубави, падања, очекивања. Ноћи узалаудности, прве младости, првих пољубаца, прве онемоћалости. Сећао се како је ноћу, морен несаницом и љубаву, опијен, миловао њене груди, док је она, преморена од дневних послова, спавала. Сећао се сада како је дуго година, док су га снага и мушкост још држали, ноћу, крадом, да Мелиса не осети, миловао њен трбух. Нежно. Ослушкивао. Узалауд. УЗАЛУД. Надао се, потајно, да ће тако неке ноћи, ненадно опипати како се миче, унутра, у Мелисиној утроби, њихово чедо. Њихов наследник. Узалауд. Пробоше те године, збогом животе, прва младости, прве опијености. Збогом свете!!! Утроба њена спава, неоплођена. О колико је само над тим сазнањем проплакао, пробдио; шта је све мислио и планирао. Али волео ју је. Волео. Воли је.

И не верујући у такву казну, такву неумитност Судбине, увек изнова мислио: биће. БИБЕ. Али године учинише своје. Пробоше. Банза, најбогатији и највреднији човек варошнице оста без наследника. Никада себи није успео да објасни где је погрешно те остао тако обележен. Кажњен. Проклет. О!

Мелиса је знала колико јој мужа тишти сазнање да ће остати без наследника али није могла да му помогне. А желеда је. Био је добар према њој. Ни лекари нису могли ништа да учине. Банза је нудио новац, имање, све. Уладо богатство оде. Његова стерилност немаше лека. Осим ћутања.

Он, најмоћнији у вароши није могао себи наследника да направи. Он, који је варошницом управљао, владао; он, пред којим је варошница држала сада је био ништак у

очима последњег коцкара, беспосанчара, пијанауре, пропалне, разбојника, седикесе, идјота који је могао да има сина или, бар, кћер. Он је био јалов. ЈАЛОВ.

Пекло га је сазнање да је неплодан, да ће му се семе затрти, али је ћутао. Ко зна како би то подносио да је Мелиса била крива за стерилност али овако је морао да ћути. Њој ништа није могао да пребаци. Ништа. Ни оволико.

Сада је још остало да операција не успе на да га живот дотуче. Не, не, не, НЕ!!!

И као бојећи се да би одлагање посла могло непо-вољно да утиче на исход операције Банза најми људе, здраве и послу, на грађевинама, вичне да грађу довлаче и с послом започну. Најми протравце за зидаре, тесаре, фасадере... Окупи се у варошници света са разних страна. Оживе варошница као у време вашара. Доколичари су сада, уместо да се раштркају по вароши, долазили на Банзин плац да би гледали како напредује посао, да стављају примедбе, предлажу, да се диве. Да, нехотично, сметају.

Банзин плац поста место за састанке. Мѐка. Сви су долазили. Извечери би се, као на мѐбу, скупљали варошници да расправљају о пензијама, порезу, венчањима, предљубама; о свему. Мелису све ређе помињаху. Давно беше на операцију отишла. Њена болест паде у засенак пред зградом која ницаше подно њихових очију. Склапале су се опкладе о висини зграде, боји, броју прозора, степе-ника, тераса...

Банза само ћутаху. Давао је утисак човека који зна шта ради, човека задовољног својим послом, собом.

Изненада, ненајављена и неочекивана, стиже у варошницу, са операције, Мелиса блела и пресамићена. Испу-јена. Омршавела.

Када је виде Банза се обезнани.

Сада, по повратку са операције, хтеде да види шта су му са женом радили, тамо, у болници. Како су ТО извели. И чим паде мрак увуче се у њену постељу. Овог пута не угаси светло како је то, годинама, чинио. И покаја се. Над женом се зграну. Онеме.

— Шта је то?! — скоро да рикну Банза када се по-врати од изненађења, видели је голу и престрашену. Шта су ти то учинили?

— Ништа — промуца она не знајући шта би друго рекла. Па он јој је дозволио да се оперише.

— Како то: ништа? Како НИШТА? Што си обријана?

— Доктори ме обријали. Тако је морало да буде.

— Како је морало да буде? Ништа није морало тако да буде. Ништа. Мајку им хошталерску, са мношћом хоће шегу да терају. Е, неће мајци. И како си смела да дозво-лиш да те обријају?

— Али, морало је.

— Није, није, НИЈЕ!!! Није морало! Види сад каква си. Погледај се. Погледај на шта сада, тако обријана, личиш. Ни на шта. О, Боже шта учинише? Пфу!

Те ноћи се није смирио. Жену више не хте да погледа. Зором поче да отпушта мајсторе. Више није било потребе за толико мајстора. Банза је мењао планове. Одр-жахе реч: подићи ће задужбину, велику и лепу, не такву какву је обећао али ће ипак бити нешто невиђено, само је неће дати вароши у власништво као што је, док не виде Мелису, планирао. То више неће бити онаква задуж-бина какву је намеравао да завешта вароши, али они ни овакву нису заслужили. Не! Зар да на овакав начин варо-ши њему враћа добро? Добро — заим. Подсмехом. Али, морао је да зна, тако је одаучек било. И БИБЕ. Мелису су обријали да би се њему нарутали. Њему, Банзи. Одакле им толика смелост, дрскост? Али не да се Банза. Зажалиће варошница што је и помислила да се са њим спрада. За-жалиће, горко. Зар његова немоћ за подсмех да служи? Па то се могао свакоме догодити. Свакоме. СВАКОМЕ!

Ускоро задужбина би готова. Не онако висока и лепа као што је у почетку изгледало и требало да буде, али опет је била најлепша и највиша не само у вароши већ и у околини. Оно што разочара варошане је што Банза не поклони зграду, као што су се надали, и као што су, уосталом, мислили да је право. Уместо да задужбину подари вароши Банза у њој отвори механу. У приземљу механа са певачницом и оркестром, на прва три спрата собе за госте, на четвртм Банза са Мелисом живеше.

На кров зграде мајстори, на изричит Банзин захтев, ставише од лима изрезана слова која, поређана, из освете, пркоса нан сугете име му истицаху тако да се из далека могао прочитати: Б А Н З А.

Поносио се тиме.

С лица зграде, према друму, под кровом, рељефним словима мајстори исписаше.

З
Н
И
А
Н
Б
А
М
Е
Х
А
Н
А

а у средини се шепурно уграђен велики сат какви се ви-ђају на торњевима цркава у граду. Тај сат је Банза нару-чио за своју задужбину одамах после одаучке да варошницом нечим задужи, запрепасти и задиви. Сат је, према Банзин-ном плану, израђен у овакшеној самостојној занатско-часовничарско-звонарској радњи за израду торањских са-това и звона ЈОВИБ и ДРВГ, Земун, Дунавска 8.

Био је то први сат у варошници. Чудо технике. Сата-ница направана, веровали су неки. Најпре су избегавали да се према њему равнају, али касније, као што бива, сви-коше. Читава варошница се према Банзином Великом Сату управљала, летала и устајала, плакала и радовала, рађала и умирала, венчавала и развенчавала. По Великом Банзи-ном Сату почињали су и окончаваши вашари, судски про-цеси, велике љубави и зараде, по његовим казањкама се живело и умирало, по њему се годишња доба смењивала. Велики Банзин Сат за варошницом поста Врховни Судија Живота.

И таман варошници навикоме на Велики Банзин Сат, на сат који их подсећаше да се ваља припремити за ода-зак, да у сваком тренутку треба бити спреман за велико путовање, кад Банза, сасвим ненадно, заборави да га навије.

У варошници наста пометња. Као да је све стало. Као да поче Судњи дан. Велики дан. Нико не знаде шта се догодило, нико не примети да је сат стао, али су сви, без разлике, осећали неку промену, неку тежину, нелагоданост, некакав терет који се, ненадно, сручи на њих.

Касно увече, Рајца Шарени и Жика Масука враћају-ћи се пијани и загрљени из кафана, левајући на сав глас, неке, само њима знане, песме, погледаше на Велики Бан-зин Сат. И умукосе. Песма им у грлу заше. Замре. Као да се отрезнише. Стакло на сату, јасно се видело, беде цукло. Светлост сијалнице која је осветљавала сат изнутра, би оштра и јасна. Јасна као никад до тада.

— Стао је — скоро да у један глас рекоше. — Стао је. СТАО! СТАО! СТАО!

Стао је Велики Банзин Сат, запеваше. СТАО ЈЕ ВЕ-ЛИКИ БАНЗИН САТ.

Испрва нико није обраћао пажњу на њихово завија-ње. Затим ретки пролазници почеше да наслућују и раз-биру гласове песме. Многи похиташе да провере те за-кобне гласове. Хтедоше да се увере у то. И видеше. БИО ЈЕ МРТАВ Велики Банзин Сат. Неки отрчаше да Банзу извести о сату. Изгледало је да Банза, кад стигосе, спава за столом, преморен. Али, само је изгледало. МРТАВ И БАНЗА БЕШЕ. Мелису не набоше. Ни те ноћи, ни никоје друге. НИКАД.

ДВА БИЈЕЛА ЦВИЈЕТА

О сликарском дјелу Ивана Рабузина

Иван Рабузин, сељак, столар, самоникан сликар из Кључа крај Новог Марофа, рођен 1921. године — рекао је своју посетку ријем први пут гласније прије десетак година. Када се појавио, с другим „материјалима“, у Вараждину, нису вјеровали у њега, дали су му оне зидове са стране и мало простора на њима. Данас је „велико име“, свјетско, на сликарском обзору. Заорао је своју бразду лукобо. Хоће лепоту, поштује искључиво искреност, трудољубивост. Само на тим основама — каже — гради се ПРАВИ ЖИВОТ и ПРАВО ДЈЕЛО. Није тражио за успјехом — чисте, трајне вриједности саме се отпривају. Жеља да се издужи на одабраном путу била је — у његову случају — пресудна.

У ОВО годишње доба крошње су већ голе, поља жута, жито давно пожето, одвезено, узријено, а у Кључу крај Новог Марофа у својој кући, сада великој, бијелој, за сталком, с палетом, Иван Рабузин сликар, наиван. Па се загледамо некуд далеко, далеко у прошлост, у дјетињство, опсједнути чежњом немогућом, свјесни промјена вањских, унутрашњих што се збивају као неко догађање душе, потка стваралачког чина удружена с вјером у лепоту, у ведрину, у могућност да живот може бити, и јест, друкчији, бољи. Покушавамо рећи како је предавање уметности, неко постојање одмакнуто од свијета, неки пркос и још више жртва, али ме уметник поправава казујући како су те муке лијепе, како само „делање“, сам процес пружа ужитак.

Отац му је умро ове године, а мајка 1964. Било их је једанаест у кући, права сељачка сиротиња. Живјело се тек неко да се преживи, тражило се крух и даље, земља га није давала довољно. Пола браће помрло, а други живе. Отац је тек с краја живота осјетио и онај други облик, лакши, који није само патња већ и живљене. Али, било је прекасно. У његовим костима био је прах угљени накупљен за друге, младих година, које су дуго пустишале овим крајем шкрте земље и богатим сунцем.

Тешко је данас рећи како је почело то сликарство у њему. Када су се отвориле очи за оне друге замислене свијетове виђене у снови. Стари учитељ (жив је још, и среда су се ове године на гробљу) запамио је његове јабучке и мркве из „пучке“, али је ипак питање би ли тако говорио да Рабузин није сада оно што јест.

Бит ће вјеројатно пресуднији утједаји брата, покојног конобара који га је, а то сада не може себи никако објаснити и докучити водно по изложбама слика.

Ваљало је побјећи од куће, а тешко се било отргнути од толико обитељског дома. Тада се живјело у слози и љубави. Ваљало је побјећи испраћен сузним очима мајке, и песајце, а то је ваљало битно у сваког човека, чезнути за тим погледом.

Ваљало је побјећи, потрчати напријед, пружити руке према неком свом другом сунцу.

И тако се сељаче из Кључа упутило у свијет. (Загреб се тада чинило далеко — кад одлазиш у њ као да се никад нећеш вратити.) И поста столаром. Али одувјек је према том дрву, према том послу имао неки други осјећај. Није то никад било само пиљење. Она глазба челика као да га је стално турала у размислање, у дубоку одлуку да се иде даље, да се нешто у том животу учини, створи, да ти столови, столице, ормари почну неки имагинарни плес, полете у зрак, оцртају друге облике невидљене контуре. Хоблбанк је прирастао срцу, и у том столарству Рабузин се хтио уздићи, па пошао у неке школе, мајсторске, на неке тежјеве цртања. Сјећа се добро како су цртали углавном људске главе под водством Косте Анђели Радованија, када их је Крамарин водио у шуму па су ту гледали, прсликавали дрвене, али главно су биле те људске главе, а њега управо оне нису занимале јер је волио крајообразе, увијек му је био пред очима његов родни Кључ, па и његова чини се прва слика потврђује ту орасло с тлом, с небом, с трудним простором понад којег трепери сунце. Увијек је желио имати кућу, па је цртао, изрезивао, штедио све до ових дана када је преко ноћи, као и његово осебујно дјело, из воде искочила.

Хоблбанк је сада у подуму. Само кад кад забриви. Мајстор је сада загледао у доба годишња, у стазе између пашњака, вреба властите доживљаје па их мијешајући боје преноси на платно.

Био је, штомо кажу, обичан радник у „Бору“, плалио је цјепанице, добар дно живота — тринаест година — провео је у тој планини у Новом Марофу.

Мајка је била главна у кући. Она их је испраћивала у свијет, она их је одгојила у плахости, у љубави, без карања кад би погрјешили, а они нису роборијали кад је ваљало прионути уз плуг, чврсто стегнути држао мотике. Био је одувјек самотар удубљен у своје мисли, и тешко је рећи је ли сад та свјетлост, та прозрачност боје што нас оваја с његових насликаних питомих бречуљака неко блаженство, ведрина, или оштар бол што се ипак ништа не да измијенити и све је онако како је дано, без пуне радости, у мор од тежје да се продре у тајне природе у смисао властитог постојања. Ипак је био најдешће кад смо краве пасли, лутади шумама, трчала ливама, на земљи радиле, кад смо живјели људски, сељачки, јер све ово друго, то што нам нуди град, то што нам нуди доба у којем живимо није из нас природно израсло.

Мајка је знала да на тој земљи не можемо сви живјети, да нам треба дати и „крух и руке“. Па се тај напор пренео кру-

ху завитао с нама, повукао нас у туђе пределе гдје се само чезне за нашом прошлом бити.

И нашао се негдје некакав картон од оних бајница лампука који се куповао у Лубану и на том картону глатком, сјајном, дрвеним школским бојицама нацртао је Рабузин слику дома као што су некада давно у праповијесно доба људи сликали бизона на пећинској стијени да би га зачарали и ухватили.

Мајка је тим картоним покрила ћуп мајке, и сада се сјећа те слике, допире тек с дубоким загледањем у себе, боје су проливане, што јест, а што није не зна се. Као бијели облак година зрења. А то с братом, на изложбама, био је тамо тридесет седам, тридесет осме.

Ту се откидамо од животописа, ближе стајемо к бојама, оној жеравици зелених и црвених округлина што се као невинне дојке откривају искрености гледања. Набемо се пред свјетлоносном свјетлошћу, забачени са својим лажним оводобних пијеле става, опинјени овом њжноти која је сама глазба душе. Али то није Бошов „Врт уживања“, већ врт рајски, два бијела цвијета, на примјер, као два ока што би да утјеше све наше јаде. Негаје, веома близу Шопену, неки спој плавости и, не чудите се, ипак страве. Је ли то повлачење у тишину или бјелоданост заточеништва, зора лијепог дана? Свеједно. Рабузин је пред својим сликарским сталком, тањурини боја жутих, зелених, плавих, око њега, грамофон, плоче, треба му смирења прије сликања, да се припреми, усје, заборави оно друго што је изван дјела, дјелотворног. Главно је концентратија — слике су већ у човјеку, или већ готове, или ће се у чину растворити, обликовати. Људан за све имају неке припремне шаблоне, а баш се тога ваља ослободити. Кад се сликар више нема чиме одушевљавати, нема ни што сликати.

Уистину је лијепо бити господар једног свијета који ти ништо не може узети, и није свакоме дано да у њ уђе. Живимо у доба језиве трке за материјалним добрима, тако је тешко разоткривати обмане и наслијати се моћништва у лице. Ово повлачење једина је могућност. Он ствара и предаје своја платна, своја стајна изненађења. Слика је вјечито изненађење, олопс боје и облика, узимање и давање, логика унутрашња. То су слике које се морају насликати. Оно што је мртво оживљује, хода човјек, прикупља оно што види, осјећа оно што гледа, преобликује у вијенце, короне, властитост, себичност.

Однекуд допиру и старе pjesме, мајчине („Да би ове руже мале“), планула је

ИВАН РАБУЗИН У СВОМ АТЕЉЕЈУ У СЕЛУ КЉУЧ КРАЈ НОВОГ МАРОФА (СНИМИО Б. СТРАЈЕ)

румен, ова рабузинијада, која већ данас, у свијету, има своју сталност. Порудјело је небо, зеленељале и заглавиле ливале, то је неко святање које сви жудимо, покушај да се пробјемо у немогуће. Тамо преко „гдје престаје чак име“. Слике се могу видјети на више начина, али се морамо научити гледати, очистити се прије гледања, СЛИКУ ТРЕБА ЖИВЈЕТИ.

Рабузин је свој свијет почео градити ек минло, тај се свијет шири, расте, дограђује, преображава. Доћи ће до своје горње тачке, а послје ће се видјети што ће бити.

Сликар овај на свој осебујан начин кореспондира с битним питањима овог грозоморног доба. Замислимо што себи и нама казује, што по себи тај чин сликања значи. Можемо ли, рећемо, уметност претпоставити, започети све изнова, вратити се оном тренутку, када смо искорачили из животног круга предајући се обманам.

Рабузину најтеже падају обмане, лажне вриједности које око нас доминирају, као да се не вјерује у тај други свијет, у ту чистоту дјетињу.

То што је сељак, научен на мукотран рад, што је радник, столар, помогао му је да се отргне од земље, да у упорству ужива, радећи голим рукама. Друкчије се бесповратно, рекосмо, искорачује.

А сама светост сликања почиње при мијешању боја, као да се гњечи наша унутрашњост, клијају осјећаји. Ако хоћете замјешати боје сунца — то не постоји: распршена свјетлост у безброј сићушних зрнаца. Сунце са слике, мора такобер пријати, бити топло — добро сунце. Зими, с прољећа, љети, сунце се мијеша — то није бијела боја, каква је — ништо не зна, свак га, сигурно виан друкчије. Рабузину више од свега, ВОЛИ СУНЦЕ. Он не „води рачуна“ о томе за кога слика, чак кад би радио и „по наруди“, слике олазе у свијет, к сладокусцима и трговцима, отуђују се од створитеља, падају у бездан, гасну, а рођене су — речено је — да буду „вјечни сан“. Увијек је свечан и сунчан Рабузинов дан као умивен кишом пролетном. Као да је однекуд дошао Балмонт (руски pjesник): „Ја додох на тај свијет да видим Сунце и плаво обзоре — Ја додох на тај свијет да видим Сунце. А угадне ли дан, па осјевати то ћу жарко сунце — пред вјечни сан!“

Рабузинов „други свијет у оквирима“ није неразговјетан, ти непомични благи лукови као да изражавају саму душу човјекову. „Све је у природи обло, само кад човјек нешто сломи, откхне, заштри се. И кад проспеш зрње пада у круг, и валови шире се уокруг, а затим се све стишава као да се нека благодот проспе с висина“ — занео се сликар објашњавајући свој кредо облости (и свјетлости).

Окургам очима гледамо округле балончиће, али није то још оно право, онај „најљепши оток ненавени“ (Гоцано, талијански pjesник). Најдража слика још није забојана.

Тако сунце постаје сунцем, престаје бити бојом, дрво као дрво, а цвијет као живи цвијет — то је оно што Рабузин није даје. Слика живи са човјеком, боја је звук — оно друго, посредно, у основи неважно, долази само. Рабузин би морао сликати и кад то сликање ништо не би хтио, то је сада његово проклетство, суабина од које се не може.

И није стога важно „пошто се те слике продају“ и „коликко је већ било изложби“, „коликко награда међународних и националних“, жито не смије „побјећи с њиве“, треба га насликати — жуто, златно — што прије. Зауставити ту бујницу у човјеку немогуће је. ОН БИ ПОУАДИО БЕЗ БОЈА, платна, без СВОЈИХ СУНАЦА. ПРИЗНАЈЕ тек посредни утјецај Ван Гога, живот и дјело, несломљиво у невољи, оно што је јача, не да малаксати.

„Велим вам — то је моја филозофија — ништа у свијету није хошкасто, ове моје перле, вртини, стабаца око кућа, ова моја зјадеа округа је, луна, узмите.“

Па узимамо: жуто, зелено, плаво... црвено.

А од живота, што тражи — највише му је стао до тога да га воде његови ближњи...

Сунце је гаснуло у павети, иза прозорских окана горјело је сутонско црвенило. Чинило се однекуд сјаје „драгоцијне кашне спознаје“ — љубав према ИСТИНИ. Птица људа, занесена.

Свијет је слика.

Берислав Никпаљ

АНРИ РУСО „ЦАРИНИК - ДОБРИЧИНА“

Шест деценија од смрти великог сликара

У САЛОНУ „независних сликара“, пре готово седамдесет година, тискала се гомила света пред платнима Анрија Русоа. Критичари су били немилосрдни према не баш тако младом сликару. Један чувени критичар био је веома жесток: „Господин Русо — причињава задовољство бес-посничарима“. Перо другога било је још отровније: „Што се тиче господина Русоа, ми тражимо да он буде одведен у лудницу“. Могао да се прочита и нешто блажи наслови критика: „Све је тако прозно“. Или: „Срећом ту је господин Русо да нас забавља“. Сама пак гомила није штедела речи да би га исмејала, а ретки обожавачи његових слика куповали су слике за неколико франака.

Априла 1909. године Русо је писао својме пријатељу, песнику Аполинеру: „Пошто сам платио станарину и боје назазим се у непријатној ситуацији. Остало ми је само петнаест сангима за вечеру. Надам се да ћеш ми дати нешто новца унапред за сликање твог портрета. Многи су ме питали за колико сам ти га продао, а ја кажем за две стотине франака, нашо рекосе да није скупо. Природно да није. То је за врло пријатеља“.

Данас је Анри Русо признати мајстор сликарства, чија дела на јавним продајама достижу вртоглаве цене. Само једну деценију после наведеног писма, један љубитељ уметности платио је двеста хиљада франака за једно платно Русоа, да би га три године касније продао за три милиона франака. Чудна игра судбине! Али сироти Русо је умро а да ниједног тренутка није ни помишљао на славу која му је била намењена.

Прича о човеку и његовој уметности је тако једноставна а опет тако бизарна да одушевљава.

Писци који су га познавали у свакодневном животу волеали су га и веома ценили управо у тренуцима кад је његово стваралаштво извргнуто порузи. Тако је Филип Суло у реминисценцији минуваних догађаја нацртао портрет који не личи ни на један други осим можда на неку слику Русоа „париника“.

Пре него што је постао париник, а то га је везивало за једно место, Русо је мно-то путовао.

Био је добровољац за време рата у Мексику, а како су музеј у њему победиле Марса убрзо је престао да буде војник. И, гле, постао је изврстан музичар.

Остатак живота био је прогаћан успоменама и чудним причама о мексичким врачевима. Тврдио је да је за време пуног месеца виђао фантоме. Један од њих га је прогаћао читаву годину. Кад је био на стражи авет му се приближавала на десетак корачаји и прикосила му. Једном је ту саблест покушао да убије из пушке. Али узалуд! — за тлач час би непристојни фантом пропадао да би се ускоро опет појавио.

Када се Русо вратио у Француску и рекао заувек збогом војничкој каријери, ступио је у царину. Но, да би колико-толико побољшао свој материјални положај, сад већ извршио виолиниста наступао је у вапшарским оркестрима или пак подучавао леду музици. Уметност је ипак за њега била живот живота, а посебно сликарство и музика. Неописива радост били су тренуци херојског романтизма. Стога је често организовао мале вечери и сво како их Филип Суло описује: „Атеме је био осветлен светиљама позајмљеним од суседа или су их пак сами суседи доносили. На средини собе била је уметничка сцена као и остали неопходан инвентар — музички инструменти и костими. А пошто је било музике било је и, тога се добро сећам, доброт вина.“

Програм је брижљиво припреман неколико дана унапред, а домаћин се потрудио да направи и умножи алгоричне претеже. Око седам часова неко куца. То је пиљарица обучена у свечано рухо са синим Адријеном. Затим долазе Пикасо, Жорж Брак, Макс Жакоб, Господин Робер Делоне и његова супруга, суседи, а четвртиот спрат, Господин Леблон, бравар са својим кћерима, један колега са царине и... врло касно стиже Аполинер. Очекивали смо само њега.

И тада отпоче забава. Најпре се свирао Марселеза. То је била лепа навика коју је сачувао из војске. Затим су била на реду скерца и поктурна, а затим валцери, романсе и мазурка... и на крају је настајала права „Бахусовска срдачност“. Пило се питко „бургундијско вино“, на-здрављаало се и веселило. Но, тачно у поноћ сви смо се разилазили“.

Не зна се ништа како је музичар-аматер једног лепог дана открио свој сликарски позив.

Године 1885. почео је да се бави сликарством уз помоћ једног мајстора-природе и неколико савета добијених од Клемана. Прва његова два рада била су изложена у Салону на Јансејским пољима и звали су се „Талијанска игра“ и „Залазак сунца“.

После тешких искушења успео је да се прочује у уметничким круговима. Усавршавао се све више у оригиналности стила и био је на путу да постане један од добрих сликара реалиста. Припадио је групи независних сликара и сматрао да потпуна слобода стваралаштва треба да буде препуштена уметнику, чија се мисао уздиже у лепом и добром...

Шармантни цариник!... Он пише као што и слика... нешто и безазлено. Али зналачки сликати није неопходно да би се слике и допадале. Недостатак ерудиције надокнађује у великој мери свежи-на, оригиналност и дјетња безазленост, којој би се још више дивили да није ушао у први ред светских сликара. Жељео је да буде реалиста. На срећу, рука га је издала. И управо та невештост дала му је и стила. Он је изнео на свјетлост читав један свет у малом формату.

Добри цариник је умро у болници Не-кер септембра 1910. године. У подножју постеле била је листа на којој је писао да се ради о неизлечивом алкохолничару.

Само пријатељи који су обично посећивали његове музичке вечери испратили су га на вечни пут.

Аполинер је на његовом гробу уграви-рао овај епитаф:

„Добри Русо. Чујеш ли нас? Ми те поздрављамо, Пикасо, Деланоа, Брак и ја. Немој напатити царину за наш пртљаг на вратима неба.“

Доносимо четке, боје, платно да би се у потпуном миру

Посветио сликању
Као што си насликао мој портрет.
Лицем к звездама.“

Зоран С. Сарамандић

НАИВЦИ ДАНАС И ОВДЕ

Поводом изложбе у Галерији
Културног центра у Београду

КАДА ЈЕ пре две године, у париској галерији „Мона Лиза“ приказана „врхунска“ наше сликарске наиве (Генералић, Лацковић, Наумовски, Рабузин, Скурјени и Веченај) било је то још једно опште признање, још један светски успех наших наивних сликара, тим већи што је дошао у земљи родоначелника наиваца и можда једног од највећих — Цариника Русоа.

Ти исти сликари заступљени су и на београдској изложби (која је у ствари југословенски део на међународном сусрету наивне уметности одржаном у Загребу, Хлебницама и Копривници од 18. VII до 20. IX 1970). И ти исти сликари дали су основни тон овој ликовној манифестацији, без обзира што нису представљали ни петину излагача. Не само бројем радова појединих аутора него и оним општим духом и мирисом, оном јединственом атмосфером „хлебнице школе“ одасила је Галерија Културног центра, оним већ историјским композицијама Ивана Генералића, тог „патријарха наше наиве“, како га је на париској изложби назвао критичар Анатол Јаковски.

Али — изненађења је ипак било.

Истражени су углавном путови развоја наше наиве, историја је већ скицирана. Почело се 30-тих година (Генералић, Мраз, Вириус) протестом, уз подршку загребачке групе „Земља“, на бази јаких социјалних контраста и потенциране драматике.

Данас, што је на овој изложби остало као социјално обојено, што носи печат протеста због сиромаштва и беде, то је везано уз име и стара дела давно покојног великог сликара-сељака Мирка Вириуса. Има нечег тешког и замишљеног, опорог и безнадног у овим његовим сликама које одишу духом Краљевих (и Хегелу-шићевих) „подрасних мотива“. Све друго је сан и идила, магични пејзажи са цвећем и птицама, поетика облика који су озарени оном чудном имажинарном светлошћу, у јаким колористичким хармонијама сведеним на декоративно, са ретким надреалистичким тоновима који понекад означавају рабање слике-симбола.

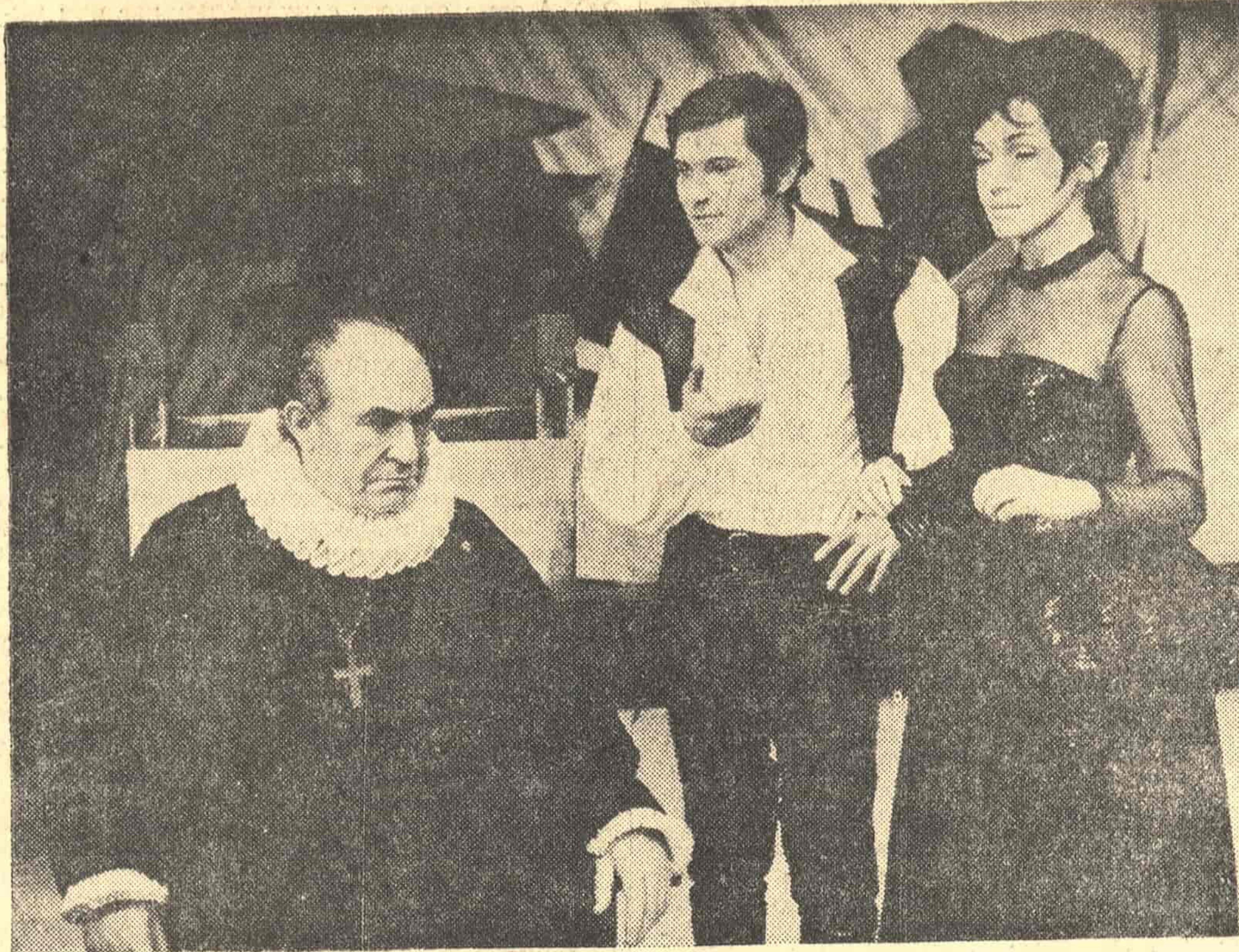
Изложба је потврдила још једну карактеристику наше савремене наивне уметности: нису само припадници „хлебнице школе“ прави виртуозно-техничари, већ је један веома мали број наших наиваца „наиван“ и на плану свог техничког знања, заната и употребљених средстава. Наиван у оном смислу који ово сликарство приближава спонтаном ликовном изразу детета био је Емерик Фејеш, или неодољиви и помало мистични Иаја Босиљ, донекле Борбе Шијаковић из Скопља са својим диспропорционисаним фигурама, можда Фрања Талан који је тек прошле године почео да излаже, па као условно споменемо и Јанка Брашића, онда је овај круг затворен.

Да ли је утешно поставити питање, после ове констатације, где су границе наивног данас? Да ли је опортуну, у односу на оно што је заиста стваралачко на овим сликама, зауставити мисао пред искуством човека нашег века и наше културе, техничке и духовне, па се, заједно са Отом Биџали-Мерином, запитати да ли ће ове наивце апсорбовати наше време и подредити их захтевима тржишта (баснословне високе цене ових дела), или ћемо морати под термин „наивног“ подвести нове појмове и шири значења?

Извесно је да овај тренутак наше наиве открива (и преко нових имена и преко нових дела) живе унутарње снаге које на фону нових друштвених односа (или упркос њима) граде нови свет ликовних вредности, али и нови однос према свету. То је свет снова и свет слутњи, свет у цвету и сунцу и сунце у цвету, управо то што сликају Иван Рабузин, Милан Рашић, Матија Скурјени, Марин Сирочић, Јосип Пинтарић, Милосав Јовановић или Антун Бахуцек. И када бисмо рационалним поступком хтели ући у аналитичку промену вредности ових дела, да откријемо њихове дијалектичке законности и откријемо онај спецификум „бића“ који се појављује као мера и граница „чисте“ естетске вредности, застапи бисмо негде пред феноменом скоро апсолутне подударности сликаревог „ја“ и света, пред једном априорном једначином унутрашњег и вањског. То не значи да су сва дела добра (или подједнако добра). О њима се може и мора судити. Јер, доживљај који имамо пред овим сликама и скулптурама, оно осећање хармоније које израста из невидљивих дубина креативне личности потврђује само познате истине да је уметност једна, недељива и да нема градијације вредности по линији „озбиљне“ и „наивне“. Јер и ово наивно сликарство носи своју истину изражену специфичним репертоаром облика, лудимом семантиком ликовног језика и симболима чија снага зависи од величине личности ствараоца.

Вредно је на крају забележити да је изложба још једном потврдила вредност наших скулптора наиваца: поред ветерана Петра Смајића и Богосава Живковића, сва како треба споменути Драгишу и Милана Станисављевића, Мартина Хегедушића, Борба Крећа и Мату Генералића.

Срето Бошњак

СЦЕНА ИЗ „ОСВАЈАЧА“ АНДРЕЈА ХИНГА: ЉУБИША ЈОВАНОВИЋ, МИША ЈАНКЕТИЋ И РАДА БУРИЧИЋ

ПОЗОРИШТЕ

САВРЕМЕНОСТ У ПРОШЛОСТИ

Уз премијере „Раблеа“ Ж. А. Бароа и „Освајача“
А. Хинга на београдским сценама

У КОЈОЈ МЕРИ београдска верзија „Раблеа“ личи на онај чудесни спектакл који је пре две сезоне приредио Жан Луј Баро у старој кечерској дворани на Пигау? Поређење се само од себе намеће јер та је представа била нешто заиста посебно: без завесе и класичне позорнице, у вапашком амбијенту, уз старе ритуале, ефектну игру боје, звука и светла, фарсичну лакоћу и ритмове који су од минуваних времена стварали просторе за импресивне метафоре и конкретне асоцијације, одвијао се спектакл који је еманирао осећање слободе и неограничености. Све оно елементарно у животу, везано за људске пороке или за врлине, морал и политику, силу и снагу духа, представљено је у заносу који имажинацијом обавија суровост реалности. Време „Раблеа“ је, у ствари, наше време, које пружа безброј подстицаја за нова сценска истраживања подједнако блиска традицији и авангарди. У једној посебној синтези, чији је смисао у непрекидном излажењу човека из себе, у настаивању ствари које нас окружују, у субјективизирању реалности и померању граница слободе у човеку све је могуће. Богдану Јерковићу је све ово било веома добро познато и зато се ваљда толико трудио да његово схватање и тумачење „Раблеа“ у Народној позорници што мање личи на оно париско. У томе је, углавном, успевао тако да су утицаји доста периферни, у призорима који битно не утичу на сам карактер представе.

У одлуци да се на овакој позорници изведе „Раблеа“ има не само смелости него и изазова сопственој традицији. При томе је једино штета што је избор пао на Баров текст. Из пет Раблеових књига Баро је изабрао само оно што је његовој концепцији спектакла највише одговарало: Гаргунтуно рођење, пикроколинске ратове, Панургијеве походе са дружином, догађаје у краљевству Трипелино и још неколико призора. Све је то сведено само на једну основу на којој се надовезала богата реалтеска машта. За нашу сцену текст је морао бити знатно више прилагодан и допуњен деловима из самог оригинала. Зато приповедач и водитељ игре, Милан Срдош, својом појавом, одећом и начиним излагања противречи свему оном што се догађа на сцени. Ако за тај посредни контакт са публиком није било срећнијег решења требало је све те пасаже једноставно изоставити.

Реалтељ је желео да целу представу компојује тако да се живот и рабање, ефемерност и поезија, лепота и баналност непрекидно смењују док кретање не добије такав замах да све то пред нашим очима делује као ковитлач или кошмар у коме тек разазнајемо људске покрете и боје. У томе су му својим успешним сценографским решењима веома успешно помагали Владимир Маренић, музиком Војислав Костић, кинематографским решењима Ањаана Драговић и Миљенко Штамбук држећи на окупу бројан ансамбл хиншка први пут у Народној позорници.

Не може се рећи да ови младићи и девојке у својим кретањима, певању и понашању нису имали извесне спонтаности. Али, за разлику од „Косе“, они ипак нису успели да постану битна компонента спектакла. Њихова бука је јефтин ефекат који је просто накалемањен збивању и који је тешко сагласити са природом Раблеова текста. Инсистирајући на њиховој игри, Богдан Јерковић је нехотиче негирао у много чему оно што је најважније за представу: однос према свему што се догађа на сцени. Рабле носи у себи не само отвореност према животу него и сасвим одређену ирониичну метафоричност: он види и подсмева се оном што је сваком оку блиско а и оном што је потпуно невидљиво а присутно у нама самим. Тога је у овој представи било само на мах и то у призорима који припадају само глумцима. У ствари, мало ко од њих је био спреман да се упусти до краја у ову авантуру и многе је било просто тужно гледати како преплашено и укочено настоје да буду буквално драматични тамо где се од њих тражи бриљантна игра духа и сасвим индивидуализирани доживљај. У тој маси једино је имао стила Павле Минчић

као Панургије. Његова интерпретација без бучних гестова, ослоњена на речи и сопствени интелект просто плени својом свежином, прецизношћу и креативношћу у којој је искуство пучког театра добило дистанцу, дискретну ирониичност и фарсичне валере па делује веома ефектно и модерно.

Минчића нико није следио. Реалтељ је стога своју пажњу усредосредио на спољно облике спектакла уз пут испробавајући све ефекте којима располажу магацини све куће. У томе је исполио знатну вештину и захваљујући томе добијена је релативно пластична целина која на свој начин може да заинтересује гледаоциште. То, у извесном смислу, јесте спектакл али не какав смо очекивали и какав је по извесним фрагментима „Раблеа“ био непрекидно током представе наговештаван.

„Раблеа“ је жртва осредности. То је управо оно што немиланце разара представу за представом. Случај са Хинговим „Освајачем“ у Театру Бојана Ступице је још један доказ том уверењу у прилог. Реч је о тексту који је дошао са репутацијом највернијег комада модерне словеначке драмске литературе.

Ако бисмо судили само по режијској постави крајње неинтервентног Милана Маричића ово дело тешко да би издржало и једну озбиљнију естетску анализу. Представа је монотона и безлична, а чине је два потпуно одвојена дела. Она уопште не делује као трагикомедија: сцене у којима се говори о Фелиповом очекивању гласника из Шпаније постављене су театарно, сувише је пажње посвећено безизражајним епизодистима, а интензитет радње је тако подешен да се пауза чини као логичан завршетак целине. Наставак је сасвим другачије компонован: у пасажима везаним за Гастану и Маргериту има доста мелодраматике, док је Балтазарова игра са Домороцима доста површна. Ваља Величковић, мада сликар изразито модерног сензибилитета, остао је као кинематограф и сценограф у оваквом току ствари потпуно неискористио и готово сувишан. Уз то је претерано наглашаван проблем католицизма, тако нам је једино преостало да у глумцима назремо понешто од Хингове литературе.

Његови дијалози не само да су литерарно вешто компоновани него и сценски доволно динамични. У њима има пречишћене конкретности али и доста општих места. Када добу до ивице реторике спасава их драматичност а често интервентнише и пишчева самокритичност. Ликови су јасни, не увек оригинални, па ипак живи и присутни. Штета је што је простор у коме се крећу понајвише састављен од теза и унапред припремљених конструкција, па око себе шире извесну хладноћу и не успевају чак ни у изразито конфликтним приликама да успоставе праву комуникативност. Андреј Хинг је неоспорно писац који припада театру, с тим што његово осећање форме није увек у сагласности са његовим амбицијама. Ако већ инсистира на метафоричности и асоцијацијама везаним за наше време и судбину свих освајача на путу од славе до ништавила, чему толико натуралистичких појединости везаних за време шпанских конквистадора? Нису ли трансформације појединих личности у времену збивања радње сувише поједностављене? Ако је у свему томе примарно наше данашње искуство, а посебно искуство младих незадовољних оних што су постигли њихови очеви, зашто форма није тиме условљена?

Маричић је ту могао много шта да промени и интерпретира више као одређено стање него као низ догађаја. Како је сувише мало учинио утисак је, на жалост, ипак нешто боље када се драма чита. При томе се с времена на време подсећамо напора који су чинили Љубиша Јовановић (Фелипе), Миша Јанкетић (Балтазар) и остади глумци у жељи да остваре пунију и животијну представу.

Глуумаца, очигледно, имамо, али реалтеља-креатора све мање.

Петар Волк

Владета Петрић

ИЗНЕНАДНА СМРТ прекинула је динамични и богат живот Владете Петрића — Шеле, нашег познатог вајара и председника Удружења ликовних уметника Србије.

Владета Петрић (рођен 1919. у Београду) припада оној групи београдских вајара која се у уметнички живот укључила непосредно после рата, носећи оштрије борбе и дубока искуства једног мрачног времена рата и окупације. Носилац је партизанске споменице 1941, а као вајар заглажен је први пут на II изложби УЛУС-а, 28. децембра 1945, а од тада је излагао на свим већим изложбама Удружења, Октобарском салону, Југословенском тријеналу.

Завршио је Академију ликовних уметности у Београду — вајарски одсек у класи проф. Сретена Стојановића. Неколико година (1951 — 1954) сарадник је мајсторске раднице Антуна Аугустинчића у Загребу. Ту се исполио и сазрео његов таленат и смисао за монументалну скулптуру у којој је дао знатан број запажених јавних споменика: Споменик НОБ у Љуботини, спортске фигуре око Стадиона ЈНА у Београду, Меморијална скулптура у Аушвицу, споменик Филата Кљајића у Зворнику и низ других. Модерни у концепту, упрошћених облика, наглашених маса, које у динамичној игри потенцирају унутарњу снагу и драматичку идеју, ови споменици несумњиво представљају озбиљан допринос нашој споменичкој скулптури.

Петрић се успешно бавио и применом уметношћу у којој је остварио низ фино обликованих штафетних палица и пехара, као и неколико запажених медаља. Аутор је великог бакарног панова у Војно-научном институту у Београду и декоративног панова изведеног у гвожђу и стаклу у згради Југоекспорта у Београду.

Његова непрекидна борба за фирмацију нашег ликовног и културног живота уопште, донели су му већ 1947. године награду Комитета за културу Владе НР Србије.

Дугогодишњи је члан Управног одбора УЛУС-а а од 1967. његов председник. Све своје снаге уложио је у настојање да среди статус Удружења, да помогне његовим члановима да добију што боље услове за рад.

Схвативши да је УЛУС организација са знатном традицијом, уложио је много труда, знања и енергије да реализује јубиларну изложбу чланова — оснивача УЛУС-а (1919 — 1969). Та изложба била је велики доживљај за све љубитеље ликовне уметности и најбољи поклон нашој култури на дан педесете годишњице УЛУС-а.

Те и такве друштвене обавезе толико су га апсорбовале да је последњих година све мање времена посвећивао свом креативном раду на скулптури. Остала је то његова неодољива стварност: да створи дело монументалног формата и великих садржајних димензија. (С. Б.)

ФИЛМ

ДЕВЕТИ ФЕСТИВАЛ БУГАРСКОГ ФИЛМА

Недавно је у Варни одржан Девети фестивал бугарског филма. На њему је, од петнаестак играних филмова произведених у току године, нашло места само шест, који су приказани заједно са победницима фестивала документарних филмова у Бургенланду и Веллингграду и са два цртана филма. Овај фестивал је дошао у време када се много говори о кризи бугарског филма зато што је незаинтересован за савремене друштвене теме, о чему је говорио чак и председник владе и секретар БКП Тодор Живков. А у тежњи да се та криза навлдади и постигну успеси у партијском приказивању савременог друштва начинио је перспективни план-програм развоја филма у Бугарској, који је разматрао и одобрио Политбиро ЦК БКП.

Од шест играних филмова приказаних на Деветом фестивалу, врло добре оцене добила су само два филма, која су однела све награде: „Збогом, пријатељи!“ и „Дрн анбел“. Први филм, добитник „Златне руже“, антаговано приказује савремену бугарску омладину, а други се односи на антифашистичку борбу. Али закључак, који Григор Чернев доноси у најновијем броју часописа-органа Савеза бугарских књижевника „Паамен“ (бр. 20), јесте да још нема доста добрих филмова са савременом темом, што показују не само друга два филма на фестивалу него и, још више, они бројнији, које селектори нису ни пустили на фестивал. Ову ситуацију, коју никакав план-програм одобрен од политичких форума не може да превaziђе, донекле ублажује чињеница да су у готово свим филмовима на фестивалу глумци добро одиграли своје улоге, тако да се може рећи да је ово, у ствари, био фестивал глумаца.

Лакомисленост је почетак свих наука

Разговор са Виктором Шкловским

Виктор Шкловски, рођен 1893, спада, са Борисом Ајзенбаумом и Јуријем Тињановом, међу најзначајније представнике руског формализма. Био је члан „Друштва за проучавање поетског језика“ („Опојас“), основаног у Петрограду 1919. Припадао је партији социјалреволуционара и морао је почетком двадесетих година да напусти Совјетски Савез. Преко Финске је емигрирао у Берлин, где је 1922. написао чувену књигу „Због или писма не о љубави“. На наговор Мајаковског вратио се 1923. године у Совјетски Савез и постао доцент на Институту за уметност и науку у Лењинграду. Ту је написао, између осталог, „Теорију прозе“ и књигу успомена „Сентиментално путовање“, као и више филмских сценарија. После Лењинове смрти (1924), формалисти су све више доспевали у унакрсну ватру критике, све док се Шкловски у програмској расправи „Споменик једној научној заблуди“ није дистанцирао од формалног метода. У наредним деценијама је у вези с њим владала тишина. Објавио је литерарно-историјске радове о Толстоју и Мајаковском, као и теоријске написе о филму. Његове књиге су у међувремену у западној Европи и Сједињеним Америчким Државама доживеле неку врсту ренесансе, а од краја педесетих година штампају се опет и у Совјетском Савезу. Овај седамдесетседмогодишњи аутор, био је недавно у Западном Берлину гост симпозијума о „Језику и акцији“, објавио поводом Лењиновог стогод рођендана у Галерији Мајаковског. У наставку, на Литерарном колеџијуму одговарао је на питања која су му постављали читаоци и пријатељи његових књига. „Књижевне новине“ доносе овај занимљиви разговор у нешто скраћеном преводу.

Виктор Шкловски

смаатран сензационалним новим открићем — ја нисам нов. Мој стари пријатељ Роман Јакобсон, који већ одавно живи на Западу, пише већ четрдесет година чланке о формализму. Он има све оригиналне текстове и он их је већ одавно могао дати да се преведу и издају. Вишите, ако се једна књига, коју сам ја 1916. године писао, у Западној Немачкој појави 1969. године и тамо уђе у моду, онда ја то сматрам једноставно апсурдним.

ПИТАЊЕ: Роман Јакобсон, кога сте управо споменули, предаје данас лингвистику на Технолошкој институти у Масачусетсу. Заједно с Левин-Стросом он је покушао да на студији литературе примени структурални метод, који је развијен у лингвистици и антропологији. Структуралисти, нарочито у Француској, позивају се при том на формалисте као претече и теоретску подлогу свога рада. Како се Ви односитe према томе?

ШКЛОВСКИ: У ком погледу имају структуралисти право? Стара филологија је истраживала поједине елементе, рецимо слике или слике, али структуралисти су истраживали систем, тако да сваки потез унутар система постане разумљив. Они изражавају мисао да је реч о систему, не о једном једином потезу. Верујем да структурализам представља корак даље у литерарној науци, али стојим на другом становишту. Мислим, како смо већ 1924. писали: мора се створити марксистички структурализам, а то је веома тешко. То не значи само да литература зависи од живота — све зависи од живота — него да сама реч постаје део живота...

После дугих расправљања појавиле су се код нас у последње две до три године књиге Тињанова и Ајзенбаума, и оне су лепо примљене. Дуго се нису појављивале. Не верујем да сам свој живот проживео као грешку; био сам, тако рећи, извидник. Сад пишем књигу о Ејзенштајну, велику књигу, и код Ејзенштајна ће се видети како је, почињући са естетизмом, кроз искуства грађанског рата много научио и како се променио. Ејзенштајн је умро млада, као педесетогодишњак, а последње време свога живота је употребио на студирање марксизма као уметник. Шта може марксизам дати уметности, како може да преобрази унутрашње биће уметности? Што се структурализма тиче, Маркс је у „Капиталу“ структуру човечијег живота представио као стаалан покрет, не само као један ван други феномен, него као прелаз од једног ка другом.

ПИТАЊЕ: Ви у својим књигама практикујете мешање разних врста, које се напоследку изједначава са укидањем традиционалних жанрова. Писма, аутобиографско, материјал факата и научне теорије прожимају и допуњују једно друго, тако да на крају више не можемо рећи да ли је реч о роману, дневнику или теоретском истраживању. Традиционална форма бива разбијена да би постала транспарентна за један нов социјални садржај. Да ли је ово рушење границе врста програмска интенција у Вашем раду и шта сте тиме хтели постићи?

ШКЛОВСКИ: Није била никаква намера, испало је пре случајно. Није реч о томе да се нешто разори, то само тако изгледа. Живот је стално у покрету. Лењин је у првим годинама рекао да комунизам није наслеђе само једног јединог елемента, него наслеђе целог живота, целе историје. На пример, античка трагедија није мртва, она и даље живи. Не знам да ли уопште постоје чисте врсте. Уметност настаје кроз човека, она настаје кроз противречности. Уметност не одражава стање у коме се живот у једном одређеном тренутку налази него будући тренутак који је садржан у садашњем. Маркс, или чини ми се, Лафарг је рекао да су Базакови јунаци сличнији јунацима времена Наполсона III него онима из епохе Луја Филипа, у којој је Базако писао.

Били смо врло млади кад смо почели да радимо у „Опојасу“ и код Серапионове браће. Нисмо веровали у литературу о којој су нам причали, а ни наши учитељи нису веровали у њу. Бодоен де Куртне (Baudouin de Courtenay), мој учитељ, није веровао у науку која је постојала пре њега. Свако од нас се развијао дружице, мој пријатељ Тињанов је истовремено био романијер и теоретичар стиха, и Ајзенбаум је писао романије, Пољанов је правно стихове, људи око нас, на пример Андреј Бели, бавили су се теоријом литературе; па ни Гете није био само песник, он је радио и научно.

Вишите ја сам лакомислен човек; на почетку једне науке раде већином лакомислени људи, који не знају колико је то стварно тешко, они виде неколико ствари које други не виде а већ су се годинама њима бавили. Ново што сам ја открио јесте то да је уметност, пре свега, чуђење и дивљење — а затим отуђење. Ми видимо тако мало, тако мало опажамо живот, и што се наука даље развија тим важнија ће бити уметност, да би човеку вратио живот.

ПИТАЊЕ: Ви сте у руску литературу унели нову спонтаност, директно захватање, које циља на предмете, на непосредна искуства, уз то један патос који се у извесној мери стабилизује кроз конкретне чињенице. У Вашој књизи „Сентиментално путовање“ има једно место где се говори о румној гранати која ће експлодирати у руци — једна слика, метафора тако рећи за ову врсту литературе. Ова непосредност, то захватање, чега у Русији у каснијој литератури више нема, данас опет израћа другде, у Скандинавији, у Америци, а настава се уз то и у лирици Немачке Демократске Републике. У чему је веза те — старе — и нове спонтаности?

ШКЛОВСКИ: То је добро, али и тешко питање. Бомба је тада заиста постојала, она ми је оставила стабелу руку, која ноћу боли. Пастернак је једном рекао да уметност захтева предавање себе зближи. То је трагичан задатак, а ми не видимо увек то трагично у животу Достојевског, Толстоја, Аермонтова или Горког.

Видео сам како је Горки плакао зато што му се није свидело оно што је написао. Уметност је занимање пуно мукe, само га навика чини подношљивим. Софокле је написао трагедију која је цело гледаолиште нагнало у плач и зато је био кажњен — људе не треба жалостити. Уметност је у основи крвав посао, и ако изгледа да није крвав код класика, то је само зато што ми не знамо како је страшно био живот тада.

Свет мора да се промени, потпуно промени, како то изгледа немогућно. Тешко је то, и код нас и код вас. У Америци, где су богати, хоће да осигурају само оно што тренутно постоји. Зашто они морају безусловно да вребају друге људе? Они морају највише да се мењају. Налазимо се у предвечерју најтемељнијих промена у светској историји — то је моје најдубље уверење. Не верујем да ће то бити лако. Једни друге морамо држати на оку. Нико није изолован од своје културе. Постоји једна општа човечанска култура: кромпир је увезен, није пронађен.

Предео с немачког
Александар Б. Поповић

Доктрина која је надживела

„Поетика руског формализма“, „Просвета“, Београд 1970.

ОТКАКО ЈЕ У СВЕТУ обновљено интересовање за руску формалистичку школу, на њеној популаризацији у нас највише су учинили представници загребачке књижевнотеоријске школе А. Флакер, Б. Донат и Ј. Беденички. Но, са изузетком Ј. Беденичког, који је у поговору „Ускрнућа ријечи“ био дужан да пружи озбиљни коментар погледа Е. Шкловског на проблеме изучавања књижевне материје, остали аутори су у духу својих пионирских напора морали да о границе сврху својих написа на упознавање са основним елементима теорије и историје овог значајног покрета. Пред Александром Петровом, аутором приступа књизи „Поетика руског формализма“, стајао је знатно тежи задатак. Он је имао обавезу да нише о целини проблема, а пре њега је тај посао бриљантно обавио Виктор Ералих у књизи „Руски формализам“ (1955). Прва потпуна студија о неистраженом питању, Ералихова књига је одјекнула као научна сензација како у погледу систематизовања материјала који је обрађивала тако и у погледу дубине и далекосежности закључака.

И нехотице, Петров је био принуђен да води рачуна о методологији примењеној у овој књизи и сасвим је на месту што је он ту методологију усвојио и у свом обимном вводу којим се њоме послужио. Његов текст не паравизира ставове Ералиха, делујући у потребној мери самостално; Петров нас доследно упознаје са условима у којима је настао формалистичка школа, с њеном историјом у контексту књижевнopolитичких борби двадесетих година с теоријском аргументацијом школе у знаку „васкрса речи“ и њеном еволуцијом, чак и тематском; по улазу на Ералиха, он у закључку изводи генеалогичку сличност формалистичких покушаја са акцијом Х. Велфлинга, О. Валцела, А. Шпинеера, А. Ричардса, К. Брукса, В. Емпсона, П. К. Ренсома, Т. С. Елиота. Међутим, овај принципни пристап на Ералихову методологију изазвао је и два неостатка Петровљевог увода, које у интересу испитивања значаја и утицаја школе руског формализма морамо поменути.

Као Ералих и Петров је наглашено „сентименталан“ према судбини руских формалиста и избегава да укаже на елементе њиховог учена који заслужују критичку пажњу. А ти елементи постоје и углавном су двојаког порекла: једни потичу из самих недра отворене теорије ове школе, други су везани за њену историјску судбину, за околност да школа није издржала перипетије борбе у којој се наша у ситуацији двадесетих година. На плану својих генералних задатака руски формалисти су претрпели неуспех, не створивши своју „историјску поетику“, чак ни њен нацрт; о подтекстуалним разлозима овог неуспеха коректно говори сам Ејзенбаум у „Теорији формалног метода“ (1925), коме се касније, додуше са више полемичког жара, придржује Тињанов и Јакобсон чланком „Проблеми проучавања књижевности и језика“ (1929). Потом, може се приметити да формалистичка поетика није у потпуности била прилагођена посматрању нових књижевних појава постреволуционарног раздобља, што је неке њене представнике који су настојали да се и овом проблематиком баве доводило у књижевнокритички horscours (В. Шкловског, О. Брика); мишљење Шкловског о прози В. Розанова и путопису, аутобиографији и мемоа-

рима као „сурогативним формама нове предкњижевности“ извирало је из поставки „Теорије прозе“, али је истовремено одбијало истраживање доброг дела совјетске прозе двадесетих година.

Тако је зла судбина у формалистичкој интерпретацији задесила Фадејеваев „Пораз“, Ољешину „Завист“, Леоновљевог „Допва“, док се срећа неправично осмехнула Глатковљевог „Цементу“, „Литературни чињенице“, „Литературни процеса живота а не личности и њеног духовног света: дискрепанција се јавила и у плану истраживања ствараачке индивидуалности, које је водило негирању ствараачке личности (на пример, Ејзенштејна), уз емфатичан однос према резултатима њеног рада на речи, у домену битке за „заумни језик“, која је потом напуштена, у настојањима да се орнаментска, барокна проза двадесетих година најпре свеле у оквире истраживачког шаблона, да би се потом, сасвим у духу званичне формулације, наговестно „крај барока“. Показнички чланци Шкловског „Споменик научној грешци“, „Они који плавају по сувом или једначина с једном непознатом“ и „О формализму“ били су у појединачкој мери неопходни самостално расуђивању вође руских формалиста и укусу најављивача теорије социјалистичког реализма у настајању.

Друга примедба тиче се околности да је Петров ипак пропустио прилику да запази како је интонација „Васкрса речи“ са специјалистичким смислом за верност уметничком послу оставила неизбрисив траг у модерној совјетској науци о књижевности. Нису у питању само школе Видошког, Белецког или Скафтимова, које се не би могле замислити без ове обновљене верности, није толико реч ни о неформалисти Гуквском са новим погледом на руску поезију XVIII века, фолклористи Процу без члне „Морфологије бајке“ нема модерне анализе народног твораштва, медијевалисти Лихачову, који је „Човек у литератури старе Русије“ и „Поетиком старе руске литературе“ подигао споменик једном утилитаристички обрађиваном раздобљу културе, чак ни о знаменитом Бахтину, који се уздигао до врхова светске науке о књижевности. Руски формалисти су заувек раскрстали са омадовавањем специфичума речи, и ту њихову акцију подржали су најозбиљнији научни посленици одамх после распада школе.

Захваљујући академским сарадницима В. Жирмунског, тридесете године нису биле само период препорођеног социолошког метода и јалових дискусија „благодариста“ и „вопрекиста“ што су антаговале чак и дар једног Лукча, него и пладне активности компаративиста, која је указивала на подстрек формалистичке школе. Овај процес се наставио шездесетих година, обухвативши нова подручја испитивања, посебно она на којима су се могли применити математички методи. Омигалеа је веза између Б. Томашевског, који је у свом раду први применио теорију вероватноће, са школом структуралиста Ј. Лотмана и математичара А. Колмогорова, који је уз помоћ теорије вероватноће, комбинаторике, статистике и теорије информација васпоставио нове начине истраживања стиха; у овом правцу се одвијају постипци проучавања морфолошких (Б. Головчин, Г. Јоселсон), синтаксичких (Г. Лескине) и лексичких категорија руског језика (Д. Сераг). Примена метода математичке лингвистике у радовима В. Иванова и В. Топорова, семантичке студије И. Ревзина и других дугу првобитном настојању формалиста на структурирању текста према песничким нивоима и потпуној сегментацији ових нивоа. На тај начин је руски формализам ушао у историју савремених метода испитивања речи као прекретнички покрет.

При избору текстова за овај зборник Петрова је очекивао лакши задатак, будући да слични избори већ постоје у неким земљама (посебно у Чехословачкој и Француској). Можемо запазити да је у књизи било места за програмски „Васкрса речи“ (иако је он познат у хрватскојсрпском преводу), којим би се пролоритом симболички био наговештен акт формалистичке побуне против академизма. Шта је, тако-

Наставак на 12. страни

Установе — важан услов за напредак културе

СА ИЗЛОЖБЕ „НАИВАЦА“
— МИЛАН РАШИЋ:
„ПОГРЕБ“

ОСТВАРИВАЊЕ свестраног културног програма, свестраног по садржајима, али и по распрострањености, подразумева да се у наредном петогодишњем периоду установама у култури омогуће услови за савремено деловање. Оне су се до сада често неправедно запостављале, иако — одмах после стварања — развијен систем установа и њихово успешно и широко дејство представља и означава моћ културе сваке средине.

Многи неспоразуми су били плод неразумног супротстављања стваралаца и установа, као и тренутно модерних ставова да су установе стари, превладани и непотребни облик организованости културе. Исто тако, постојећи примери рутинског понашања појединих установа, као и извесне појаве институционализма — приписивани су свим установама, сматрајући, онда, то карактеристикама система установа. То је утицало да су се у читавој јавности почела стварати недовољна мишљења о потреби и смислу установа у култури.

Међутим, мање нестрпљиви и мање подложни тренутним расположењима, прихватали су са уочљивим резервама ставове да су установе сувишне и да их масовна средства и друге културне иницијативе могу сасвим да замене. Они су, такође, истинили да шире и успешније простирану стваралаштва — што је увек била истинска амбиција сваког аутентичног уметничког остварења — установе, савремено организоване, опремљене и успешне у својој акцији, могу само веома да помогну и да, самим тим, једни без других не могу.

У нашој Републици данас — према подацима статистичке службе — ради 1.019 јавних библиотека са 596 читаоница и 5.314.000 књига, затим 2.792 школске библиотеке у којима се налази 4.089.000 примерака књига, као и 440 научних и стручних библиотека са 5.295.000 књига. Такође, постоји и 658 биоскопа, који су прошле године приредили 223.581 представу којима је присуствовало преко 36 милиона посетилаца. Делује и 797 домова културе и 30 културних центара. Позоришта има 19, а у прошлој сезони на 2.668 представа било је 1.106.000 посетилаца. Стадне и повремене изложбе 88 музеја посетило је 1.619.000 посетилаца. Делатност 69 народних и 88 радничких универзитета обухватила је преко 1.110.000 полазника, и то само на семинарима и јавним предавањима. А овим подацима могу се додати и значајни резултати ликовних галерија, историјских архива, симфонијских и других оркестара, домова ЈНА и домова омладине, издавачких предузећа, радио-станица и телевизијских студија.

С обзиром да знатан број институција и кадровски, и материјално, па и програмски, није још увек комплетан, тешко је оцењивати да ли је њихов садашњи број довољан. Сасвим је извесно једино да је потребна њихова програмска експанзија, нарочито на непокривеним територијама и међу грађанима.

Наредно време треба да буде повољна шанса за установе културе, за програме њихових акција. Оне су услов културног напредовања, које подразумева да

што већи број средина има могућност да дође до књиге, да гледа филмове, да чује музичка дела, да прати позоришне представе и да се може сусрести са разноврсним уметничким остварењима. Такви захтеви обавезују и саме установе да се одреде за активнији однос према онима којима се обраћају. Осавремењавање установа значајно би, нарочито, усвајање таквог концепта који би омогућио широко задовољавање културних потреба и свестрано развијање културних навика. При томе би, без сумње, посебно одређене било изражено у тежњи да се презентирају једино аутентични културни и уметнички садржаји.

Међутим, оваква делатност установа културе обавезује и на промену услова, посебно у просторној, материјалној и кадровској њиховој опремљености и оспособљености. Нефикасност установа је често била резултат њихових непотпуних кадровских састава, затим недовољних средстава и нефункционалног простора и опреме. Покретљивост установа, нарочито оних које имају потврђене резултате, обично је била онемогућена недостатком средстава за амбулантну делатност, као и немогућношћу — и материјалном и просторном — мањих средина да их приме... Исто тако, ширин ангажман многих установа постојао је због затворености појединих средина, које су се више задовољавале програмом који је остваривале властитим снагама, па и таквим програмом који није увек гарантовао вредне садржаје.

Развијање и јачање установа — што не значи умањивање услова за стваралаштво, већ, супротно, оно омогућава већи број оријентација за стваралачки рад и његову презентацију — није могуће постићи без сталне, активне и разноврсне сарадње са уметницима. Присуство уметника не би требало да се сведе једино на остваривање програма. Потребно је осигурати утицај уметника на композиционе садржаје, утврђивање репертоара и остваривање политике, али и њихово учешће у материјалном положају установа, што је нарочито важно за оне установе које се баве репродукцијом стваралаштва и које су, као што је случај са телевизијом, радном и издавачким предузећима, носиоци великих и умножених културних серија.

Дакле, постојање и деловање установа неће — у условима самосталне културне политике и савремених културних околности — умањити потребу, значај и вредност уметничког стваралаштва, али ни такзованих ванинституционалних културних иницијатива. Једино узajамним и услагашеним, понекад и заруђеним деловањем — може да се постигне свестраност културног развоја сваке, и шире и уже средине. Установе не могу бити саме себи циљ, нити саме себи довољне, већ се морају функционално — преузимајући у потпуности свој део обавеза — уклопити у културну физиономију свог места, свог краја и своје средине у најширем смислу...

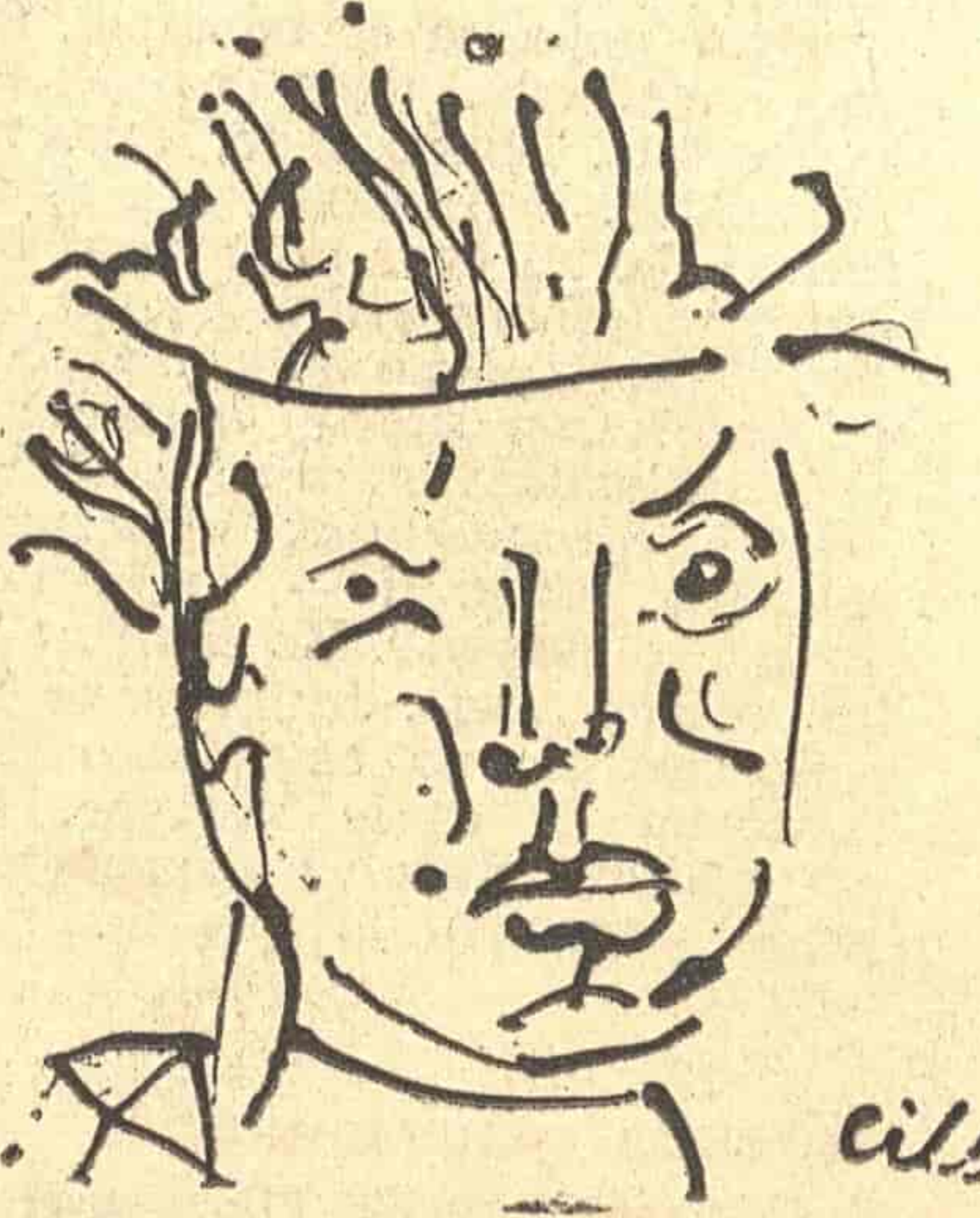
У наредном времену, не треба се заваравати заостајање оне установе које не буду биле спремне да се отворе и не буду у сталном дијалогу са публиком, са постојећом, али и новом публиком, публиком из школа, из радних организација, из села и сваком другом новом публиком, за коју

се треба истински борити. Уз све то, без истинских уметничких остварења, ослободених у презентацији на могућности средине, оне ће такође бити без праве могућности за развој, за одржавање чак!

Брже напредовање установа у култури у већем броју средина условљено је још увек недефинисаним односом према школи и, нарочито, према радним организацијама. Школе су у потврђеном смислу са израженом културном функцијом, коју могу најпотпуније да остварују у истинској повезаности са установама културе. Остваривање шире повезаности, која би била у једнаком интересу и школа и установа у култури, може бити, изгледа, једино онда реална — ако се буде темељна на заједничком циљу: културном развоју младих генерација. Слично је и са радним организацијама у привреди. Док се оне не буду схватале као равноправни партнери, који могу да утичу на програм, а не једино да буду „дуплици“ онога што се иначе остварује, неће бити потпуније сарадње и све ће се сводити на подрвени положај молаца и дародавца.

Усталом, и сама организованост установа морала би да се мења и прилагођава. Било би корисно, на пример, ако би се све библиотеке повезале у јединствени систем, али такав систем који ће читаву без обзира где живи, омогућити да брзо дође до сваке књиге која се налази у некој од библиотека у Републици, што ће се вероватно моћи учинити тек изградњом нове зграде Народне библиотеке. Затим, треба посебно размотрити искуства београдске Позоришне комуне, која, у ствари, значи афирмирање новог односа издаоца и театра. Није без значаја ни иницијатива Зајечара и Бора, оснивача заједничког позоришта које има равноправне премијерне сцене — у оба прада... Остали примери, у Крагујевцу, Ваљеву, Нишу, Крушевцу, Новом Саду, Панчеву, Кули, Аранђеловцу, Смедеревској Паланци, Сомбору, Лесковцу, Новој Вароши, Шапцу, Неготину, Пироту и још неким местима показују да је нужно да се установе никада не задовољавају постојећим стањем, већ да треба да буду обавезне на непрекидно мењање, на такво мењање које ће бити у функцији укупног културног напредовања. Те обавезе, природно, биће и нова одговорност средине у најширем смислу према иницијативама и програмима установа културе.

Милош Јевтић

Орфеј изводи Еуридику

1. Била је ноћ, из које крв извираше, као мач који засече светлост, што се отимаше испод његовога корака, сапетого, док је ходио некуд ван таме, некуд ка изворима у себи; а лице му безумно лепо и глас стравично тих — што је будио велика звона, ноћас и заувек, призивајући мудру бесмртност, и жетву љубави која враћаше детињство, тамним бојама, откинуто, онога часа уклетога, када је био помислио да се окрене: бол га погоди, бол као очарање; узе му свест, донесе љуту поруку њихову, оних што су га проклели, да је не види — на болном путу, настањеном узвишеном самоћом, кад је, у хошуљи звезде, буде из амбиса изводио!

2.

Указа му се њен лик: чист, обасјан месецом, као у прве дане, када је љубио у уста пуна сунца, рана и воћа; док је дрвећа будио, и у горе се пели, необичне, на истоку. Не би се Орфеј окренуо на тој висоравни, у крви која га пробуди, која га поведе у просторе ноћи и одрицања, међу гробове, међу ишчезле светове и ватре, у позадину која је пејзаж била обасула нарцисима жутиим, што се уз обалу јављаху, онога времена, онога сећања — када је Еуридику срео: бледу, њу плавокосу, кад је са извора дошла, нага, огрнута господарством девичанства. Плави талас, бескрајна моћ љубави у покретима крви!

3.

Ломио се, у голотињи таме, уловљен у зелене мреже, које њу скриваху; лепо, невидљиво. Клањао се њој, чистоти крика, љубицима које је имала у уснама, у белој хармонији, крчка на чудном ветру, тај цвет кобнога јутра, јак као љубав, јак као смрт, чувар живота! Еуридика, сва неземаљска, у белој хаљини, и под велом белим, плавокоса, мирно је шила гледајући некуд напред, И НЕ СЕГАЈУБИ СЕ! Чудесна нежност, бескрајно му потчињена, била га је завела, па Орфеј криком позиваше ледене брегове и животине, снагу слепе стихије, која за њим крену! Његове су руке биле подигнуте увис; призивајући живот — он је благосиљао!

4.

Еуридика, предата му нежно, корачала је за њим, клањајући се некоме сну, ранијем, који је предсказао његово лице, његове очи и осмех, што је миловао као да је свлачи, као да је уљуљукује, нудећи јој мир и сан, љубећи јој ноге и груди, љубећи јој дах што се у његовоме отимаше, па у једна се уста ватра сливаше, у једно тело, блатородно и узбудљиво, што се онога јутра, у сну, указа: налик на пламен, плави прстен јудски, наг; насртај љубави која падаше на земљу, покривену звездама, и белим каћунима. То је пробуди — пламен се изви, она у његовоме наручју отвори чудно цвеће, замирило; шуме кренуше за њима, и Орфеј, певајући, обдари кретање топлим сечивом, носећи на раменима — земљу и сунце, благослов страдања љубавника!

5.

Крв сећања му казиваше оно јутро — таласом минуло. Бол се у сећању, дамар се у рани његовој будио; и он помисли: како је то толико јаче, док га жестоко баца на земљу. Оборен, боли предео, гушио се, мислећи: НЕ МОГУ ДА СЕ ОКРЕНЕМ! Омалвен, поново је падао, уједао земљу, газио по ономе што је створио; пузао је и јаукао. НИЈЕ СЕ ОКРЕНУО! Удови му букнуше, глад се његова, велика, немогућа, уздизала — тражећи његову главу, њено витко тело, благост додира, коштуту, Еуридику! Није се окренуо! Мушки га бол сапињао, кад је схватио да неће издржати, да ће свиснути ако је не љуби, ако је руком не помилује, лучу; ЈОШ УВЕК СЕ НИЈЕ БИО ОКРЕНУО! Архтао је!

6.

Она га није познала, уплашена, није очекивала да је неко може повести из таме у којој се навикла, умирући и милујући ране — победене богате мирисе које је доживела на земљи, са мужем својим, Орфејом, кротигом облака и закона, пролећних вода, оних који је подизао олује, шуме и народе, певајући; и био јој више него дом, него храна, него дах. Умирала је љубећи те ране: безумне векове с њим проведене, већ драге невидљиве блискости, жуге траке у њеном сећању, аветне зелене птице као што је аветна крв њихова, чим проври будећи је. посећи његов лик: огрнут сунцем, господар врта, приноси слободну чулност, и снагу јој узима! Одузета, лепа Еуридика, није га била познала!

7.

ЗАВЕДЕНА ЊЕГОВИМ ГЛАСОМ Еуридика се пробуди, посрну, крв јој — променом потамнила, залеђена, узаври, и понесе је, и она крикну: Орфеју, стани! НИЈЕ СЕ БИО ОКРЕНУО, али се понесе снагом која напушта ум, и указа му се онај час, видовити, када је све могао, пре смрти њихове, увек варљиве, и пре ускрснућа. Пејзаж завега болије, опшјен Орфејом, за њим повоше брегови, као некада, у преклопаној младости. Она га је још увек позивала, клечећи: Орфеју, стани! Није се био зауставио, нун сунца љубави, водећи свет, стварајући чуда наоружана крицима топлих додира. Небична му ватра узе лице, плаве косе природе, што их је узлуд љубио, сплетоше му се око тела. О, окрену се: Еуридика, бела, тога часа ишчезну.

8.

Окриле ноћи обасјане месецом изгуби се, уловљено у необичној светлости, што засја на путу, уклетом. Орфеј, у краљевству ванумља, осети голотињу коњаника који су њу пратили, спутан величином новог огња. Који је Еуридику љубио, посечену врелим сечивом? Орфеј оборен суштаством својим ожиге судбину песника. Непрестану бујицу, талас младости, показује азур на његовоме лицу: године у кавезу заустављени бескрај. Знак на његовоме челу чудесне стазе смрти заноси, водећи их навише и поклањајући их слободи што крвари. Узвишена се душа његова у грком заносу окончава. Покажи тај знак на челу: онога што није и јесте. Сањари потањају врхове: венац буктиња сједињен у смрти. Жута, њихова обнажана стазе, покрива крв у дубинама.

МУЗИКА

БАБИЊ КОНСТАНТИН: Друге Београдске музичке свечаности. 375 (10. октобар), 1; Завршен и други Бемус. 376 (24. октобар), 9.

РАКИЊ БРАНКА: Концепција изнад остварења (Ново извођење „Лабудовог језера“ у Београдском Народном позоришту. 365 (23. мај), 8. На крају сезоне, 368 (4. јул), 8.

СКОВРАН ДУШАН: За музички фестивал у Београду. 368 (4. јул), 8.

ВИЊЕТЕ —

ИЛУСТРАЦИЈЕ —

КАРИКАТУРЕ —

СТРИП —

ЦРТЕЖ

- Број 363 — Богдан Кришић
 Број 364 — Иванка Живковић
 Број 365 — Миодраг Нагорни
 Број 366 — Марк Шагал
 Број 367 — Андија Мишић
 Број 369 — Томислав Дугошић
 Број 370 — Кришна Хебар
 Број 371 — Небојша Митрић
 Број 372 — Вељко Зечевић
 Број 373 — Џоја Ратковић
 Број 374 — Василије Кандински
 Број 375 — Миро Главуртић
 Број 376 — Лазар Вујаковић
 Број 377 — Слободан Милић
 Број 378 — Радосав Тркуља
 Број 379 — Фридрих Енгелс
 Број 380 — Милан Маринковић.
 Хаала Тиквеша у бројевима: 363, 364, 365, 366, 367, 368, 371, 373, 374, 378, 379 и 380
 Мило Димитријевић у броју: 368
 Џуко Цумхур у бројевима: 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379
 Душан Петрић у бројевима: 363, 364 и 370
 Миодраг Стојановић у броју: 365
 Слободан Милић у броју: 367
 Бранко Џојић у бројевима: 368, 371, 373, 376
 Мили Милорадовић у бројевима: 372 и 377
 Душан Лудвиг у броју: 374 и 380
 Мома Марковић у броју: 376 и 378
 Слободан Стојиловић у броју: 378
 Џоја Ратковић у бројевима: 369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 378
 Милић Станковић у броју: 366
 Мирко Магаршевић у броју: 367
 Џоја Ратковић у бројевима: 367 и 372

ДИЈАЛОЗИ —

ДРУШТВЕНА

ХРОНИКА —

IN MEMORIAM —

ОСТАЛИ ЧЛАНЦИ —

ПРОБЛЕМИ —

ТРИБИНА

- АДАМОВИЊ ДРАГОСЛАВ: Домаће филмске теме и — дијалог. 368 (4. јул), 1.
 АНАРИЊ ИВО: Петнаести међународни сајам књига. 377 (7. новембар), 1.
 БАБОВИЊ МИЛОСАВ: Лениново схватање књижевности. 363 (25. април), 1.
 ЕАКОЧЕВИЊ АЛЕКСАНДАР: Бела поља културе. 363 (25. април), 1.
 ЕЛЕЧИЊ МИЛОРАД Р.: Популарност песме — шта је то? (О популарности песме „Предосећање“ Десанке Максимовић.) — 374 (26. септембар), 4; Поштовати писца и дело. 375 (24. октобар), 1.
 БОШЊАК СРЕТО: Вадаста Петрић. 380 (19. децембар), 8.
 ГАВЕЛА БУРО: Вуков тренутак. 374 (26. септембар), 1.
 ДРУГОВИЊ МИЛОЈКО: Конгрес културне акције. 366 (6. јун), 1.

ПРИЛОЗИ ОБЈАВЉЕНИ У «КЊИЖЕВНИМ НОВИНАМА» У 1970. ГОДИНИ

ЕРИЊ АЉБОМИР: Наркоманија и уметничко стваралаштво. 366 (6. јун), 9.

ЖУЈОВИЊ ЗОРАН: Морална снага нашег времена. 373 (12. септембар), 1.

ЗОРИЊ ПАВАЕ: Оа заноса до уметности. 364 (9. мај), 1.

ИВАНОВИЊ ВАСКО: Два брата. 363 (25. април), 11; Неће проћи. Јавно размислање о тајном прислушкивању. 364 (9. мај), 11; Милост за председника. 365 (23. мај), 11; Христа ради. 368 (4. јул), 11.

ИЊАТОВИЊ СРБА: Књижевна омаднина — покрет и амбиције. 370 (1. август), 1.

ИЗДАВАЧ НЕНАКЛОЊЕНИ МЕЦЕНА. 364 (9. мај), 1.

ИЛИЊ ВЕСЕЛИН: Развој књижевног стваралаштва у унутрашњости. 367 (20. јун), 1.

ИЛИЊ МИОДРАГ: Писац као галиот (О положају књиге и аутора). 367 (24. октобар), 4; Између колеца и блаћаног пута (За равноправност у образовању). 369 (18. јул), 1; Наука и политика. 370 (1. август), 1; Образовање и култура народности. 374 (26. септембар), 1.

ЈАГЛИКИЊ ДУШАН: Хашиш се зове воз за Катманду. 366 (6. јун), 9; Разговор о београдској култури. 367 (24. октобар), 4.

ЈЕВТИЊ МИЛОШ: Радник и књига. 364 (9. мај), 1; Општине у развоју културе. 373 (12. септембар), 1; Културни живот у радним организацијама. 374 (26. септембар), 1; Важни продори културе. 375 (10. октобар), 1; Културне функције школе. 378 (21. новембар), 10; Материјална основа културног развоја (За шире присуство културе у Србији). 379 (5. децембар), 10; Установе — важан услов напредовања културе. 380 (19. децембар), 9.

ЈЕРЕМИЊ АРАГАН М.: Само цела истина је историјска (Писмо професору Владимиру Демијеру). 372 (29. август), 8; Култура у социјализму. 377 (7. новембар), 1; 378 (21. новембар), 10; 379 (5. децембар), 10; Етички или естетички критеријум. 379 (5. децембар), 1.

КАЛАФАТОВИЊ БОГДАН: Суморни биланс овогодњише Пуле. 371 (15. август), 1.

КЕЦМАНОВИЊ ДУШАН: Неки социјал-холошки аспекти проблема наркоманије. 366 (6. јун), 9.

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ ОПЕТ ИЗЛАЗЕ. 363 (25. април), 1.

КОСИЊ БЕРИСЛАВ: Две концепције. 368 (4. јул), 5; Озбиљне летње игре (Култура главног града у „мртвој сезони“). 369 (18. јул), 1; Београдско мртво море. 370 (1. август), 1.

КРЊЕВИЊ ВУК: Кратко памћење. 380 (19. децембар), 1, 2.

КУЛТУРОМ ПРОТИВ ШУЊА. 367 (20. јун), 1.

ЛУКИЊ СВЕТА: Марксизам и књижевна критика (После скупа у Херцеговном). 377 (7. новембар), 4.

МАРКОВИЊ ДРАГАН: Ружење и грабење. Две и по деценије од проглашења Републике. 378 (21. новембар), 1.

МАТИЊ ДУШАН: Узгред буди забележено. 380 (19. децембар), 1, 12.

НАПУШТЕНА ДОБРА КЊИГА. 367 (20. јул), 1.

О САРАДЊИ ПИСАЦА ЈОШ ЈЕДНОМ. 375 (10. октобар), 1.

ПРЕДИЊ ВЛАДИМИР В.: Домаћи писац у плановима издавача. 369 (18. јул), 4.

ПРОГРЕС И НЕУКОСТ. 365 (23. мај), 1.

РИМОВАНИ ШУЊА. 366 (6. јун), 11.

САРАДЊА ИЛИ ДИПЛОМАТИЈА. 371 (15. август), 1; 373 (12. септембар), 1.

СВЕЧАНОСТИ КЊИГЕ. 372 (29. август), 1.

СКОВРАН ДУШАН: Петар Коњовић (1883—1970). 376 (24. октобар), 9.

СТЕРИЈИНО ПОЗОРИЈЕ 1970. 366 (6. јун), 1.

СТО ГОДИНА МОДЕРНЕ ПОЕЗИЈЕ (Ежен Гиљак, Рене Етиамбл, Михаил Квиандије, Гинтер Кушерт (Превео Александар Б. Поповић), Берв Лукач (Превео Александар Б. Поповић), Октавио Пас. 375 (10. октобар), 7.

СТОЈИЧИЊ БОКО: Конгрес културне акције. 365 (23. мај), 1.

СТОЈИЊ ВЛАДИМИР: Писац и запослење. 366 (6. јун), 12; Судбина незаштитених ауторских дела. 368 (4. јул), 1.

ТАУТОВИЊ РАДОЈИЦА: Марксистичка критика: пада или успон (Забелешке

с научног скупа у Херцеговном). 376 (24. октобар), 4.

БИРИЛОВ ЈОВАН: Страсни позоришта (Бојан Ступица). 366 (6. јун), 12; Четврти Бигеф 70 (Фестивал позоришних погледа на свет). 372 (29. август), 1.

БОПИЊ БРАНКО: Писмо о апокалиптичној немани — Уводни текст за збирку приповедака „Багта смељове боје“. 364 (9. мај), 4.

БОСИЊ ДОБРИЦА: Отпори лажним вредностима. 366 (6. јун), 1.

ФЕСТИВАЛ ИЛИ СМОТРА. 371 (15. август), 1.

ЧЕТВТИ ЗАГРЕБАЧКИ КЊИЖЕВНИ РАЗГОВОРИ (учествују: Елио Филипо Акрока, Бруно Поповић, Анђун Шољан, Алексеј Полтораки и Иво Видан). 380 (19. децембар), 1, 3.

ЕСЕЈ —

МАЛИ ЕСЕЈ

БАЊИЊ МИЛОШ И.: Револуција као херојска и трагична инспирација. 364 (9. мај), 3.

БОРХЕС ХОРХЕ АУИС: Писац и традиција (С француског превео Данило Киш). 377 (7. новембар), 7.

ГЛИГОРИЊ ВЕЛИБОР: Глума Милановића Живановића у Југословенском драмском позоришту. 363 (25. април), 3.

ЕГЕРИЊ МИРОСЛАВ: Облици сатире. 373 (12. септембар), 7.

КЕГИЊ ТОМИСЛАВ: Је ли наш живот драматичан? 378 (21. новембар), 1.

КРЊЕВИЊ ВУК: Незгоде марксистичке критике. 376 (24. октобар), 3.

ЛАЗАРЕВИЊ БРАНКО: Права и реторичка истина у уметности. 370 (1. август), 3.

ЛЕОВАЊ СЛАВКО: Деза Лазаревић или дискретни реализам. 367 (20. јун), 7.

ЛУКИЊ СВЕТА: Филозофско позориште први пут међу Србима. 371 (15. август), 3.

МАРКУШ ЗОРАН: Дела, време, идеје. 368 (4. јул), 4.

ПРОХИЊ КАСИМ: Живот као уметничко дело. 369 (18. јул), 3.

ТАУТОВИЊ РАДОЈИЦА: Нови Фауст. 368 (4. јул), 3; Чекајући Скерлића. 374 (26. септембар), 3.

ТИРНАНИЊ БОГДАН: Информација и садржај или неколико претпоставки о могућој природи телевизије. 375 (10. октобар), 3.

ФОХТ ИВАН: Зашто филозофија не „решава“ проблеме. 372 (29. август), 3.

ЗАПИСИ

И МЕДИТАЦИЈЕ —

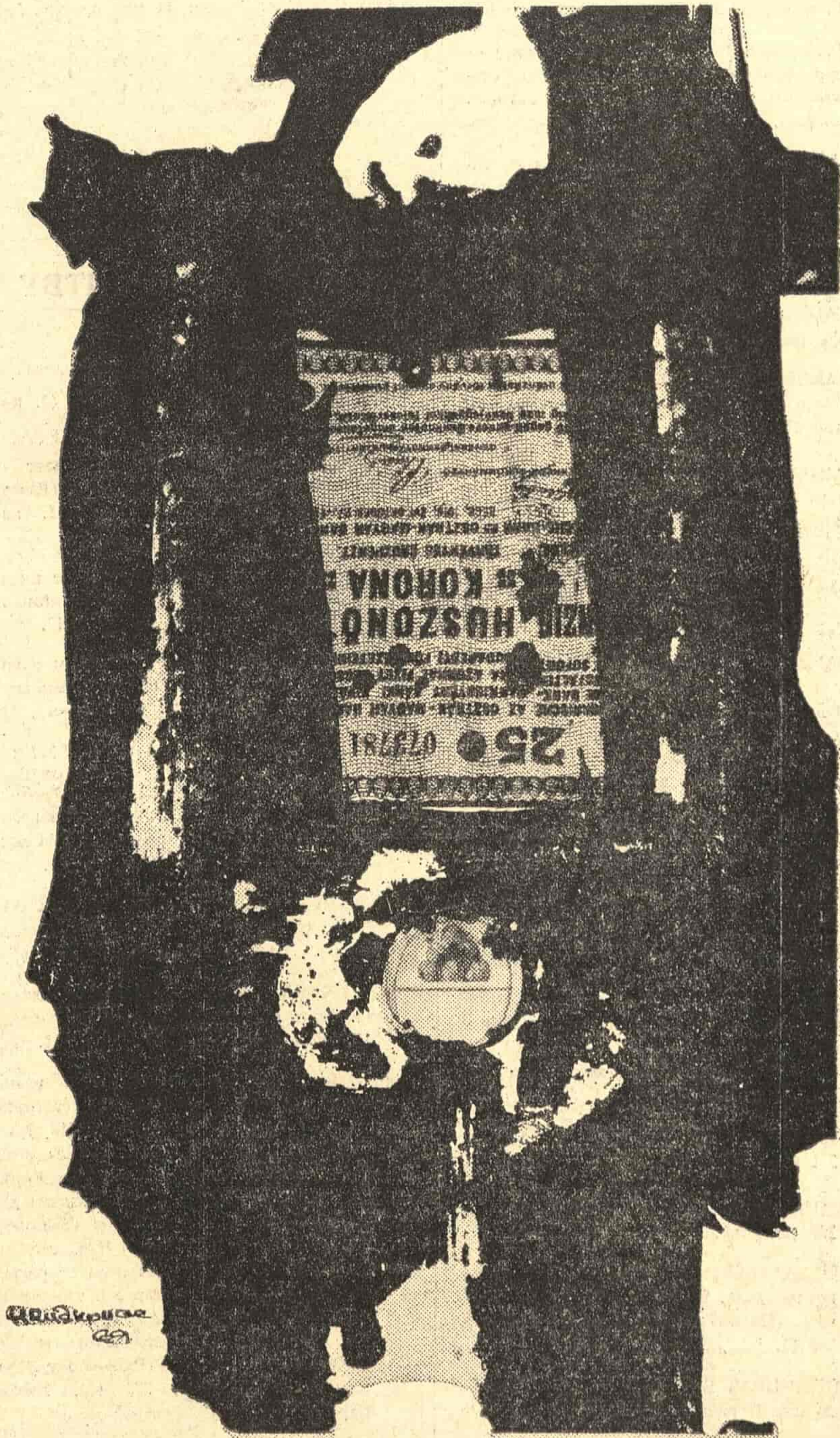
ФИЛОЗОФИЈА

ГРАИЊ ДАНКО: Револуција и терор. 373 (12. септембар), 3.

КАНТГГА МИЛАН: Хегел — метафизика или револуција. 373 (12. септембар), 3.

КОШ ЕРИХ: Узгредне забелешке. 375 (10. октобар), 10.

ЦЕКИЊ МИОДРАГ: Филозофски фрагменти. 369 (18. јул), 3; 375 (10. октобар), 10.

ИЛУСТРАЦИЈЕ У „СПЕЦИЈАЛНОМ ПРИЛОГУ“ ИЗРАДИО ТОМИСЛАВ ХРУШКОВЕЦ

КРИТИКА —

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

ИЗДАВАЧУ

БАБИЊ САВА: Шандор Мајор: Таласи. 363 (23. мај), 4; Ференц Деак: Сова и чизма. 370 (1. август), 4; Тамаш Унгвари: Битас библија. 375 (10. октобар), 4.

БОДАНОВИЊ СТАНОЈАО: Миодраг Мијовић-Кант: Сејач времена. 366 (6. јун), 4;

Бошко Ивков: Ликови који се руше. 369 (18. јул), 4; Татјана Арамбашин: Приче из лета 1965. 370 (1. август), 4; Босњак Пушић: Крила исте птице. 371 (15. август), 4; Миле Бискупљанин: Конвектор. 375 (10. октобар), 4; Остварење и обећање (Марко Вешовић: „Недела“). 376 (24. октобар), 5.

БОГЕТИЊ БОШКО: Роман о уметнику (Божидар Милановић: „Уметник Золт“). 375 (10. октобар), 5; На тремећи времена (Драгољуб С. Игњатовић: „Лаве и ломаче“). 378 (21. новембар), 5.

ВУКОВИЊ ВЛАДЕТА: Коста Димитријевић: Илија Петровић. 375 (10. октобар), 4.

ВУКОВИЊ БОРИЊЕ: Она стара жалост (Мирсалав Јосип Вишњић: „Лета Јелена“). 368 (4. јул), 5.

ВУЧКОВИЊ РАДОВАН: Војислав Максимовић: Виђења Босне. 373 (12. септембар), 4.

ГАВРИЛОВИЊ ЗОРАН: Бол и опорост (Антоније Исаковић: „Празни брег“). 363 (25. април), 5; Муке око пропне (Раши Ливада: „Попрскал знојем казали“). 365 (23. мај), 5; Лирске слике (Араган Колунија: „Која година, која звезда“). 367 (20. јун), 5.

ДАВИД ФИЛИП: Откривање света (Љубивоје Ршумовић: „Ма шта ли рече“). 377 (7. новембар), 5.

АРНАИЊ ДАША: Сол Белоу: Планета топлодина Семера. 363 (25. април), 4.

ДРУГОВАЊ МИОДРАГ: Данас и овде (Гане Тодоровски: „Горки гутљаји непримерка“). 364 (9. мај), 5; Антеј против панартизма (Георги Старделов: „Светови“). 374 (26. септембар), 5.

ЗОРИЊ ПАВАЕ: И поетично и подсмешљиво (Ерих Кош: „Мешано друштво“). 366 (6. јун), 5; Интерпретације познанаоца (Михаил Бегин: „Раскрића II“). 368 (4. јул), 5; Богатство и живот (Драшко Ребец: „Војводина стара“). 367 (24. октобар), 5; Без компромиса (Меша Селимовић: „Трџава“). 377 (7. новембар), 5; Поседник и његов свет (Борислав Пекић: „Ходочашће Арсенија Његована“). 379 (5. децембар), 4.

ИЊАТОВИЊ СРБА: Лирске дестине (Ибрахим Хашић: „Харфа востона“). 369 (18. јул), 5; Унутар лирске слике (Петар Чудић: „После драме“). 372 (29. август), 5.

ЈАНКОВИЊ ВЛАДЕТА: Кристи Браун: „Низ све дане“. 373 (12. септембар), 4.

ЈАСТРЕБИЊ БААГОЈЕ: Гојко Јанушевић: „Далека земља“. 363 (25. април), 4; Јован Деретић: Композиција „Горског вијенца“. 371 (15. август), 4; Ангел Думбравеану: „Трџина“. 372 (29. август), 4; Владимир Рајсела: „Љубав на последњи поглед“. 375 (10. октобар), 4.

ЈЕРЕМИЊ АЉБИША: Имитација романа (Данко Поповић: „Чарлини“). 364 (9. мај), 5; Митко Мауцков: „Чулан сусрет“. 367 (20. јун), 4; И портрет и симбол (Михаило Лазић: „Промет таче“). 378 (21. новембар), 4.

ЈОВАНОВИЊ МИЛАНОВОЈЕ: Доктрина која је надживела (Александар Петров: „Плетка руског формализма“). 380 (19. децембар), 9.

КАЛАФАТОВИЊ БОГДАН: Анимација после Анџија (Петар Волк: „Естетика модерне анимације“). 373 (12. септембар), 5.

КИСИЊ ОСТОЈА: Реч и садржај (Петар Бошковски: „Постеле од трња“). 379 (5. децембар), 5.

МАРЈАНОВИЊ ВОЈА: Палма Каталинић: „Причање зврчка морепловца“. 374 (26. септембар), 4.

МАРКОВИЊ МИЛАНОВОЈЕ: Ново разумевање (Јоже Потагнич: „Историја словеначке књижевности“). 370 (1. август), 5; Песма као катарза (Едвард Кошбек: „Вест“). 378 (21. новембар), 5.

МИЛАЧИЊ ДУШАН: Милан Предаић: „Еуфразија или судбина тауме“. 367 (20. јун), 4.

МИЊКОВИЊ АЛЕКСАНДАР А.: Бенедето Кроче: „Књижевна критика као филозофија“ Избор и превод Владана Деснице. 365 (23. мај), 4.

МИРКОВИЊ ЧЕДОМИР: Приповетке психолошког натурализма (Владосав Степановић: „Рефуз Мртвак“). 366 (6. јун), 5; Резултати стваралачког искуства (Војин Јелић: „Кирвај“). 371 (15. август), 5; Вера Благојевић: „Давид“. 373 (12. септембар), 4.

МУСИЊ СРБАН: Борбо Басани: „Чапља“. 366 (6. јун), 4.

НЕДИЊ МАРКО: Нова структура путописа (Александар Тишма: „Другде“). 372 (29. август), 5.

ОГЊАНОВИЊ ДРАГУТИЊ: Радослав Златановић: „Померање сна“. 374 (26. септембар), 4; Први песнички кораци (Зоран Милић: „Сазвежђа на рубу неба“). 380 (19. децембар), 5.

ПЕТКОВИЋ ВЛАСТИМИР: Азар Петрић: „Господин Вунаер“. 363 (25. април), 4; Светозар Влајковић: „Шума чудновата“. 365 (23. мај), 4; Милан Милишић: „Воде ле су ме две сестре, скупа“. 366 (6. јун), 4.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Оправдање песничког опредељења (Славо Миладић: „Последња вечер“). 363 (25. април), 5; Марија Пекић-Жаја: „Тако настаје сунце“. 364 (9. мај), 4; Рајко Чукић: „Кап крви на небу“. 371 (15. август), 4; Иван Цеконић: „Ход и ружа“. 372 (29. август), 4; Песнички предлог (Бранислав Петровић: „О проклету да си Улицо Рипе од Фере“). 376 (24. октобар), 5.

ПОПОВИЋ БРАНКО А.: Радомир Ивановић: „Могућност речи“. 368 (4. јул), 4.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Коло песника („У коло“, антологија јужнословенских песника у Мањарској). 377 (7. новембар), 5.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ: Тадеуш Ружевич: „Немер“ (Избор, превод и предговор Петар Вујић). 374 (26. септембар), 4; Тмурни свет (Милан Савић: „Бугарска барана“). 370 (1. август), 5; Поа Овчаром и Кабларом (Бранко В. Раичевић: „Са Овчара и Каблара“). 380 (19. децембар), 4.

РАКТИЋ СЛОБОДАН: У знаку смрти (Бошко Богетић: „Брат према брату“). 367 (20. јун), 5; Велике сенке малих ствари (Ристо Тошовић: „Песме“). 374 (26. септембар), 5.

РАЦКОВИЋ МИОДРАГ: Роман самоспознаје (Јосо Лаушић: „Калачина“). 369 (18. јул), 5; Наставак постичности (Борислав Радовић: „Описи, тесла“). 379 (5. децембар), 4; Како објавити приповедачку самовољу (Александар Ристић: „Трчели под дрвцем“). 380 (19. децембар), 5.

РАБЕП ДРАШКО: Живот као театар (Владимир Стојишић: „Стара уста“). 370 (1. август), 5.

САЊИЋ ЉУБИСАВ: Витомир Лукић: „Празни ствари“. 363 (25. април), 4; Жика Лазић: „Бурдуш“). 364 (9. мај), 4.

СЕЛИМОВИЋ МЕША: Снажан савремени роман (Ристо Трифковић: „Крик пичурице“). 380 (19. децембар), 4.

СКОТИ БАКОМО: Окус земље и вјерност отпору (Аучано Морандани: „Нерајска молба“). 379 (5. децембар), 5.

ТАУТОВИЋ РАДОЈИЦА: Песма научно-техничке револуције (Мирољуб Тодоровић: „Киберио“). 365 (23. мај), 5; Тома Радуловић: „Врели брегови“. 366 (6. јун), 4; Елвира Рајковић: „Знам за тебе“. 369 (18. јул), 4; Драгутин Огњановић: „Издомљена линија сна“. 372 (29. август), 4; На раскршћу природе и антиприроде (Драгутин Вујановић: „Сребра урна“). 375 (10. октобар), 5.

ТРИФКОВИЋ РИСТО: Витомир Лукић: „Зау ставени календар“. 369 (18. јул), 4; Лирска свитзета (Анђелко Вулетич: „Крајина путева“). 373 (12. септембар), 5.

ШОП ИВАН: Владета Вуковић: Осласи и чланици. 370 (1. август), 4; Приче о варљивости среће (Миле Станковић: „Човек у тесној кадути“). 371 (15. август), 5.

ИНОСТРАНЕ ТЕМЕ — КУЛТУРА У СВЕТУ

БИТОР МИШЕА: Треба све рећи (Превео Данило Киш). 376 (24. октобар), 1.

БОГДАНОВИЋ СТАНОЈАО: Совјетска критика о структурализму. 365 (23. мај), 10; Лубав се љубављу враћа (Поводом стогодишњице рођења Ивана Буњина). 379 (5. децембар), 11.

БРАНКУСИ КОНСТАНТИН: Афоризми (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 10.

БРЕБАЋ НИКОЛАЈЕ: У осласу господара (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 9.

БУАРЕЦКИ АЛЕХ: Естетичар и филозоф Роман Ингарден (Превео Петар Вујић). 371 (15. август), 10.

БАЈОРСТ МИЛТОН: Амерички пјесници и Пентагон. 376 (24. август), 10.

ВУЈИЋИЋ СТОЈАН Д.: Међународни песнички сусрет у Мањарској. 368 (4. јул), 10.

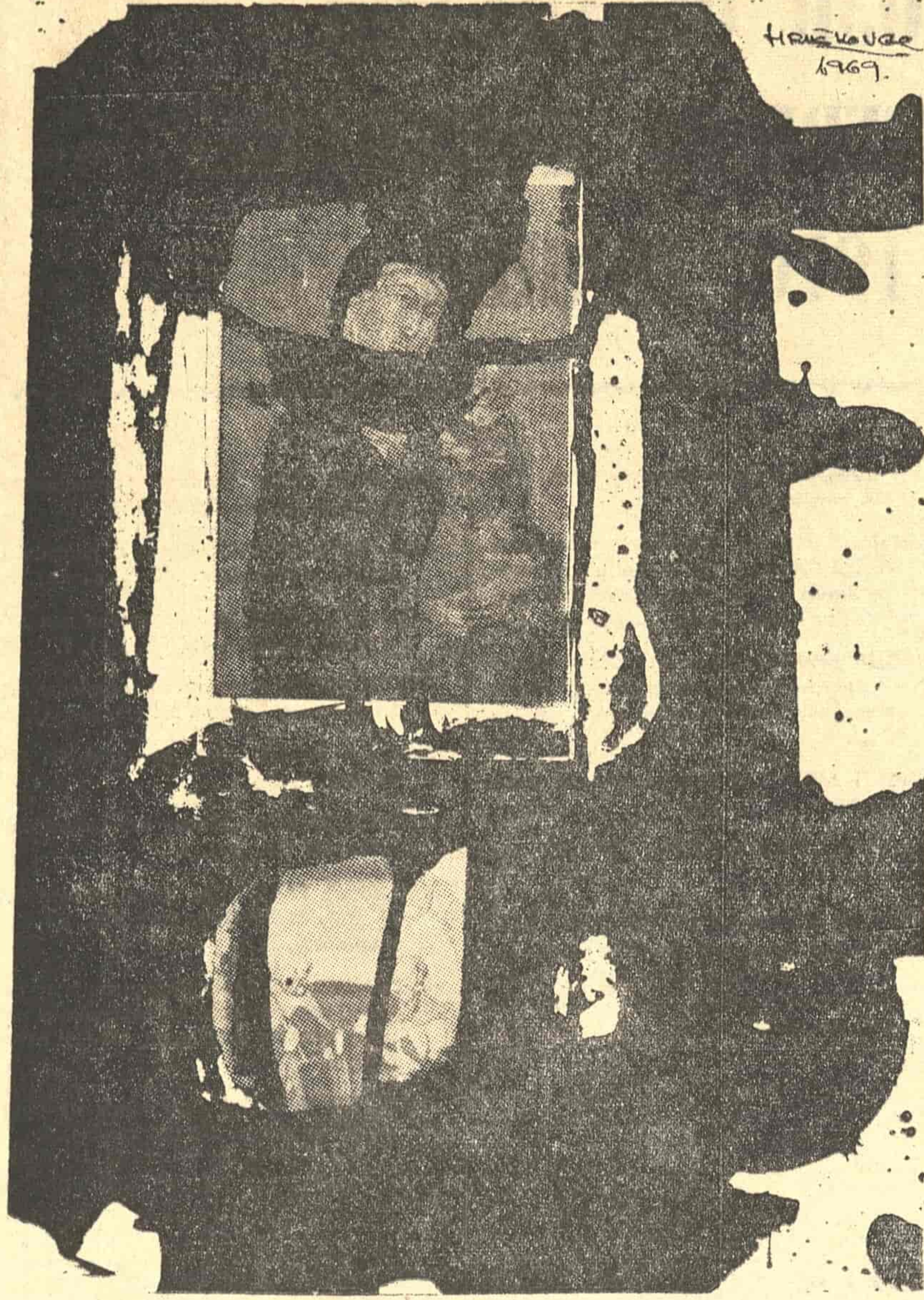
АРАГОЛЛОВИЋ ДРАГОЉУБ: Зборник о Константину — Кирилу Филозофу. 371 (15. август), 11.

ГАБЕНИА БРАЈАН: Гринберг (Превео: Ладислав Нинковић). 370 (1. август), 9.

ГОМБРОВИЧ ВИТОЛА: Аутоинтервју (Превео Петар Вујић). 371. (15. август), 9.

ДЕРИ ТИБОР: Теокрит у Новој Пешти (Превео Сава Бабић). 368 (4. јул), 10.

ЗАХАРОВ АЛЕХ: Волисте ли Јесеница? Уз 75-годишњицу песничког рођења. 376 (24. октобар), 11.

ИЗЈАВА ФРАНЦУСКОГ НАЦИОНАЛНОГ КОМИТЕТА КЊИЖЕВНИКА поводом искључења Солжењичина из Савеза совјетских књижевника. 376 (24. октобар), 10.

ИЉЕШ БУЛА: Универзалност поезије (Превео Сава Бабић). 368 (4. јул), 9.

ЈАНКОВИЋ ВЛАДЕТА: Нови поглас на класични роман. 370 (1. август), 10; Е. М. Форстер — крај једне епохе. 370 (1. август), 10; О „Мастачком трговцу“ и антисемитизму (Поводом Шајлока у тумачењу Лоренса Олвинија). 374 (26. септембар), 11.

ЈАСТРУН МЕЧИСЛАВ: Олазак Бавола (Превео Петар Вујић). 371 (15. август), 10.

ЈЕРМИЋ ДРАГАН М.: Франсоа Морјак — верник и борац. 373 (12. септембар), 11.

ЈОВАНОВИЋ МИАНВОЈЕ: Олазак Николаја Ердманов. 377 (7. новембар), 11.

КАМОН ФЕРАННАНД: Прича о Човеку — псу (Олазак из романа „Пегги сталаж“). Превео Србан Мусић. 372 (29. август), 10.

КАРАСЕК ХЕАМУТ: Немачка, твоји песници (Превео Александар Б. Поповић). 376 (24. октобар), 10.

КАСОЛА КАРЛО: Веза (Превео Србан Мусић). 372 (29. август), 9.

КИТАНОВИЋ БРАНКО: Совјетска научна фантастика. 369 (18. јул), 10.

КОЛАКОВСКИ ЛЕШЕК: Валаам или проблем објективне књижевности (Превео Петар Вујић). 371 (15. август), 9.

МИЛИШИЋ МИЛАН: Песме на измишљеном језику (Поводом Трећег интернационалног фестивала поезије — Лондон, 25—27. јуна 1970. Вечна питања. Песник као забављач. Достојанствено и забринутост. Октавио Паз, Шандор Вереш, Том Ган). 370 (1. август), 11.

МОЈАШЕВИЋ МИЉАН: Фридрих Хелдерлин — песник љубави (Уз двестогодишњицу рођења). 378 (21. новембар), 9.

МУСИЋ СРБАН: Проблем чистоте језика у Италији. 372 (29. август), 9; Роман о људима са ана (Фернандо Камон): „Il quinto stato“. 372 (29. август), 10.

НЕРУДА ПАБЛО: Писмо председнику Боливије ради пуштања на слободу Режиса Дебреа. 376 (24. октобар), 10.

НИНКОВИЋ ЛАДИСЛАВ: „Пирамида“ В. Голдинга. 370 (1. август), 10.

ПОПОВИЋ АЛЕКСАНДАР Б.: Антологија у част Хајриха Бела. 364 (4. мај), 10; Неуморни прегалац — Золтан Чука. 369 (18. јул), 10.

ПОПОВИЋ БОГДАН А.: Дикенсова година. 371 (15. август), 11.

ПУВАЧИЋ ДУШАН: И. Б. Сингер: Поседа. 367 (20. јун), 10.

РАЈФ АДАЛБЕРТ: Вредновање једног животог дела. Разговор са Берфом Лукачом. (Превео Александар Б. Поповић). 368 (4. јул), 9.

СИНГЕР ИСАК БАШЕВИС: Пожар (Превео Душан Пувачић). 367 (20. јун), 9.

СОЛЖЕЊИЦИН АЛЕКСАНДАР: Десна рука (Превео Петар Вујић). 365 (23. мај), 9.

СОРЕСКУ МАРИН: Бодлер многобројни (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 9.

СТОЈНИЋ МИЛА: Лењинијана у часопису „Вароси литературе“ (Уз стогодишњицу рођења В. И. Лењина). 363 (25. април), 10.

СУБОТИН СТОЈАН: Песник и есејиста Јулијан Пшибиш (Поводом смрти истакнутог пољског писца). 378 (21. новембар), 9.

ФОРТИ МАРКО: Италијанска књижевност на прагу седамдесетих година (Превео Србан Мусић). 372 (29. август), 10.

ЦЕПЕЊАГ ДУМИТРУ: Празник (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 10.

ЧОЛАНОВИЋ ВОЈА: Ка путању, нашем заједничком матерњем језику. 364 (9. мај), 10; Макданг и макдананизам. 367 (20. јун), 10.

ЧУРА ИЛЕАНА: Апис: За нас против. 370 (1. август), 10.

ИНТЕРВЈУ —

ПИСМА УРЕДНИШТВУ

БЕЉКОВИЋ МАТИЈА: Деманти. 377 (7. новембар), 2.

ДРУГОВАЦ МИОДРАГ: Песма је свест о непрекидно мењаној стварности (Разговор с Ацом Шоповом). 371 (15. август), 12.

ЗОРИЋ ПАВАЕ: Поезија се не може писати без романтизма. (Разговор с Милошем Црњанским). 366 (6. јун), 12.

ЈАГЛИКИН ДУШАН: И почело је и завршило се чуђењем (Разговор с Миодрагом Булатовићем). 372 (29. август), 12.

КИШ ДАНИАЛО: Право на погнис. 377 (7. новембар), 2.

КРЊЕВИЋ ВУК: Апстрактни морал не може да постоји (Разговор с Мешом Селимовићем). 373 (12. септембар), 12.

ЛАКОМИСАНОСТ ЈЕ ПОЧЕТАК СВИХ НАУКА (разговор са Виктором Шкловским). 380 (19. децембар), 9.

МАРИНКОВИЋ НАДА: Наша епоха је велика (Разговор с књижевником Миланом Кашанином). 375 (10. октобар), 12.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Права ратна проза није само звук рата (Разговор с Антоњем Исаковићем). 369 (18. јул), 12; Библиотека као живи капитал људског духа (Разговор са Светом Бурнем). 370 (1. август), 12; Хуманизам данас — агонија или обнова (Разговор с Миром Алечковић). 374 (26. септембар), 12; Издавачка предузећа су распуте између потреба културе и тржишта (Разговор са Савом Азаревићем). 376 (24. октобар), 12; Конзерваторска служба и наука у кризи (Разговор с Иваном Здравковићем). 378 (21. новембар), 12.

ПУСЛОЈИЋ АДАМ: Допустимо бар поезији да буде апстрактна (Разговор с Никитом Станескуом). 374 (26. септембар), 10.

САРАЈАНБ ИЗЕТ: Мој највећи непријатељ је власт убина (Сулет с Хансом Малиусом Ендесбергером). 364 (9. мај), 12.

ЛЕТОПИС

Број 363 (25. април): Оберхаузен — крај једне наше наде (П. В.); Слово у Парламенту; Истраживање уместо изражавања (С. Новаковић); „Прич троуга“ Андреа Мадрао; Усмена критика критике; Лењин испред Библије; Андерсенова награда Банију Родарију; Усмена критика... (М. Гангорјевић); Новаи, срос, журба (Шимун Јуришић); Награда Војвођанске секције писаца; Сарајевски дани поезије; Трећи сусрет писаца у Пирани.

Број 364 (9. мај): Политички разговор са београдским писцима; Седамдесет година Вјекослава Мајера; Симпозијум о језику у Босни и Херцеговини; Резултати књижевног конкурса Фонда младих „А. Б. Шимун“; Трећи фестивал аматерских малих сцена Војводине; Саопштење управе Филозофског друштва Србије; Путовање Васка Попе у Америку; Нова поезија Евгенија Јевтушенка; Амерички песник — преводилац југословенске поезије (Владимир В. Предић); Жак Мадло о Његошевом споменику; Песници из Босне и Херцеговине на албанском језику; Кап — без Југословена; Двадесет година Кристоа (Б. К.); „Париски преглед“ престоје да изађу.

Број 365 (23. мај): Јубилеј Друштва књижевника Хрватске (Ш. Ј.); „Совјетска савиестика“ о поезији НОБ; Ана Ахматова о Пушкину; Коста Гаврас снимно нови филм; Филм о Петру I Петровићу (Ј. Д.); Додељене награде из Фонда Исидоре Секулди; Казимејек Дејмек постаје београдски реалтеј; Тринаесте Змајеве деце игре; Евгеније Јевтушенко — стара али нова тема (Лав Захаров); Монографија В. Шкловског о Толстоју на француском; Књижевна борба за одување шуме; Пред избор нових чланова Српске академије наука и уметности (В. В. П.); Награда часописа „Нови живот“; Књига Светозара Стојановића у Немачкој; Шимунев сусрети; БРАМС — позоришни фестивал који има публику (В. В. П.).

Број 367 (20. јун): Била је скупштина, а на скупштини... Горанова награда додељена Драги Иванчишевићу (Шимун Јуришић); Изложба сценографија Владимира Маренића (В. В. П.); Дело Сергија Салстикова — Кадужанина (В. В. П.); Загребачка изложба југословенске графика (Ш. Ј.); Нови путевни америчке прозе; Макданг и макдананизам („Воја Чолановић“); Књига о насима; Песници из Босне и Херцеговине на италијанском; Гостовање драме Хрватског народног казалишта (Владимир В. Предић); Умро је Унгарећи; Меморијална соба Тодора Мапољовића; У част Лотреамона; Добитници америчке националне награде за књижевност; Совјетски критичар о Сименону; Високоти снима по делима великих писаца; Један самокритички осврт на совјетско позориште; Анковна галерија у Азаревцу (А. Б.).

Број 368 (4. јул): Југословенска књижевност у „Краткој бугарској енциклопедији“ (Ј. М.); Први часопис за припадну књижевност у САД; Нели Сакс (Александар Б. Поповић); Хингов „шпански цикаве“; Награде Змајевих децејих праба; Загребачка културна панорама (Шимун Јуришић); Књижевно вече Душана Матића у Паризу; Репринт двају Валаорових издања (Т. П.); Смрт Тадејина Брезе (П. В.); Елиза Триоле; Наши представници за „При Италија 1970“; Књижевна трибина „Француска 70“; Седамдесет награде 1970; Бузепе ди Стефано у Београду (В. В. П.); Нови роман Бена Зупаичића (Т. П.).

Број 369 (18. јул): Припреме за Конгрес културне акције; Нова афирмација Иље Еренбурга (С. Б.); Олујимо се засадујим писцима; Зборник студија о Цанкару (Т. П.); Аутике као уметничка дела (Б. А.); Шеснаесто Сплатско лето (Шимун Јуришић); Наши песници и сликари у Француској; Нове књиге Федерика Гарсије Лорке; Југословенска књижевност у САД; Роселинијанија за телевизију; Десети југословенски фестивал ајетета; Пјер Марк Орлан.

Број 370 (1. август): Фестивал хумора (И. Ш.); Писци као издавачи (Александар Б. Поповић); Први број часописа „Постоји ли провинција“ (М. Р. Б.); Поезија на дубровачким летњим играма; Цанкар на филмској траци (Т. П.); Алексеј Фајко и његов комад „Човек са ташпом“ (Лав Захаров); Рад на студији о окупацији Словеније; Смрт Алојза Шмауса; Совјетска критика о књизи Александра Флакера.

Број 371 (15. август): Јубиларна сомборска „Ликовна јесен“ (Д. Б.); Нобелова награда Солжењичину? Избор словеначких драмских ајела (Т. П.); Ансертација „Анастасиус Грин и Словенија“ (Т. П.); Критика о новом Гравовом роману (Александар Б. Поповић); Прослава Ивана Вазова; „Мостови“ — часопис преводилаца Србије; Поемска изостеп Ивана Рабузина (Д. Б.); Нова књига Семјуела Бекета; Фестивал драмских уметника (Ш. Ј.); У част Пола Валерија.

Број 372 (29. август): Писци на „Дечачким сусретима“; Награда за по-

литички роман — једној спремачници (Александар Б. Поповић); „Мермер и звучи“ у Аранбеловићу (Бранко Јовановић); Филм о Рембоу; „Стеријино позорије“ у италијанској штампи (С. М.); Пољаци о књизи Свете Лукића; Овогодишње италијанске књижевне награде; Нови Моравијин роман (Србан Мусић).

Број 373 (12. септембар): Марко Фотез напушта Сплит (Ш. Ј.); Нова књига Џона Апдајка; Седам конгрес социолога у Варни.

Број 374 (26. септембар): Књижевна комуна у Мостару; Роман Ролан као друштвени мислилац; „Литературна гозета“ о Струшким вечерима поезије; Дикенсова изложба у Лондону; „Књижевне новине“ на трибини „Француска 70“; Прва самостална изложба слика Бранке Јаковљевић (В. В. П.); Студија Драгана Недељковића на француском; Смедеревска песничка јесен; Нови чланови Удружења књижевника Србије.

Број 375 (10. октобар): Исконски Епипанин (Фанк Диздарић); Венеција доцекле понавља БИТЕФ; Џон Дос Пасос (Ј.); Требињске вечерне поезије (С. Демировић); Стогодишњица Друге београдске гимназије; Предлог за награду „Књига године“; Нобелова награда Солжењичину (Петар Вујић); На вест о смрти Франца Бекка (Тале Чолак); Изложба Душана Ристића (Владимир В. Предић).

Број 376 (24. октобар): Непознати Достојевски (С. Б.); Верков као сликар; Двадод часописа „Relations“; Бранкова награда за поезију; „Сан разума“ — драма о Франциску Гоји; Жан Жино — велики песник природе (Ј.); Ангажована књижевност Леонарда Паше (Ј.); Виторини се преводи у Совјетском Савезу (С. М.); Жена — аутор нове студије о Дон Жуану.

Број 377 (7. новембар): Песник и сликар — Октобару у почаст (П.); Жена кандидат за Француску академију; Борна недеља (В. В. П.); Андре Моруа о себи; Ансјен Голдман; Књижевници Косова основају Друштво; Бахтинова студија; Нова студија о Андреу Жиду.

Број 378 (21. новембар): Јубилеј Археолошког музеја у Сплиту (Шимун Јуришић); Ерих Мариа Ремарк; Послератна хрватска поезија; Луначарски у новој светлости; Јубилеј позоришта у Суботици (Сава Бабић); „Краљево“ најзад у професионалном позоришту (Тања Грујић); Шпанија поздравља Алберта.

Број 379 (5. децембар): Саопштење Управе Удружења књижевника Србије; Недеља Рима у Београду (В. В. П.); Стогодишњица Курпиновог рођења; „Ко је Барбарогеније?“ (Зоран Маркушић); Карло Касола о судбини романа (Србан Мусић); Награде АВНОЈ-а за 1970. годину; Нова студија о Андреу Жиду.

Број 380 (19. децембар): Нови часопис у Загребу (Тања Грујић); Још један Хемингвејев роман; Награда Милошу Црњанском и Јарн Рибаркину; Хрватска књижевност према европским књижевностима (Тања Грујић); Критика антологија у Енглеској; Југословенски писци на румунском; Критика и дејча књижевност; Државне награде за књижевност у Совјетском Савезу; Протест Греама Грина.

ЛИКОВНА УМЕТНОСТ —

ПРИМЕЊЕНА

УМЕТНОСТ

БОШЊАК СРЕТО: У тражењу друштвеног значаја (О Четвртог тријеналу и новодом чега). 373 (12. септембар), 8; Питање опстанка (Милан Станковић: О рату и против рата). 375 (10. октобар), 9; Саутје савршенства (Милован Вилка; „Равање слике“). Графички колектив. 376 (24. октобар), 9; Поверљиве боји (Мило Анитријевић); Изложба слика; Могућа пројекција истине (Живко Бак; Санке). 377 (7. новембар), 10; Једанаести октобарски салон. 378 (2. новембар), 8; Ујус — јесен 1970. Пелесета изложба Ујуса. 379 (5. децембар), 8. Навина данас и овде. 380 (19. децембар), 8.

БОРБЕВИЋ ДРАГОСЛАВ: Ретроспектива Недеља Гвозденићина. 363 (25. април), 7; Припреме за Тријенале. 363 (25. април), 7; Априлска хроника. 364 (9. мај), 9; Дневник о изложбама. 365 (23. мај), 8; Милвој Николајевић. Уметничка колекција у Екви. 366 (6. јун), 8; Радомир Дамњановић. Антологија Милшић. 367 (20. јун), 8; Петар Мојак. 368 (4. јул), 8; Изложба у Културном центру — опозиција Тријеналу. 370 (1. август), 8; Навина уметност. 371 (15. август), 8.

ЈУБИЛЕЈ ТИВАДАРА ВАЊЕКА: 378 (21. новембар), 8.

НИКПАЉ БЕРИСЛАВ: Два бијела цвијета (о сликарском ајелу Ивана Рабузина). 380 (19. децембар), 7.

ПОТОКАР ТОНЕ: Јаковичева ретроспектива. 369 (18. јул), 8.

САРАМАНДИЋ ЗОРАН С.: Анри Русо; „Парничко-добрићина“. 380 (19. децембар), 7.

ЛИКОВИ

ПОД РЕФЛЕКТОРОМ —

ОЖИВЉЕНА

ПРОШЛОСТ —

ОСВЕТЉЕЊА —

ПОДСЕЊАЊА И НОВА

ВРЕДНОВАЊА —

ПУТОПИС

БРАШАНАЦ ЧЕДОМИР: Путовање као императив. 378 (21. новембар), 7.

ВЛАТКОВИЋ ДРАГОЉУБ: „Симболистичке“ драме Бранислава Нушића. 379 (5. децембар), 9.

ЖУЛОВИЋ ЈОВАН АЛ: Сећање на Богдана Поповића. 377 (7. новембар), 9.

МАРИНКОВИЋ БОРИВОЈЕ: Емануел Јанковић, у подсећању. 377 (7. новембар), 8.

МАРКУШ ЗОРАН: Бранко Ве Пољански, теоретичар панреализма. 371 (15. август), 7; Приказ — после пола века Студија Љубомира Мишића о вајару Архипенку. 379 (5. децембар), 9.

ПАНДУРОВИЋ СИМА: „Епизоде“ (Скица есеја о Браниславу Петровићу). 377 (7. новембар), 8.

ПЕЊИЋ БРАНКО: Сиве таме Њујорка. 378 (21. новембар), 7.

ПЕШИЋ РАДИВОЈЕ: Заоставштина Луја Војновића. 372 (29. август), 7.

ПРОТИЋ ПРЕДРАГ: Кратак, значајан рад Андаре Николића. 372 (29. август), 7.

ТОЧНАЦ ВАСИЛИЈЕ: Иван Горан Ковачић као критичар. 380 (19. децембар), 11.

ТРЕНКОВИЋ ВЕРА: Надреализам од морала жеље до политичке акције. 376 (24. октобар), 7.

МИШЉЕЊА

И СУОЧАВАЊА —

ОКРУГЛИ СТО —

САВРЕМЕНЕ ТЕМЕ

ДЕВЕТЕ „СТРУШКЕ ВЕЧЕРИ ПОЕЗИЈЕ“ (Фазил Даглариа, Миодраг Драгоњац, Франци Загоричник, Миљан Комненић, Касиј Кудијев, Миодраг Павловић, Георги Старделов, Стефан Флуковски, Миљан Бурчиновић). 373 (12. септембар), 9.

БУРИЋ МИХАИЛО: Питање о крају историје. 366 (6. јун), 3.

КИТАНОВИЋ БРАНКО: Фридрих Енгелс као писац (Уз 150-годишњицу рођења). 379 (5. децембар), 1.

КЊИЖЕВНОСТ И МАШИНСКА ЦИВИЛИЗАЦИЈА (Брилер—Веркор Жан: Човек се из литературе не може одстранити. — Лукић Света: Негативне утопије и страх уметности од науке. — Матејевић Предраг: Аудијенцирана продукција и аутентично стваралаштво. — Погачник Богдан: Однос човека и машине. 365 (23. мај), 3.

КОМЕ ДОДЕАНТИ „ВЕЛИКУ ЗАТНУ АРЕНУ“ (Ацо Алексијевић, Сретен Асановић, Дејан Бурковић, Миљан Поприловић, Драшко Ребећ, Владо Фидиповић, Франце Штиглаци). 372 (29. август), 8.

НОВА КЊИЖЕВНА ГЕНЕРАЦИЈА. Учесници Округлог стола: Гојко Бого, Драгиша Калезић, Раша Ливада, Иван Растегиран, Адам Пуслојић, Милан Славковић, Видосав Стевановић и Драган Стојановић. 363 (25. април), додатак.

ПАВЛОВИЋ БРАНКО: Хегел и марксизам. 366 (6. јун), 3.

ПОЗОРИШТЕ И ПОЗОРИШНА КРИТИКА (Еми Финци: Опасност од распада позоришне критике. — Роман Шилаовски: Поетска драма и задаци критике. — Ернст Шумахер: Одговорност позоришне критике). 367 (20. јун), 3.

ПОЛОЖАЈ КЊИГЕ ДОМАЋЕГ АУТОРА (Петро Булак: Аутор не може живети од свога рада. — Томе Момировски: Јаз између писца и издавача. — Димитриј Рупел: Литература је у повлачењу. — Меша Селимовић: Духовна изгледаљност је поразна). 379 (5. децембар), 1, 3.

ПОЛОЖАЈ ФИНАНСКОГ АУТОРА (Вук Бабић, Јован Живановић, Борбе Кадарић, Жика Митровић и Владо Сави-

јевчевић). 368 (4. јул), 1; Драгослав Адамовић, Војин Витезица и Слободан Новаковић. 369 (18. јул), 1.

ПРЕДИЋ ВЛАДИМИР В.: Битеф вишен очима публике. 376 (24. октобар), 8.

ПРОГРЕС И НЕУКОСТ. 365 (23. мај), 1.

ПРОХИЋ КАСИМ: Двије тезе на тему Хегел—Маркс. 366 (6. јун), 3.

У ТРАГАЊУ ЗА НАЈБОЉИМ ТРИЕНАЛОМ. Учесници Округлог стола: Драгослав Борђевић, Владета Петрић, Миодраг Б. Протић, Младен Србичевић, Лазар Трифуновић и Алекса Челебоновић. 365 (23. мај), 1; Александар Зарић, Раденко Мишевић и Миша Поповић. 366 (6. јун), 11.

ХУМАНИЗАМ — АГОНИЈА ИЛИ ОБНОВА? Одломци стенографисаних говора на овогодишњем Октобарском сусрету (Владимир Агњов, Роберт Гревс, Оскар Давичо, Томислав Кетиг, Анри Лефевр, Јован Христић). 377 (7. новембар), 1.

ШТА ЈЕ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКА КЊИЖЕВНОСТ (Михаел Бегин, Миодраг Боглићевић, Ерих Кош, Младен Ољача, Ненад Радановић, Драшко Ребећ, Меша Селимовић, Ристо Трифковић, Иван Фогал). 378 (21. новембар), 1, 3.

ПОЗОРИШТЕ

БОАК ПЕТАР: Смрт и затим нада (Уз Шеферов „Краљевски лов на сунце“ у Народно позоришту). 363 (25. април), 6; Пролеће (Уз Пешину режију Коктове „Паклене машине“ у Југословенском драмском позоришту). 364 (9. мај), 9; Тајна „Косе“ (Поводом неочекивано великог успеха београдске верзије „Косе“ у Атељеу 212). 365 (23. мај), 8; Мајстори сцене (Поводом готововања „Берлинског ансамбла“ Бертолта Брехта у београдском Народно позоришту). 366 (6. јун), 8; Битеф против Битефа. 374 (26. септембар), 8; Бергман и Планшон. 375 (10. октобар), 9; Хамалет, увек нови (Поводом премијере Шекспировог „Хамлета“ у Народно позоришту). 376 (24. октобар), 8; Прилагођавање публици (Уз премијеру Терсоновог мјузикла „Зигер-Загер“ у Атељеу 212). 378 (21. новембар), 8; Домашни аутори (Поводом извођења рецитала „Слатко православље“ Б. Чипана, драматизације „Књажев секретар“ Ж. Лазића и спектакла „Београд некада и сада“ Стерије, Нушића и Бећковића). 379 (5. децембар), 8; Савременост у прошлости (уз премијере „Раба“ Ж. А. Бароа и „Освајача“ А. Хинга на београдским сценама). 380 (19. децембар), 8.

ИЛИЋ ТИХОМИР: „Раде без речи“ Семјуела Бекета. 376 (24. октобар), 8.

ЈУРИШИЋ ШИМУН: Други либар Марка Уводића Сплитанина. 374 (26. септембар), 8.

ПОЕЗИЈА —

ЛИРИКА У ПРЕВОДУ

АБАХАРИ ДАВИД: Љубав семафора. 373 (12. септембар), 10.

АНДРИЋ РАДОМИР: Амбис. Одбрана. Печурке. Свеће говоре о мртвом господару све најбоље. Луч. Стрела. Келти поново. 379 (5. децембар), 7.

АЧ КАРОЛ: Мото. Мудровања. Лабораторија. Закон. Божић ли се? (Превео с мађарског Сава Ђабин). 379 (5. децембар), 5.

БАЈРОН ЦОРЦ ГОРАОН: Из „Дон Жуана“.. Живот. Великани не траже награду за своја дела. (С енглеског Ранка Кун). 374 (26. септембар), 6.

БАЛТИЋ СВЕТОЗАР: Да имаш. 372 (29. август), 6.

БЖЕНКОВСКИ ЈАН: Мој карактер. Реторичко питање. Протест. (Превео с полског Петар Вујичић). 371 (15. август), 9.

БЛАГОЈЕВИЋ ДЕСИМИР: Дари и уздарја. Робендан I—II. Хвала. Плаче Ракеда. Јунакова сен. Суза. 374 (26. септембар), 7.

БОГЕТИЋ БОШКО: Зид. Бог међу чокима. Стрелац. 380 (19. децембар), 5.

БРОДСКИ ЈОСИФ: Романа љубавника. Северном крају. (Превео: Милован Данојлић). 365 (23. мај), 9.

ВОЈВОДИЋ РАДОСЛАВ: Орфеј изводи Еуридик. 380 (19. децембар), 10.

ВУКОВИЋ МИОДРАГ: Playing Chess. 378 (21. новембар), 5.

ВУЛАЕТИЋ АНБЕАКО: Молитва. Скитница. 366 (6. јун), 6.

ГАН ТОМ: Моји сетни капетани. (Превео Миљан Мишић). 370 (1. август), 9.

ГАРАЈ ГАБОР: Код куће на свету. (Превео Иван Ивањи). 368 (4. јул), 10.

ГРЕБИЋ ДРАГОСЛАВ: Сонети о злочину. Деоба осећања. Трајање љубави. Време праштања. Опомена љубави. Паклено подне. 380. (19. децембар), 4.

ДАНОЈЛИЋ МИЛОВАН: Гласови. 374 (26. септембар), 6.

ДИЗДАР МАК: Одговор. 363 (25. април), 3.

ДРЕНОВАЦ НИКОЛА: Ноћ унашених птица. 369 (18. јул), 5.

БОГО ГОЈКО: Лукција. Двоглас. Балада о Озиму. 369 (18. јул), 6.

БУРИЋ МИОРАД: Пријатељу. 372 (15. август), 4.

БУРОВИЋ ЖАРКО: Где зри јадиковка. 377 (7. новембар), 5.

ЕРИЋ ДОБРИЦА: Зелене речи којима се лечим. Зимска прича. * * *. 379 (5. децембар), 4.

ЗУБАЦ ПЕРО: Мадона Конестабиле. Сусрет са Христом. Христ пије вињак. Писмо Христу. Христ се игра са мојим сном. 371 (15. август), 6.

ИВЕЉИЋ НАДА: Водити уредан живот. За цват је потребно пролеће. У предјелу срца. Један потпуно одређен козметички савет. Марта. 373 (12. септембар), 6.

ЈАНКОВИЋ НЕБОЈША: Свирача. МРЦ. Тир доклина сјајом прелестје. Земљоходчева елегија. Мочвара. 373 (12. септембар), 4.

ЈОВОВИЋ МИЛЕНА: Сама међу звездама. Под боровима. У руку свитања. Песме без наслова. 367 (20. јун), 5.

ЈОЦИЋ ЉУБИША: Колаж ТВ информација. 368 (4. јул), 4.

КОЛУЊЦИЈА ДРАГАН: Југославија. 364 (9. мај), 4; Живот. Песме. Смрт и годишња доба. 371 (15. август), 4.

КОМНЕНИЋ МИЛАН: Гробље на валу. Заветштање Ивана Кондракина. 374 (26. септембар), 3.

КОЦБЕК ЕДВАРД: Чежња за тамницом. Авет. Весела туга. (Са словеначког Љубиша Бидић). 373 (12. септембар), 5.

КРВЕШИ МУХАМЕД: Град снова. Руке. Очи. 377 (7. новембар), 4.

КУЛЕНОВИЋ СКЕНДЕР: Степан. 364 (9. мај), 7.

КУНЕРТ ГИНТЕР: Орфеј. Маркс. Да не заборавим Јаниса Ричоса. (Превео: Миодраг Павловић). 366 (6. јун), 5.

ЛАЗАРЕВИЋ БРАНИСЛАВ А.: Изгнанство. Безвременје. Ослобођење. 370 (1. август), 3.

ЛНВАДА РАЦА: Орфејева смрт. 373 (12. септембар), 10.

МАГАРАШЕВИЋ МИРКО: Према давном обичају. Три дана са пријатном звери. 368 (4. јул), 6.

МАКНИШ АРЧИБАД: Прекасно рођени. Шта сваки љубавник научи. Путовање на запад. Разлози за музику. (Превели Бранка и Иван Лазић). 375 (10. октобар), 8.

МАКСИМОВИЋ ДЕСАНКА: Прво смо дуго мислили. Пролетје, смлај се. Мудра јесени. 365 (23. мај), 5; Земља је свугде иста. Све је по старом. Свога небески је хладан. 379 (5. децембар), 6.

МАТЕВСКИ МАТЕЈА: Тражећи обаду. Епитаф. (Превео Владо Урошевић). 368 (4. јул), 3.

МЕЛВИНГЕР ЈАСНА: Претпоследњи списак лампења. Гледајући у сунце. За поћне сате. 379 (5. децембар), 3.

МЕРВИН М. С.: Погибија Азијана. Богови. На крају крајева. (Превео Миодраг Павловић). 367 (20. јун), 9.

МИТИЋ СРБОЉУБ: Етнички круг. Кише. Тичурине. Змије. Пустиня. 378 (21. новембар), 6.

МЛАДЕНОВИЋ ТАНАСИЈЕ: Постојаност река. Фатум. Крик. 364 (9. мај), 3.

НОЕЛ БЕРНАР: Једна песма да се види. (Превела Лела Матић). 372 (29. август), 5.

ОКЕСОН СОЊА: Писмо. Ауг. (Превео Стеван Симић). 365 (10. октобар), 8.

ПАВЛОВИЋ МИОДРАГ: Хлеб и вино. Још један мученик. 363 (25. април), 8; Кавте. 373 (12. септембар), 9.

ПАРУН ВЕСНА: Балада о празном крчагу. 363 (25. април), 7; Црна дјетинства. 374 (26. септембар), 3.

ПАСТЕРНАК БОРИС: Гетсмански врт. (Превео Стевана Раичковића). 369 (18. јул), 10.

ПЕТРОВ НОГО РАЈКО: Из зверњака. Страшна прича. У врховној зени. Покушајте ме за козкевенти. Љупка лачина. На срцу родине. 364 (9. мај), 5.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ: Из кардиолошког кабинета. Јутро под липама. Ја ништа од свега тога немам. Срце моје. 369 (18. јул), 7.

ПЕТРОВИЋ ВЕЉКО: Скице из дневника. Пчела и стршљен. Неизречене речи. 370 (1. август), 7.

ПОДРИМЈА АЛИ: Нацртао бих љубав и хлеб. Црна мачка. А ноћ је покрила трагове и крике. (Превео с албанског: Вехаб Шита). 366 (6. јун), 3.

ПОНЖ ФРАНСИС: Паукова мрежа. (Превео Никола Трајковић). 375 (10. октобар), 8.

ПУСЛОЈИЋ АДАМ: Приватни понор. Старцима, женама, целатима: нагим, нежним, осмехнутим. Леп из 1968. 370 (1. август), 6.

РАДАКОВИЋ ЖАРКО: Верзијације на један међуљудски однос. 375 (30. октобар), 3.

РАДИЧЕВИЋ БРАНКО В.: Откуп и друге невоље Велазара Милосављевића. 369 (18. јул), 9.

РАДНОТИ МНҚЛОШ: Усамљени марш. (Превео: Иван В. Лазић). 368 (4. мај), 6.

РАДОВИЋ БОРИСЛАВ: Корона. 364 (9. мај), 6.

РАИЧКОВИЋ СТЕВАН: Записи о црном Владимиру. 363 (25. април), 4—5.

РАКИТИЋ СЛОБОДАН: Пловидба. 363 (25. април), 9.

РИЗИ НЕЛО: Елементарне мисли. Врт Европе. Песник. Рагговори добрих људи. ТВ дневник. (Превео Срђан Мусић). 372 (29. август), 9.

РИСТИЋ МИЛВОЈЕ: Нико. Живи камен. Поруче у камену. 371 (15. август), 3.

РИСТОВИЋ АЛЕКСАНДАР: Песма једној самалаци. 370 (1. август), 4.

САРАЈЛИЋ ИЗЕТ: Можда никад више. Тром светог Марка можда никад више. Како је Куби. 1952. Бранко В. Радичевић постаје Косарин Андерсен. Песма у славу Софије Андрејевне Толстој. 375 (10. октобар), 5.

СИМОВИЋ ЉУБОМИР: Клетве. 365 (23. мај), 6.

СТАНЕСКУ НИКИТА: Друга трава расте. Испричана мелодија. Галатеји. (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 10.

СТЕФАНОВИЋ МИРЈАНА: Како се треба родити. Како се треба убити. 367 (20. јун), 6.

СТОЈКА ПЕТРЕ: Кутија са змијама. Љупко висећи језик. А кад се пробудимо, да га ветар не развеје. Свада од пелела. (Превео Адам Пуслојић). 374 (26. септембар), 9.

СТРНИША ГРЕГОР: Успавања. (Превела Роксанда Његуш). 376 (24. октобар), 7.

ТОДОРОВИЋ ГОРАНА: Песме љубави: Љубав и шеве. Земља, голубови и љубав. 378 (21. новембар), 4.

ТОМАС Р. С.: Жалим. (Превео Душан Пучачић). 370 (1. август), 9.

ТОШОВИЋ РИСТО: Четинари. 372 (29. август), 3.

ТРИФУНОВИЋ ДУШКО: Секоја Гигантеа. 369 (18. јул), 4.

ХАШИЋ ИБРАХИМ: Ријеке. Срце. Поштујући ствари. 371 (15. август), 5.

ЦВЕТКОВИЋ ТОМИСЛАВ Н.: Газимо. Пре почетка. 376 (24. октобар), 3.

ХЈУЗ ТЕД: Медвед. (Превео Душан Пучачић). 370 (1. август), 9.

ЧИПЛИЋ БОГДАН: Курјачки До. Спомен на курјачицу. Курјачи. Курјачко гробље. Курјачки издајица. 375 (10. октобар), 6.

ЧУДИНА МАРИЈА: Ловац и тигар. 367 (20. јун), 4.

ЧУДИЋ ПРЕДРАГ: Двојник. Оче наш. 380 (19. децембар), 5.

ШУЦИЦА БОЖИДАР: Има много тога... Европа. 366 (6. јун), 4.

ПОРТРЕТ

АНДРИЋ РАДОМИР (Мирослав Егерић: Записи о песмама Радомира Андрића. — Срба Иљатовић: Кроз некимје поруке и поучке језика. — Милош Петровић: Верник песме). 379 (5. децембар), 7.

БЛАГОЈЕВИЋ ДЕСИМИР (Павле Зорић: Дух стваралаштва у поезији Десимира Благојевића). 374 (26. септембар), 7.

КУЛЕНОВИЋ СКЕНДЕР (Зоран Гајилович: Од етике ка лирици. — Вук Крљевић: Историја, поезија, мит. Скендер Куленовић: О настанку „Стојанке мајке кнежепољке“). 364 (9. мај), 7.

ПЕТРОВИЋ БРАНИСЛАВ (Миодраг Р. Блачић: Песник пре публиком. — Вук Крљевић: Невесели хумор. — Богдан А. Поповић: Моћ поетског говора). 369 (18. јул), 7.

ПЕТРОВИЋ ВЕЉКО (Павле Зорић: Дело извн класификација. — Драган М. Јеремић: Вељко Петровић или хуманизам без граница). 370 (1. август), 7.

РАКИТИЋ СЛОБОДАН (Павле Зорић: Поверење у лепоту речи. — Предраг Павлевић: Ка вертикалној димензији песме. — Слободан Ракитић: Поезија, душа универзума. — Драшко Ребећ: Књига бола). 363 (25. април), 9.

РИБНИКАР ЈАРА: Одаомак из романа „Јан Непомукци“. (Драшко Ребећ: У шуми живота. — Јара Рибникар: Верујем у кингу. — Петар Пашић: Платско и љубовно). 366 (6. јун), 7.

ПРОЗА

„КЊИЖЕВНИХ

НОВИНА“</

ЛААНБ МИХАИЛО: Изгубљена битка. 364 (9. мај), 6.
 МАЦУНКОВ МИТКО: Хефест. 378 (21. новембар), 6.
 МИАНДРАГОВИЋ БОЖИДАР: Крила непокретног. 372 (29. август), 6.
 МИХАЈЛОВИЋ ДРАГОСЛАВ: Улајем се. Мама. 369 (18. јул), 6.
 ПЕКНИЋ БОРИСЛАВ: Вечна слава Константину Његовану. 373 (12. септембар), 6.
 ПЕШИЋ МИЛОСАВ СЛАВКО: Банзин сат. 380 (19. децембар), 6.
 СЕЛИМОВИЋ МЕША: Три могућности. 368 (4. јул), 6.
 УГРИНОВ ПАВАЕ: Магична реч. 365 (23. мај), 6.
 ПРЊАНСКИ МИЛОШ: Празник деце у Лондону. 375 (10. октобар), 6; 376 (24. октобар), 6; 377 (7. новембар), 6.
 ЧОЛАНОВИЋ ВОЈА: За пар крила белаве афричке вране. 379 (5. децембар), 6.

ише српског позоришта). 364 (9. мај), 10.
 ПРЕДЊИ ВЛАДИМИР В.: Свечани тренинг игре (Са Дубровачким летњим играма). 371 (15. август), 8.
 ТУРАКОВ СЛОБОДАН: Један успешан почетак (Фестивал камерне опере и балета у Осјеку). 369 (18. јул), 8. На висини реномеа (Музичке приредбе на Дубровачким летњим играма). 370 (1. август), 8; Шта се жели (После овогодњих Дубровачких летњих игара). 374 (26. септембар), 8; Варијације на Бемусове теме. 379 (5. децембар), 8.

ФИЛМ

ВОАК ПЕТАР: Венецијанске наузије. 373 (12. септембар), 8.

КАЛАФАТОВИЋ БОГДАН: У знаку корњаче (Поводом премијере филма „Хороскоп“ Боре Драшковића). Шканатни наредоје. 363 (25. април), 6; Политички филм (Премијера филма „3“ Косте Гавраса). Нушћу кроз филмски дајест. 364 (9. мај), 8; Менаџерски филм или економски аутоматизам. 367 (20. јун), 8; Смрт господина Илоа (Поводом филма „Време игре“ Жака Татија). 369 (18. јул), 8; Хулор и „дорор“ (Поводом филма „Бал вашира“ Романа Пољанског). 374 (26. септембар), 8; Од поштеног фотоса (Уз премијеру филма „Бичиклиги“ Пурше Боревевића). 375 (10. октобар), 9; Разумевање филма и телевизије. 377 (7. новембар), 10.

МУСИЋ СРБАН: „Нова левица“ у филму (Други италијанско-југословенски филмски скуп у Ловрану). 378 (21. новембар), 8.

УРБАН ВЛАДИСЛАВ: Филмски есеј о провинцији. 370 (1. август), 8.

ХУМОР И САТИРА

БАСАРА МИЛЕ: Мања слобода гута већу. 380 (19. децембар), 11.

БЕБКОВИЋ МАТИЈА: Смрт Перка Пучељина. 367 (20. јун), 11.

БУЧАТОВИЋ ВЛАДА ВИБЕ: С главом изнад воде. Доле лабе, горе капетани. 374 (26. септембар), 11.

ВАСИЛЕВСКИ МАРЕК АНТОНИ: Мјаншијски пас (Превео Петар Вујичић). 375 (10. октобар), 11.

ВИТЕЗОВИЋ МИЛОВАН: Потковнице. 363 (25. април), 10; 365 (23. мај), 11; 371 (15. август), 11; Шлемови. 367 (20. јун), 11; Ратници говоре. 369 (18. јул), 11; Наша планета. 373 (12. септембар), 11.

ВУЧЕТИЋ МИЛЕНКО: Убитачне мисли. 364 (9. мај), 11; Срећа. 365 (23. мај), 11; Птица. 369 (18. јул), 11.

ГАЛИЋ БОРБЕ: Рат Његовог Величанства. 372 (29. август), 11.

БУРОВИЋ ЖАРКО: Дејусторске сеансе. 380 (19. децембар), 11.

ЖУБОРСКИ МИЛЕНКО: Месец. Песма рече. Беше дању. У тишини. 363 (23. мај), 11; Песма о нестварности из лепе липове шуме. 371 (15. август), 11. Песма дрвеног пастира. 377 (7. новембар), 11; Видео сам своју слику. 378 (21. новембар), 11.

ЗАКИЋ РАСТКО: Један дан господина Дар Мара. 368 (4. јул), 11; Шунд стихови. 373 (12. септембар), 11; 378 (21. новембар), 11.

ЗАХАРОВ ЛАВ: Звездано дугме. 363 (25. април), 11; Скандал у трамвају. 364 (9. мај), 11; Оточје и височје. 368 (4. јул), 11; Дете са планете. 371 (15. август), 11.

ЈАГАНКИН ДУШАН: У принципу, све је добро... 363 (25. април), 11; Вануше игре. 379 (5. децембар), 11.

ЛАСИЦА МИЛАН и Сатински Јулијус: Досетка или како испричати добар виш. 369 (18. јул), 11.

ПЕТРОВИЋ ДУШКО М.: Горки афоризам. 376 (24. октобар), 11.

РИБИЋ МИЛЕНКО: Бесплатан рецепт за чај. 369 (18. јул), 11; Челуст нашег Незадовољства. 370 (1. август), 11; Конкурс вечности. 376 (24. октобар), 11.

СЛАВКОВИЋ ТОМА: Епитафи. 363 (25. април), 11; Псалми раба Томислава (Искуство, Једна дама, Наследник, Планинар, Где је проблем, Газда, Ситуација, Невероватно). 376 (24. октобар), 11; Три басне: Зећ и кртица, Мајмунов бизнис, Кратка басна. 377 (7. новембар), 11.

СТАНКОВИЋ МИЛЕ: Савети доброј кучи. 363 (25. април), 11; Антипококатепени. 367 (20. јун), 11; Изложба. 371 (15. август), 11.

ТОДОРОВИЋ МИОДРАГ: (Не)озбиљно записано. 365 (9. мај), 11; 369 (18. јул), 11.

ШЕШУН ФЕДОР: Ангина. 363 (25. април), 10; Мрави. 370 (1. август), 11; Следи мрави и мудри цврчак. 373 (12. септембар), 11; Одревени људи. 380 (19. децембар), 11.

ШОП ИВАН: Балада. 367 (20. јун), 11; Минијатуре: Микробасна, Савет, Проблем, Ортографија. 377 (7. новембар), 11.

ВЕЛИКИ СПОМЕНИЦИ СРПСКЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ УМЕТНОСТИ И КУЛТУРЕ

РЕДАКЦИЈЕ „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА“ И „САВРЕМЕНИКА“ ЖЕЛЕ ДА СВОЈИМ ЧИТАОЦИМА УЧИНЕ ПОКАОН, ПА СУ ЗА ЊИХ ОДОБРИЛЕ ПОСЕБНЕ ЦЕНЕ МОНОГРАФИЈА. У МАЛОПРОДАЈИ ЦЕНА ЖИЧЕ ИЗНОСИ 200.— А СТУДЕНИЦЕ 150.— ДИН. А НАШИ ЧИТАОЦИ ДОБИЈЕ ЖИЧУ ЗА 120, А СТУДЕНИЦУ ЗА 100 ДИНАРА.

СТУДЕНИЦА ЖИЧА

У редакцији и са уводним текстом др Милана Кашанина.

Од свих цркава у Србији, које је у другој половини XII века подигао велики жупан Стефан Немања, ниједна није имала значај и утицај Богородичине цркве у Студеници.

Студенички манастир је у средњем веку био по рангу први међу манастирима. Подигнута за маузолеј великог жупана Немање, Богородица студеничка је била и маузолеј његових наследника.

Привлачна због предела у коме лежи и, више од свега, по историји којом живи, Богородичина црква, подигнута између 1183. и 1196. и украшена фрескама 1209, одваја се од свих српских средњовековних споменика јединством своје архитектуре, декоративне пластике и фресака.

Богата историјом, реликвијама и уметничким предметима, Студеница је, међу задужбинама наших средњовековних владара, изузетна не само по множини и разношерности, него и по уметничкој вредности својих споменика.

Наши манастири су обично чувени по личностима свог оснивача или по лепоти уметничких дела у њима. Али, Жича је постала чувена из више разлога. Ова задужбина Стевана Првовенчаног, о чијој се изградњи посебно бринуо његов брат архиепископ Сава, позната је и по томе што се у њој налазило седиште архиепископа српске цркве и што су ту крунисани краљеви из куће Немањића.

Обимну студију о овом манастиру, времену у коме је настао и збивањима везаним за његово име, дали су у овој монографији врхунски познаваоци наше културне прошлости: др Милан Кашанин, др Бурђе Бошковић и др Павле Мијовић. Поред исцрпног текстуалног дела, књига је опремљена великим бројем репродукција у колору и црно-белој техници.

Издајући ову монографију, НИП „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“ су учиниле корак даље у обради материјала из наше културне прошлости, на чему ће радити и у наредној години, новим издањима из ове области.

РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈА

ВАСИЉКОВИЋ КОСТА: Годарова анпифилозија (Поводом ТВ-пројекције „Лулог Пјера“). 364 (9. мај), 8.

КОСНЕР БЕРИСЛАВ: А шта да учини гледавац. 363 (25. април), 7; Ко је рекао „празник“? 364 (9. мај), 8; ТВ-драма године. 365 (23. мај), 8; Рвава и добра литература. 366 (6. јун), 8. Надметање републичких телевизија. 367 (20. јун), 8; Село моје неће даворике. 369 (18. јул), 8. Једлоки Цек. 371 (15. август), 8; Насиље. 373 (12. септембар), 8; Искривљено огледало. 375 (10. октобар), 9; Радио против телевизије. 376 (24. октобар), 9.

ПРЕДЊИ ВЛАДИМИР В.: Поезија као музика — за слушање. 364 (9. мај), 9.

ФЕСТИВАЛИ

ГАШПАРОВИЋ ДАРКО: Повратак казалишног истраживања (О десетом Интернационалном фестивалу студентских казалишта у Загребу). 378 (21. новембар), 11.

КАЛАФАТОВИЋ БОГДАН: Суморни биланс овогодњих Пуле. 371 (15. август), 1. НИКОЛИЋ МИЛАН: Од неужности до авангарде (Шести позоришни сусрети „Јоаким Вујић“ одржани у част 135-годиш-

НАРУЦБЕНИЦА

Новинско-издавачком предузећу „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“, Београд, Француска 7.

Овим неопозиво наручујем монографију о манастиру

- 1. ЖИЧА по цени од Дин. 120.—
- 2. СТУДЕНИЦА по цени од Дин. 100.—

Уплату за поручену монографију сам извршио на рачун „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА“ бр.: 608-1-208-1, с напоменом „ЗА МОНОГРАФИЈУ“.

Напомена: Молимо заокружите назив књиге коју поручујете.

Наручилац књиге,

(име и презиме)

(улица) (бр.)

(место)

Позив на претплату

МОЛИМО СВЕ ПРЕТПЛАТНИКЕ „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА“ И „САВРЕМЕНИКА“ ДА ОБНОВЕ ПРЕТПЛАТУ ЗА ИДУЋУ, 1971. ГОДИНУ. ГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА ЗА „КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ“ ИЗНОСИ 30, ПОЛУГОДИШЊА 15 НОВИХ ДИНАРА, А ЗА ИНОСТРАНСТВО ДВОСТРУКО; ЗА „САВРЕМЕНИК“ — ГОДИШЊА 45, ПОЛУГОДИШЊА 22,50 НОВА ДИНАРА, А ЗА ИНОСТРАНСТВО ДВОСТРУКО.

НАРУЦБЕНИЦА

Овим се претплаћујем на лист „Књижевне новине“. Годишњу (полугодишњу) претплату уплатићу на текући рачун НИП „Књижевне новине“, Београд, Француска 7, број 608-1-208-1. Лист ће ми се достављати на следећу адресу:

(име и презиме)

(пошта)

(ближа адреса)

197

(потпис)

у

НАРУЦБЕНИЦА

Овим се претплаћујем на часопис „Савременик“. Годишњу (полугодишњу) претплату уплатићу на текући рачун НИП „Књижевне новине“, Београд, Француска 7, број 608-1-208-1. Часопис ће ми се достављати на следећу адресу:

(име и презиме)

(пошта)

(ближа адреса)

197

(потпис)

у

**Свим својим читаоцима, сарадницима и пријатељима
 »Књижевне новине« желе срећну Нову 1971. годину**

ИВАН ГОРАН КОВАЧИЋ КАО КРИТИЧАР

СА СВОЈИХ седамнаест критичких и есејистичких написа у којима је пропратило најзанимљивије личности и дела у хрватској књижевности између два рата, Иван Горан Ковачић је стао у ред најзначајнијих хрватских критичара свога доба. У њему су се срећно спојили многи елементи и квалитети модерног књижевног критичара будући да је био лирски песник и приповедач с романтијерским захватом и замахом и, најзад, писац са изграђеном књижевном културом и укусом. Изнад тога, јасна животна, друштвена и уметничка оријентација и учешће у многим збивањима уметничке делатности допринели су да се у једној личности нађу уметник и теоретичар уметности, без чега савремена критика нема правог оправдања.

У својим оценама и приказима Горан је претежно говорио о књижевности своје генерације, или оне која му је непосредније претходила. Најчешће, то су били првенци појединих писаца који су тек очекивали мишљење и признање читаоца и критике. У толико пре, Горанови критички судови су били смели и оригинални, а у неким случајевима и далекovidни, јер су се касније потпуно потврдили.

Два елемента тражио је Горан у књижевном делу да би оно имало уметнички смисао и вредност: реализам и поезију. Наоко два мала захтева, а ипак веома значајна и тешко спојива у уметности. Не бежати од живота, утонути у њ, али и удахнути у њга поезију и онда кад је он груб, силов и суров — то је критички захтев који се провлачи кроз све Горанове есеје.

Најјаснији примери за тврђу да је Ковачић истицао поезију и реализам као превасходне критеријуме у књижевном стваралаштву могу послужити есеји о песницима Антуну Бранку Шимићу и Драгутину Тадијановићу и критике о приповедачима Вјекославу Калебу, Славку Колару и Новаку Симићу.

Тезу да су реализам и поезија два неизбежна елемента у правом књижевном делу, Горан је особито заступао у есејима „Поезија Драгутина Тадијановића“ и „Видљив смијех и невидљиве сузе“. Ова два есеја, мада се у првом говори о лирском, а у другом о приповедачком казивању Славка Колара, складано се допуњују у теоријским поставкама. Оба су из раног периода Горанове књижевне делатности (1936—1937. године) и тим више се намећу свежином лирских размислања, јер су у њима покренути јаснији принципи и смелија схватања о садржини, форми и изразу у књижевном делу. Оно шта је по Горану најбитније у Тадијановићевој поезији јесте животношћу и чврста њена веза са средином из које је поникла, односно спојеност ове лирике са славонским пејзажима којима је надахнута и понесена. Горан сматра да су збирке „Сунце над равницама“ и „Пепео срца“ израз дубоких доживљаја везаних за свет којим је песник био инспирисан, и у томе је, углавном, тајна успеха ове поезије: слика, благог и успореног ритма, пластичности и музике.

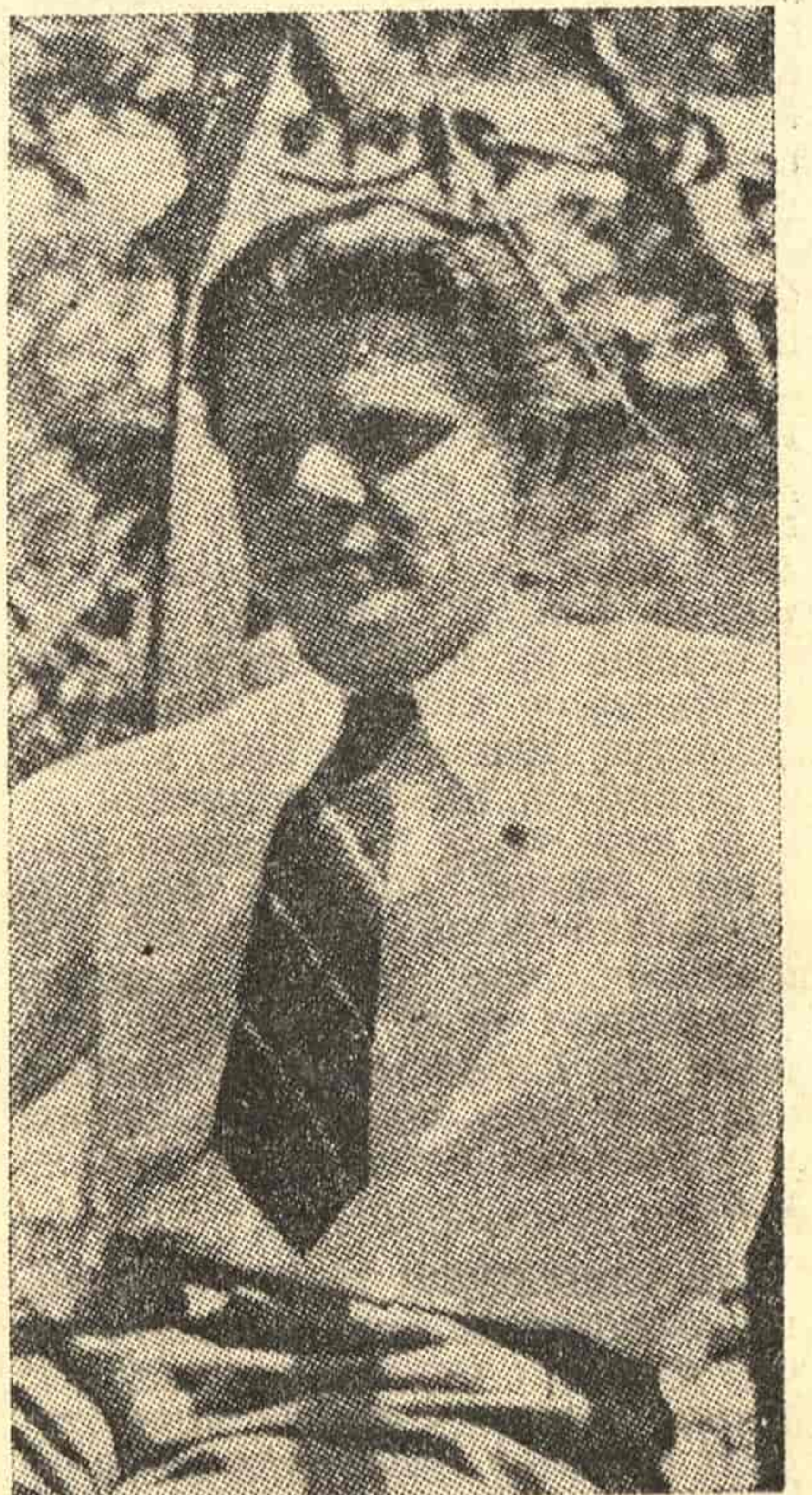
У есеју „Видљив смијех и невидљиве сузе“ Горан у сатиричним новелама Славка Колара, заснованим на сликању опоре социјалне ситуације хрватског сељаштва између два рата („Ми смо за правцу“ и „Бреза“) налази да „топла лирска суосјећања, стилска мекоћа и благост ауторова даје тој новели најљудскији тон, па је оваје смијех, боље смијешак, сланчан лахору, који се несташа с травом и цвијећем на свјежем гробу“.

Као критичар Горан је поседовао и велику способност за живо, пластично и опипљиво портретисање личности. У својим критичким написима, он не жели да да само суд о књижевном делу, нити хоће да одвоји дело од писца и да апстрахује личност која је створила песму, причу, драму, или делце које друге уметничке врсте. Он настоји да обухвати атмосферу, средину и климу у којој и да сликовито представи пишчев унутрашњи и спољни изглед, јер се све то не може занемарити кад се истражује суштина, смисао и квалитет стваралаштва једног писца. Снагу у портретском представљању писца Горан је највише испољио у чланцима „Пјесник тјела и сиромаша“, „Алојз Градник песник сељака“, „Дон Кихот хр-

ватске књиге“ и „Поезија Драгутина Тадијановића“, али је такву склоност показао и у многим другим својим написима.

Горанов метод портретисања је једноставан и праволинијски, али ефектан и обухватан. Брзим потезима и снажним повученим цртама он дочарава лик једног писца, користећи се често упоређивањем по супротности и наводећи туђа мишљења, запажања и успомене. Такав му је паралелизам, на пример, омогућио да живо представи две значајне личности словеначке књижевности: Жупанчића и Градника. „Ваља особито познати Жупанчића и Алоја Градника. Први је често насмијешен, блистав козер — иако се не би смјело казати рјечит — спреман сваког часа на духовиту примједу; човек који одмах открива величину, осваја на први поглед, привлачи вас неодољивом симпатијом. Ја сам се у часу заљубио у њ... Лак, витак, танак, мало погрљен, као из несташности, али хитар. Сјајан, блистав, лепршав као и његови стихови. А Градник, тежак, тром „прави медвјед“ како га заносно назива Назор. У њему је шутња и снага, која лежи притајена, не излази ван сваког часа. Боја одијела, иако помало спортска, сва је усклађена с његовом затвореношћу; чини вам се да имадете пред собом тешку, непокретну шкрињу, пуно непознатих тајна. Можда би помислили, да је то индустријалац — инжењер, што проводи дане над својим моделима, које сам кује у ковачници, гдје треба чврста рука“.

Метод повезивања пишчевог изгледа и живота с његовим делом Горан је најодаселније и са највише љубави применио у сликању трагичног песника Антуна Бранка Шимића и управо такав метод једино омогућио да се проникне у суштинско издатко поетско ткиво најизразитије личности нашег експресионизма при свршетку првог светског рата. Најпре долази опис пишчевог изгледа са фотографије, затим се нижу подаци о Шимићу онако како су га видели његови савременици Добриша Цесарић и Густав Кркалц, потом се на основу тих елемената даје анализа мотива и расположења уобличених у експресионистичкој метафорици очаја и побуне, а најзад се закључује о извору Шими-

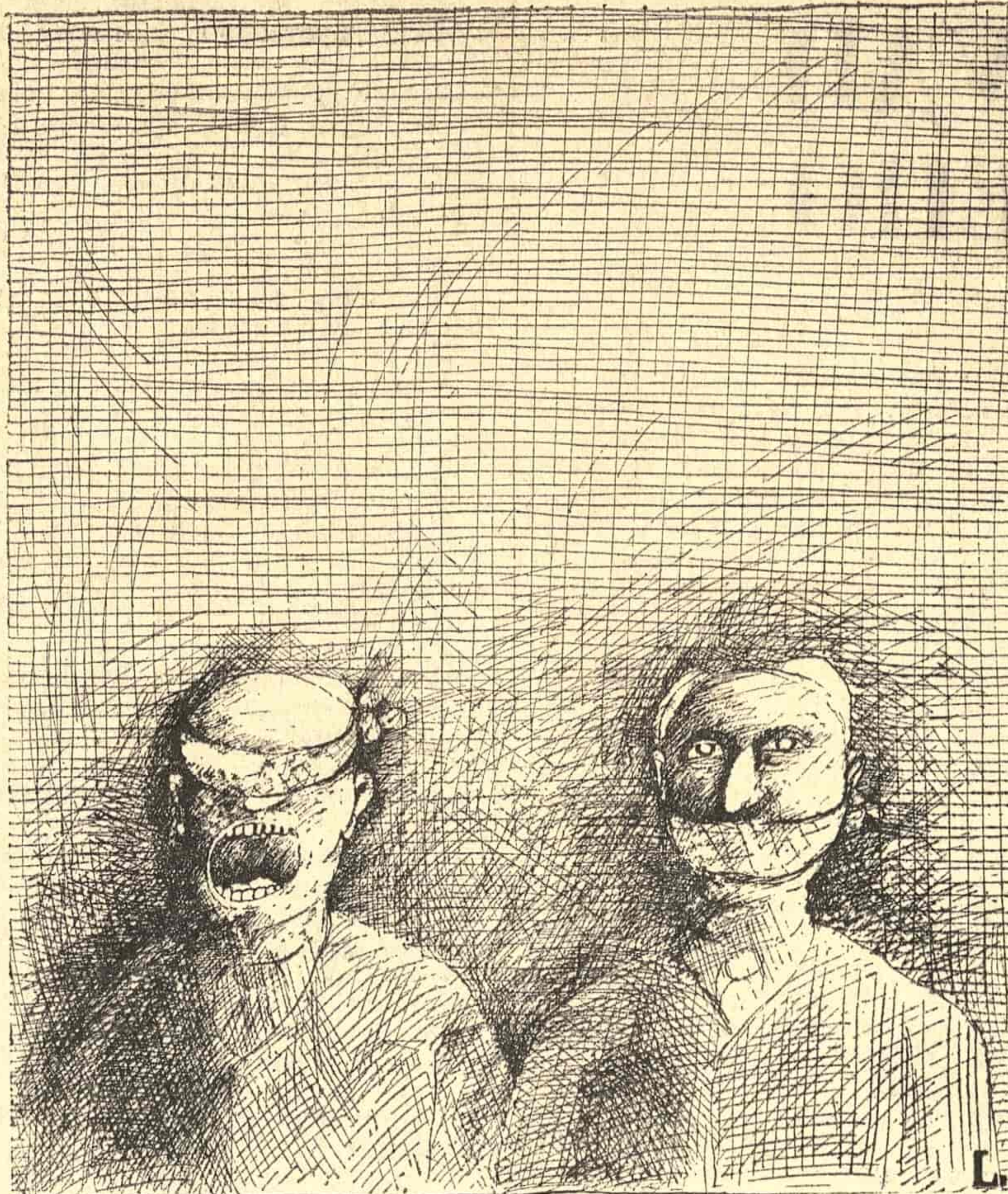

ИВАН ГОРАН КОВАЧИЋ

ћевих мотива: „То немоћно тјело, које у спотницању носаше тежак терет великог богатства, мучило га од првих прјесама и свадје остављао крвав печат својих отворених рана“.

У историји југословенских књижевности Горан Ковачић је освојио једино од најистакнутијих песничких места и ушао у врхове наше поезије, а добрим делом и као приповедач, али се не сме испустити из вида ни његов есејистичко-критички рад, јер је и у тим књижевним облицима изражавао своје богате стваралачке способности. Својим јасним критеријумима и својим даром за портретисање писца, он је јасно обележио једну критичарску сасвим зрелу личност. Иако превасходно песник, он је и критичар који се ни данас не може мимоћи кад се пише о већ класичним писцима савремене хрватске књижевности.

Василије Точанац

КАРИКАТУРА ДУШАНА ЛУДВИГА

Одређени људи

— КАО ШТО ВИДИШ — рече ми познаник, иначе висококвалификовани руководилац — више нисмо онакви као некад, у ОНО доба, када нико жив није смео никог и ништа да именује, нити да назове правим именом извесне појаве. Сећаш се оног: „Ми најоштрије морамо да се осврнемо на НЕКЕ појаве у НЕКИМ нашим крајевима, које наносе грану штету НЕКИМ гранама наше привреде. Ако се овако настави, НЕКИ другови мораће да се уклоне, да би НЕКИ, способнији, заузели НЕКА одговорна места“. Е, тога више нема!

— Хвала богу! А шта има?
— Сад се слободније динше. Можеш да кажеш све што ти је на души, и то без цвијања!
— Зар?

— Него! Нема више оно: „неко, неки, нека“. Кажем ти, сад је све јасније, много јасније.

— Добро, како би сад одржао онај малопробавињи кратки говор?

— Одређеније, да никог не оставим у недоумици.
— Може ли да се чује?

— Што да не. Ево га: „Ми најоштрије морамо да се осврнемо на ОДРЕБЕНЕ појаве у ОДРЕБЕНИМ нашим крајевима, које наносе грану штету ОДРЕБЕНИМ гранама наше привреде. Ако се овако настави, ОДРЕБЕНИИ другови мораће да се уклоне, да би ОДРЕБЕНИ, способнији, заузели ОДРЕБЕНА одговорна места“. Ха!... Јеси ли чуо? Разлика је то, друже, велика разлика!

— Не само што је велика — мучао сам узбуђен овим јединственим проналаском наших ВКВ руководилаца — већ је веома уочљива, одређена, тако рећи.

— Је ли?! Јесам ли ти одмах рекао да се ми оштро разликујемо од наших претходника! — одушевљавао се познаник.

— Наравно. Сад ми је тек јасно зашто овако брзо отклањамо ОДРЕБЕНЕ слабости, преостале из ОДРЕБЕНОГ периода нашег развоја — рекао сам приметивши, на своје огромно задовољство, да сам из места прихватио одређеније изјашњавање, својствено новом, напреднијем духу, који је тако успешно брисао стари.

— Ето, видиш, с тим у вези, мислим на одређене слабости, припремам одређени говор који ћу одржати на наредној седници одређеног одбора скупштине...

— Е, да — присетио сам се — чуо сам нешто...

— Чуо? Шта си чуо?

— Одређене критике, да не кажем интриге против тебе.

— Где? Од кога? — наоштрено се мој познаник.

— Па, овај... како да кажем... Да, у одређеним круговима зупка се да се лако даш подмитити...

— Ја? Матер им...! Ко то каже?

— Кажем ти, одређени кругови.

— Ма, какви одређени кругови! Конкретно, ко?

— Конкретно, одређени другови из одређених кругова...

Отада се више нисмо видели. Отпишао је љут као рис.

Само, не знам зашто, јер сам био веома одређен, управо као и он кад држи своје знамените говоре, на које је више него поносан.

Ваљда због одређености.

ФЕДОР ШЕШУН

МАЊА СЛОБОДА ГУТА ВЕЋУ

Истина је, на несрећу, да увјек мања слобода гута већу.

Сви људи су браћа. Сва браћа нису људи.

Онај ко хоће да стигне у будућност прескачући садашњост, мора да живи од прошлости.

Прави поданик за државу даје све — и одумријет не умјесто ње.

Да је преболио отров, Сократ би сигурно био рекао: „Упознај самога себе и — свога целата.“

Батина има два краја — и богату прошлост.

И млађење празне сламе има добрих страна: ту не можеш погрјешити.

За мала врата кад би знали, мали људи не би били мали.

Једино море проблема нема осеке.

Филозофи су досад различито тумачили свијет, али ради се о томе како да се он — подијели.

Тамо гдје свако љубоморно заступа само своју истину, сви скута могу једино заступати заједничку лаж.

Тамо гдје су околности „криве“, кривци мирно на слободи живе.

Гдје се трач схвата као човјечност, ту се и порнографија схвата као умјетност.

Сарабујте, добри људи! Видите како допови у томе имају успјеха.

Оваквог какав сам, само ме је природа примила без резерве.

МИЛЕ БАСАРА

Дегустаторске сеансе

ПРВА СЕАНСА

У жустром покрету су и рука и психа!
Сваком успеху претходе овације...

Представнике сваке наше братске нације захватио процес дегустације: зацртавања планова, производње кранова, анализе санова, аплауза дланова.

То се све ради ради тежака и радника, оних на њивама, оних из рудника,

тих вечитих јутарњих ранобудника. Представници сваке наше братске нације

уживају у чину дегустације: сласти пушења у дилу, жена у Бвином костиму, нормалног водостаја у Анагину, постојања фудбалских лига, истијања пивских кригла, хватању острига

и бежани од брига! Представници сваке наше

братске нације воде борбу против бирократије, праве проблемске кристализације, гуше претеране егзалтације, спроводе руководеће ротације, осмишљавају идејне оријентације, секу у корену девијације. Једном речју, нестаће секирације.

ДРУГА СЕАНСА

У жустром покрету су и рука и психа!
Сваком изврдавању претходе лекције:

сабили смо у мишију руну све видове протекције, за нездраве појаве припремили инјекције,

на вену живота не могу да колају инфекције! Ми смо, уосталом, велико племе Словена,

у коме никада није било зломатила и шовена, већ дивних уставанки: нана-нана-нана, рибарских надметања у хватању сомова и мрена,

љубавних идила у навилцима сена. Никада није било, боже сачувај,

кама иза врата, већ су око њега висиле ниске од жељена злата, душа нам је служила уместо најтачнијег сата,

ах та наша душа, без пакости и ината. У жустром покрету су и рука и психа!

Уокло свуда чују се ерупције: неће више бити неправди и корупције,

неће бити подметања и опструкције, држави ће да одумру државне функције,

после темељне друштвене редукције! Тада краја неће бити нашој срећи:

све ће бити велелепно и дивно. Али шта ће бити, ко ми уме рећи,

са нашом државном химном?

ТРЕЋА СЕАНСА

У мимогреду се лица топе од финоће.

Свако у души има душу Аргонаута, само што неки седају у наслон тупе самоће,

а неко у шкаљку луксузна аута. Зна се ко седа овде а ко онде.

Будућност одсјајава лица у тоталу... И даље ће имућни немоћног да води преко воде,

иако су пре тога скупа невали Интернационалу.

Песма је да се пева, без побрканог строја,

а после душа постаје исто што и стипса. Тад јутра постану недрага,

залас сунца без боја, руку на поздрав подиже Апокалипса!

ЖАРКО БУРОВИЋ

УЗГРЕД БУДИ ЗАБЕЛЕЖЕНО

Душан Матић

Наставак са 1. стране

ња, присвојним привидима тако олако играти и њима баратати. Нема сумње, никоме вероватно то није ни пало напамет, да ја имам нешто противу културе у Србији. Напротив, желим да она продре, и дође у свако наше село или насеље. Ако ишта више, желим да она буде оригинална, али оригинална да би припадала и себи и другима, јер само и једино таква она је стварно култура, а некултура оставимо да буде баш само наша, те да учинимо да је нестане, или бар да је буде што мање и мање.

Заиста, не знам шта то значи „српска култура“. Културни феномени по својој природи били су увек много шири, и обухватнији, чак у својој бити тежили су да буду свеобухватни.

Не треба се заваравати. Ако се говори, на пример, о кинеској култури (и кад, у ком веку, и у ком периоду), или о италијанској култури, или о европској култури, или кад је реч о Египту или Грчкој, или о Византији, једноставна и кратка референца нас убеђује да се под тим једноставним изразима крију, национално говорећи, читави комплекси који нас уверавају, да врло уска ограничавања у времену и простору, кад се ради о култури, могу да изазову само неугодне, опасне и често страховите последице. Најзад, Сопоћани су у Србији — гола непобитна истина. Али, оно што је велико и драгоцено у Сопоћанима, то је што они, на путу развоја европске, или, можда, још шире схваћене уметности, представљају онај драгоцен и оригиналан тренутак, кад се фундаментална и строга византијска уметност, хоћу да кажем сликарство, коначно уплутало ка ренесанси. Одвојити Сопоћане од тог великог светског комплекса, европског, речимо, комплекса — незамисливо је, јер Европа није никад, стала, као што је пре једног века протествовао Драгина Станојевић. Европа никад није стала на „Вимпучани“, на Сави. То је узалудно. И просто напросто немогуће.

У ствари, хтео бих, у овом, по мом мишљењу, узбуђеном тренутку, да подсетим на магичку снагу речи, али исто тако и на поразне моменте које те исте речи могу да внесу у наш живот и у наше односе. У бити је реч да буду благовести али да буду понекад и црновести.

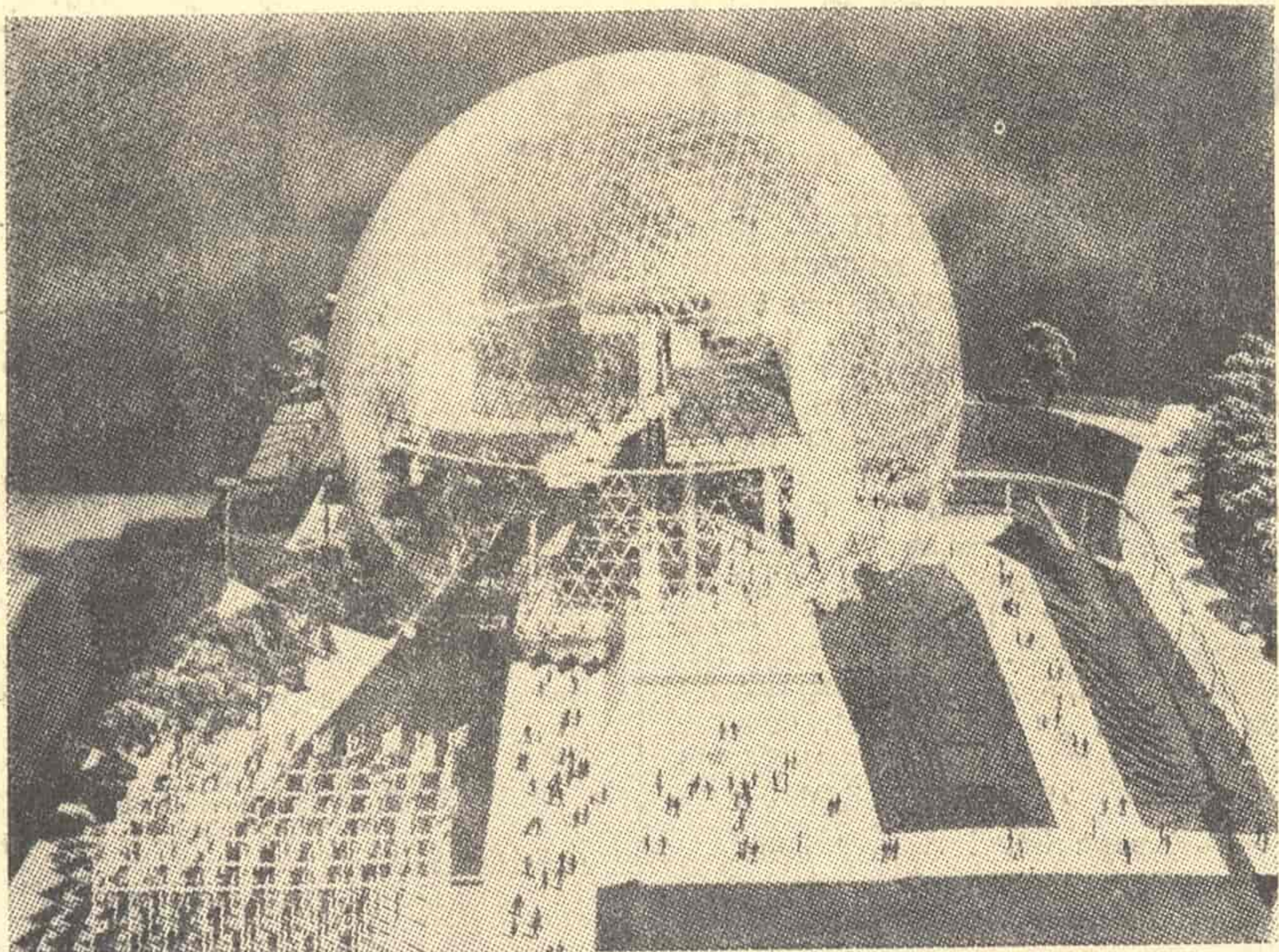
Стендал негде прича о запањености великог песника Лорда Бајрона када је у Милану, у ложи у Скали, разумео се, што од младих песника Ризорбимента (те њихове речи потврђује и сам будални писац „Картузјанског манастира“) да не постоји један италијански језик, већ да у Италији има, тада бар, једанаест италијанских језика. Од запањености, занесени песник „Чајлаа Харолаа“ није могао дуго да се поврати. Токмо што се тиче појмова језика и нације.

А овог лета, у Паризу, на неком пријему, поред осталог, упознали су ме и са једним младим париским песником. Као што обично бива у тим упознавањима, млади песник је промрљао неко италијанско име, отприлике — „Парло дел Наваро. Упитно сам га: „Ви сте Италијан? — Не, ја сам Француз. Мој отац је Италијан“. Толико о коренитости, о расности и дуготрајности појма нације.

На историчарима, етнологима и социолозима је да о томе теоријски расправљају. Хтео бих само да подсетим на неке конкретне ствари кад смо у питању ми, хоћу да кажем српски народ. Јован Цвијић је рекао, ако ме памћење не издаје, да су Срби једина балканска миграциона нација. Мислим, да у овој Цвијићевој реченици, све је тачно, изузев оно „једина“, јер то остаје да се тек утврди. Али, за Србе је свакако тачно. Толике сеобе у току векова о томе сведоче, па и само кретање средњовековне српске државе с југа на север, и даље њихово кретање, са доласком Турака, ка северу. Сем тога, кад је реч о култури, не треба заборавити да их је зајувекнивало неколико култура и цивилизација и, без обзира на окупацију или самодржавност, те су културе и цивилизације остављале своје трагове. И Византија, и Рим, и Грчка и Исток, и арапска култура, и Персија, и Индија, и цело словенско море, што значи да су се са граским цивилизацијама дубоко мешале. „Пулска и травна“ култура. Све то заборавити и једноставно побрбати оно што се налази „олавае—лолае“ и на брзину извести „рачуи“, занема-

рујући све остало, мислим да је бесмислено. Не због присвајања или неприсвајања, већ једноставно због разумевања себе и због споразумевања са онима око нас. Ми смо одавно одабрали Сталина и Стаљинизам, али понекад и нехотице заборављамо, кад је реч о „националном питању“, да се у тврда, крут, и диктаторски непокретан калуп његових услова „о постојању нације“ не могу да уклопе сложеност и настанак и развој нових народа и нација. Треба увек мислити и не сметнути с ума да разноликост нација потиче и од начина њиховог настанка и историјског развоја, и да свака има своје посебности као и индивидуалне.

У размишљањима, која би настала поводом једне културне и филозофске и колико је то могућно објективне разраде ове проблематике коју сам овлаш додирнуо, можда би се много јасније и без узурбаности и брзо плетости дошло заиста до онога шта је оригинално, шта смо ми то унели или разрадили у културним просторима и епохама које су нас додиривале или прохујале, или које смо ми додиривали,

КУЛТУРНИ ФЕНОМЕНИ ПО СВОЈОЈ БИТИ ТЕЖЕ ДА БУДУ СВЕОБУХВАТНИ

или поред њих прохујаји у оном кретању, у оним сеобама од обаде топлог мора па све докле су допрле те наше сеобе, или у току поновног враћања из тих северних даљина у неке ближе просторе овае.

Пре тога, журити, радити хитно, као да је реч о некој диктандици или продаји једне пословне куће, свако дакле етикетирање присвојним привидима тих ипак тако деликатних предмета као што су културни феномени, мислим да би могла да буде улога слона у порцуланској радњи. Једном сам, у просторијама Матиће српске у Новом Саду, угледао мапу Доситејевих путовања. Био сам фасциниран, да сам заборавио на све остало на тој изложби. Како ми је најљепше Доситејев постојао и јаснији и разумљивији и тајанственији, а ближи. Помисао да би и ове моје реченице о нашим миграцијама и нашим сеобама биле много садржајније и упечатљивије, да сам којим чудом имао прилике да угледам на некој изложби менту тих наших кретања, сеоба, повлачења, враћања и опет сеоба. Чини ми се и наша историја и наша култура би одједном постале прозрочне, виљаве као на даану, или као на неком озвезаном небу нашег историјског живота.

4. Из свеске која носи мото:

Истина, и ако многолика, није дволична (Бодлер)

Киркегард није хтео да његова историја с њом (Регинном) испари у поезију. Није хтео, ма какав да му је имао бити живот, није хтео да замени исти за неки па-живот, назови живот, коме би била одузета истинска тежина постојања, макар била (та тежина) замењена научном лепоте и поезије.

Изразити немогућност останка, опстанка а остати, да би се проверила моћ издржљивости.

Рембо је био најватренији, најстраснији песник бегства и — побстао је. У Аден. У Абисинију.

Извучао је закључак, не, просто напросто бук-

вално је конкретизовао своју поезију.

Маларме је у песми „Дах с мора“, претворио у песму то бегство, ону луду чежњу која сковитла човека понекад да побегне од света у свет, да побегне и од најдражих, и побе на путовања којима нема краја, без повратка.

И остао је. Између госпођице и госпође Маларме.

Није се макао. Анатола је нестало кад му је било осам и по година.

Поему о томе није стигао да напише.

Највећа чар оних који умру млади јесте да никад не остаре.

Остају до краја памћења исти.

Између безначајног професора енглеског језика по гимназијама у пананкама и у Паризу, најзад, моани журнале и вечери уторком у Rue de Rome, и тровна слононачом, узгред можда и трафикавта оружја, као и имућног пастрога који је писао генијалне анонимне луде књиге и јавне пригодне проповеди, и волео шетње по Копенхагену и топаа купатила, нема разлике: исти ватрени жиг „судбине“; разлике су само анегдотске.

Исти је случај и са Дисом. И са Ујевићем. И са Растком Петровићем.

Исти печат, разлике само случајне.

Да, упркос читавом једном животу. (Маларме)

Бележи Владимир В. Предић

— у коров, ко би то знао, али и то сад знаш, и једном и другом, дакле, исто је „дубоко корење“.

Али не веруј (чујем издадека глас Павла Мрака) да си од олова направљено злато. Злато су можда били твоји најпролазнији, најслепујавији, најбезбрижнији, најповршнији тренуци, које си заборавио да покупиш. „Дубина“ може их само загорчати, претворити у сирће или рђу. Да, опсена, илузија дубине. Једнога дана писаће се о лажи, о трагикомедији дубине. О, тај неподношљиви свраб једне младости!

Неки неизлечиви трговац (глас Павла Мрака је једак) неда ти мира да спаваш. Оп бди у теби.

Можда једини обрачуи који вреди предузети јесте обрачуи с тим трговцем.

Не чувај закопани ћуп дуката у себи. Боље буди раскипућа. Ако nisi знао шта да радиш с тим „скривеним благом“, које ти је неко поверио, или си га случајно нашао, можда украо, други ће свакако боље знати шта треба урадити с њим. Па и без обзира на то, буди раскипућа. Профућано злато, ипак, остаје злато, ако је право, и у тубијим рукама. Руке су нам саздане од исте пролазности.

Наставиће се

Бележи Владимир В. Предић

ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ

Доктрина која је надживела

Наставак са 9. стране

бе, што ниједним прилогом није представљен Ј. Поливанов, кога је сам Шкловски сматрао учитељем (у његовом чланку „Уметност као поступак“ помиње се констатација да у „песничком јанланском језику има звукова којих нема у разговорном“ као доказ повојености практичног и песничког језика, али преводилац А. Тарасјев није објаснио да је посредни чланак Поливанова „Поводом звучних гестова“ јапанског језика“; избор се могао извршити из књиге „Чланци из опште лингвистике“ (1968), а можда би највише одговарао чувени Поливановев текст из 1930. године „Општи фонетски принципи сваке песничке технике“. Уз прилог Шкловског „О поезији и заумном језику“ из 1916. године пристајо би и критички прилаз проблему у књизи Г. Винокура „Култура језика“ из 1925. године, а зацело је ваљало одлучити се и за који текст из зборника „Поетика филама“ (1927) у коме је унапреден поглед формалиста на уметност као систем знакова. Уважавање ових примедба свакако би повећало обим књиге, али је у духу концепције избора и допринело би његовој доследности.

Не упштајући се у оцену начина којим је овај замашан посао обављен (књига, дабоме, има доста штампарских и коректорских грешака, појединих недоследности састављача и преводиоца — уз „серија“ код преводиоца „лиз“ код Петрова, уз „језик стиха“ код преводиоца „стихотворни језик“ код Петрова, нетачности у транскрибовању страних презимена — „Вослер“ уместо „Фослер“, „Сиверс“ уместо „Зиверс“ — под утицајем погрешне изворне транскрипције, итд.), можемо закључити да је пред нама вредан резултат, који ће бити од велике користи свима који се занимају за проблеме науке о књижевности. Иако нам „Поетика руског формализма“ долази са приличним закашњењем, у време када је непосредни занос структурализмом прошао и увелико се приступило примени овог метода у научном поступку као и разради формалистичког наслеђа (да поменемо само сјајну књигу И. Амброја „Формализам и авангарда у Русији“, 1968), њена пелисходност у културно-историјској формацији наше књижевне критике и историје мора бити новаторски посведочена.

Миливоје Јовановић

Критика и децја књижевност

У Новом Саду је 3. и 4. децембра ове године организовано саветовање посвећено критици децје књижевности код нас. Змајево децје игре позвале су на ово саветовање познате писце и критичаре књижевности за децу из свих наших центара. Тако су на овом скупу учествовали др Славомир Леовац, др Милош И. Бандаћ, Далибор Цвитан, Хусеин Тахавишић, Милорад Стојковић, др Слободан Ж. Марковић, Мића Данојлић, Мирјана Стефановић, Милан Празић, Фехер Ференц, Алекса Микић, Франце Филипић, Иван Шоп, Воја Марјановић, Жељко Скак, Дубравко Јелчић и други. Разматрајући питања књижевне критике књижевности за децу, учесници овог новосадског разговора посебно су истакали проблем ефикасности критике остварења и аутора децје књижевности у свим нашим центрима. Уочи саветовања Змајево игре су посветиле комеморативно вече поводом смрти истакнутог словеначког писца Франца Бевка.

Државне награде за књижевност у Совјетском Савезу

И ове године додељене су у Совјетском Савезу државне награде за књижевност и уметност. На предлог Комитета за додељивање Лењинових и државних награда при Министарском савету СССР-а, за 1970. годину додељено је једанаест награда деветнаесторици истакнутих уметника. Две награде добиле су музичари, пет награда примиће позоришни и филмски радници, а по две награде припале су ликовним уметницима и писцима. За књижевност награду је добио Сергеј Венедиктович Сартаков, а за дела књижевности и уметности за децу — Николај Иванович Дубов.

Сартаков је рођен 1908. године у граду Омск, у Сибиру, где је био довац, тесар, а после студирао руковођилац у дрвној индустрији. Почео је да се бави књижевношћу 1934. године, а од 1957. године живи у Москви, где пише прозу, драмска дела и књижевну критику. Познат је као песник рада, особито напорног рада у сибирским шумама и шумским предузећима. Државну награду је добио за трилогију „Барбинске повести“ („Планински ветар“, „Не дај краљичицу“, „Лагана гавота“).

Дубов је земљак Сартакова; рођен је такође у Омску, 1910. године. Почео је да пише још 1929. дуго је радио као учитељ, руковођилац заводских клубова и библиотечар, а 1944. године постао је новинар. Пише прозу и драмска дела, а у току шесте деценије века посвећује се писању за децу. Омилана тема му је приказивање сусрета младих са правом реалношћу. Награду је добио за роман за децу „Тешко ономе ко је сам“.

Протест Греам Грина

У знак протеста против мешања Сједињених Америчких Држава у унутрашње ствари Вијетнама енглески писац Греам Грин је иступио из Америчке акадерије наука и уметности. Овај свој корак објаснио је шездесетпетогодишњи писац који живи у Француској тиме што је Академија, која га је 1961. године изабрала за свог почасног члана, пропустила да на било који начин заузме став у погледу, како се изразило, необјављеног рата у Вијетнаму. Писац је такође изјавио да је успоставио контакт са осталим иностраним члановима америчке Академије наука и уметности како би организовао масовно иступање из те Академије. (Р. С.)

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Уреднички колегијум: Фланк Давна, Васко Ивановић, Миодраг Илић, Драган М. Јеремић (главни и одговорни уредник), Луција Јеремић, Вук Крљевић (заменик главног уредника), Богдан А. Поповић, Владимир В. Предић (секретар редакције), Вадамир Стојичић, Божидар Гнастијевић, Бранимир Шћепановић. Техничко уметничка опрема: Драгомир Димитријевић. Уреднички одбор: др Димитрије Вучевић, Предраг Делићашкић, Еливер Бернеку, др Милош Илић, Душан Матић (председник), др Војин Матић, Мољисла Миланковић, др Драшко Ребећ, Јара Рибичкић, Душан Скочић, Алекса Челебоновић. Зико Цумхур, Пал Шафер. Исељно решење графичке опреме: Богдан Кришић. Анст издаје сваке друге суботе. Цена 1,50 дина. Годиниша претплата 30, полугодина 15 динара, а за иностранство двоструко. Анст издаје Новинско издавачко предузеће „Књижевне новине“, Београд, Француска 7. Телефон: 627-286 (редакција) и 626-020 (комерцијално одељење и администрација) Годишњи рачун: 508-1208-1 Ручком се не враћају Штампач: „Глас“, Београд, Влајковићева 8.